

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
ในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

MANAGEMENT DEVELOPMENT OF PROVINCIAL MEDITATION CENTERS IN
BANGSAPHAN DISTRICT, PRACHUAPKHIRIKHAN PROVINCE

พระปลัดพนมชัย มหาวิชโร (กิตติศักดิ์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
ในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พระปลัดพนมชัย มหาวิโร (กิตติศักดิ์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Management Development of Provincial Meditation Centers in Bangsaphan District, Prachuapkhirikhan Province

Phrapalad Phanomchai Mahāvajiro (Kittisak)

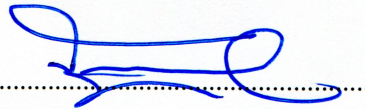
A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

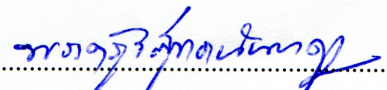
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์เรื่อง
“การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร.)

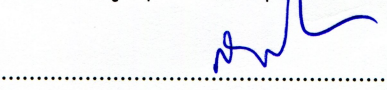
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

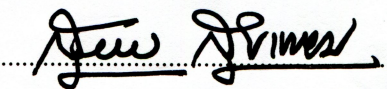
(พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ, ดร.)

ประธานกรรมการ

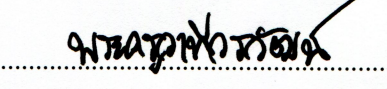
(ผศ. ดร.สมคิด ดวงจักร์)

กรรมการ

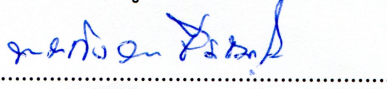
(รศ. ดร.สุรพล สุยะพรหม)

กรรมการ

(พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.)

กรรมการ

(พระมหากังवाल อธิธมโม, ผศ. ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

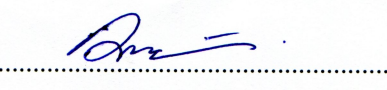
พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหากังवाल อธิธมโม, ผศ. ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระปลัดพนมชัย มหาวชิโร)

- ชื่อสารนิพนธ์** : การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดใน
อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ผู้วิจัย** : พระปลัดพนมชัย มหาวชิโร (กิตติศักดิ์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์**
- : พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร, ศศ.บ. (การพัฒนาชุมชน),
ค.ม. (การบริหารการศึกษา), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
 - : พระมหากังวาล ธีธมโม, ผศ. ดร., ป.ธ.๙,
พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (๒) ศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสมวิธี (mixed methods research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้ใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นเจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรมและผู้ปฏิบัติธรรม จำนวน ๓ วัด จำนวน ๑,๕๙๖ คน จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๒๐ คน ซึ่งใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิด และปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เมื่อพบความแตกต่าง จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิทยากร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๙ รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดการ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ ส่วนด้านอื่นๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ และอายุ ของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้านการศึกษาสามัญ และการศึกษาทางธรรม ไม่มีผลทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้แก่ (๑) ด้านสถานที่ ควรสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะวัด ปัญหาที่พบคือ ขาดการดูแลเอาใจใส่ จึงจำเป็นต้องมีนโยบายการตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแล ให้มีผู้รับผิดชอบที่เป็นรูปธรรมและเอาใจใส่จริงๆ (๒) ด้านบุคคลากร ควรมีนโยบายการประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๓) ด้านการบริหารจัดการ ปัญหาที่พบคือ การทำงานยังไม่เป็นระบบทำให้ขาดประสิทธิผลสูงสุดในการประสานงาน จึงควรมีการประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อจัดสัมมนาและเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการพัฒนาบุคคลากรและองค์กรให้ความรู้ในวัดเพิ่มเติม

Research Paper Title : Management Development of Provincial Meditation Centers in Bangsaphan District, Prachuapkhirikhan Province

Researcher : Phrapalad Phanomchai Mahāvajiro (Kittisak)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

- : Phrakru Wateeworawat, Dr.
B.A. (Community Development), M.A. (Educational Administration), Ph.D. (Buddhist Management)
- : Phramaha Kangwal Dhiradhammo (Sornchai),
Asst. Prof. Dr., Pali IX, M.A. (Buddhist Management),
Ph.D. (Buddhist Management)

Date of Graduation : February 26, 2019

Abstract

The objectives of this research were: (1) to study the Management Development of provincial Meditation Centers in Bangsaphan district, Prachuapkhirikhan province (2) to study comparison study Management Development of provincial Meditation Centers in Bangsaphan district, Prachuapkhirikhan province, and (3) to study the problems, obstacles and suggestions for Management Development of provincial Meditation Centers in Bangsaphan district, Prachuapkhirikhan province in this study was was mixed methods research fonhad Field data collection from religious practitioners in the provincial office in Bangsaphan district Prachuapkhirikhan province. The researcher used the formula of Taro Yamane, whose population is the coordinator of the Dharma Center and the number of meditation practitioners in the amount of 1,596 people, therefore, gained the size of the sample group of 320 people who used the questionnaire as at the tool for collecting data. The characteristics of the questionnaire were both closed and open ended. The researcher analyzed the data obtained, through the frequency, percentage, Standard Deviation: SD, testing the hypothesis by t-test and F-test One-way analysis of

variance when finding differences Therefore comparing the differences in the average in pairs with the least significant difference LSD. The qualitative research was through in depth interview of 9 abbots meditation master related persons

The Findings of research were as following:

1. Management Development of provincial Meditation Centers in Bangsaphan district, Prachuapkhirikhan province, overall, is at a high level. with an average of 3.85. When considering each aspect, it was found that the management aspect were at the moderate level with an average of 3.47, the other aspects were at high level .

2. The finding of the comparison of the level of Management Development of provincial Meditation Centers in Bangsaphan district, Prachuapkhirikhan province, according to the opinions of the practitioners, classified by personal status, found that personal status in sex and age of the participants had the opinion towards the Management Development of provincial Meditation Centers in Bangsaphan district, Prachuapkhirikhan province, with a significantly difference at the level of 0.05, which is in accordance with the hypothesis set. But personal status such as general education and religious education did not effect on different opinions.

3. Suggestions for the Management Development of provincial Meditation Centers in Bangsaphan district, Prachuapkhirikhan province, namely (1) The place aspect; should build and reconstruct the temple. The problem is lack of care. Therefore, need to have a policy to set up a supervisory board to have in responsible persons seriously (2) Personnel aspect; should have a policy to coordinate government and private agencies and National Buddhism Office (3) Management aspect; the problem is working unsystematically lack of maximum effectiveness in coordination. Therefore should coordinate with government and private agencies for seminars and invite academicians who have the knowledge and ability of personnel development and organizations for addition knowledge to temples.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ วิทยาลัย สงฆ์ราชบุรี คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะบุคคลที่ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยนี้ จากความเมตตา อนุเคราะห์จากอาจารย์ พระครูวาทีวรัณฺณ, ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และ พระมหา กังวาล ธีรธมฺโม, ผศ. ดร. กรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่กรุณาช่วยให้แนวคิดแนะนำและคำปรึกษา แก่ผู้วิจัย ในการปรับปรุงและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ กระทั่งสารนิพนธ์นี้จึงสำเร็จลงด้วยดี

ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบแบบสอบถาม จำนวน ๕ ท่าน คือ อาจารย์ พระสมุทรวชิโสภณ, ดร., อาจารย์ พระปิฎกโกศล, ดร., พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร., อาจารย์ พระครูวิสุทธาณันทคุณ, ดร., อาจารย์ ดร.ปณณธร เขียรชัยฤกษ์ ที่ให้ คำแนะนำและตรวจสอบเครื่องมือคือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ใช้ในการวิจัย

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่คณะสังคมศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ช่วยเหลือในเรื่องของเอกสารข้อมูลในการทำ สารนิพนธ์ตลอดจนให้ความรู้ทางด้านวิชาการ และประสบการณ์ในการทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้สำเร็จลง ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ทั้ง ๓ สำนัก ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖) วัดทางสาย, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓) วัดเขาโบสถ์ พระอารามหลวง, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔) วัดเกาะยายฉิม ที่อนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระราชสิทธิญาณ เจ้าอาวาสวัดเขาโบสถ์ พระอารามหลวง, พระครูอาทรวรธรรม เจ้าอาวาสวัดดอนมะกอก ที่คอยมอบสนับสนุนช่วยเหลือให้ ความอนุเคราะห์มอบทุนการศึกษาจนสำเร็จการศึกษา

ขอความดีงามที่เกิดขึ้นจากสารนิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาแด่พระรัตนตรัย ที่พึ่งอัน ประเสริฐ และน้อมบูชาพระคุณบิดามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ผู้ให้กำลังใจ กำลังใจ และกำลังสติปัญญาผู้วิจัยจบจนกระทั่งบัดนี้

พระปลัดพนมชัย มหาวชิโร

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภาพ	ท
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฒ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา	๘
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๑๒
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด	๔๖
๒.๔ ข้อมูลพื้นที่วิจัย	๗๐
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๑
๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๔
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๑
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๓
๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๔
๔.๒ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๙๕
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามความคิดเห็นผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมโดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๑๐๑
๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหาร จัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๑๒๑
๔.๕ สรุปผลสัมฤทธิ์ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๑๒๔
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๓
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๓๘
๕.๑ สรุป	๑๓๙
๕.๒ อภิปรายผล	๑๔๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บรรณานุกรม	๑๕๐
ภาคผนวก	๑๕๗
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๕๘
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๖๔
ภาคผนวก ค ตัวอย่างเครื่องมือวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ	๑๘๒
ภาคผนวก ง ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์	๑๙๒
ภาคผนวก จ ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	๑๙๗
ประวัติผู้วิจัย	๒๐๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ๙๔
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนากิจการบริการจัดการสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๙๕
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนากิจการบริการจัดการสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๙๖
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนากิจการบริการจัดการสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร ๙๘
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนากิจการบริการจัดการสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ ๙๙
๔.๖	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนากิจการบริการ จัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามเพศ ๑๐๑
๔.๗	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนา การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ ๑๐๒
๔.๘	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนากิจการบริการ จัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ ๑๐๒
๔.๙	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนา การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ ๑๐๓
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนากิจการบริการ จัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามเพศ ๑๐๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๒๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ	๑๐๘
๔.๒๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ	๑๐๙
๔.๒๒ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (LSD.) ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ	๑๑๐
๔.๒๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาสามัญ	๑๑๑
๔.๒๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาสามัญ	๑๑๑
๔.๒๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษาสามัญ	๑๑๒
๔.๒๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษาสามัญ	๑๑๒
๔.๒๗ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาสามัญ	๑๑๓
๔.๒๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาสามัญ	๑๑๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๓๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนา การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษาทางธรรม	๑๑๙
๔.๓๙ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย	๑๒๐
๔.๔๐ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่	๑๒๑
๔.๔๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร	๑๒๒
๔.๔๒ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ	๑๒๓

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๒.๑	แสดงถึงความหมายของการบริหารในเชิงระบบ
๒.๒	ผู้บริหารองค์การแบ่งตามระดับของการจัดการ
๒.๓	เครือข่ายของผู้บริหารที่อยู่ภายในและภายนอกองค์การ
๒.๔	ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารระดับต่าง ๆ
๒.๕	กรอบแนวคิดการวิจัย
๔.๑	สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อ คัมภีร์ ตามลำดับ เช่น

วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐ = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย) เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๓๒ หน้าที่ ๔๐

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตท.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตุตทนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระศาสนาขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เริ่มตั้งแต่ที่พระองค์ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณและได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันจนปัจจุบันนี้ มีจิตเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและได้ของบวชในพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก พระองค์ทรงได้เผยแผ่พระศาสนาแก่ชาวโลกจนทำให้เริ่มมีสาวกมากขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงส่งพระภิกษุสงฆ์ ๖๐ รูปไปประกาศพระสัทธรรม ด้วยพระพุทธดำรัสว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุล และความสุขแก่พวกทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน^๑

พุทธโอวาทที่พระพุทธองค์ประทานแก่เหล่าพระอริยสาวกรุ่นแรกนั้น เป็นบทยืนยันทันตติยคติในการที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์พร้อมด้วยเหล่าพระอริยสาวกดำเนินการเผยแผ่พุทธธรรมให้แพร่หลายในสังคมอินเดีย ซึ่งได้รับการยอมรับและเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากในชมพูทวีป หลักจากพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพาน พระอริยสาวกได้สานต่อพุทธปณิธานช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมา จวบจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นพระราชูปถัมภ์ในการทำ ตติยสังคายนา และได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังนานาประเทศ จำนวน ๙ สาย เฉพาะสายที่ ๘ โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ได้นำพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนสุวรรณภูมิ (ประเทศไทย, พม่า และมอญ) ใน พ.ศ. ๒๑๘^๒ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา วิถีชีวิตของคนไทยก็ผูกพันกับ

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธศาสนาในอาเซียน**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนา ธรรมสภา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๓.

พระพุทธศาสนาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน นับว่าการสืบทอดพระพุทธศาสนาที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของพระสาวกโดยตรง ที่ต้องศึกษาเล่าเรียนประพฤติปฏิบัติจนเกิดความรู้ ความเข้าใจแล้วสั่งสอนอบรมพุทธศาสนิกชนตามสมควรสืบไป

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิหรือแถบประเทศไทยในปัจจุบัน เมื่อพุทธศักราช ๒๓๕ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ปกครองแคว้นชมพูทวีปหรือปัจจุบันที่รู้จักกันดี คือ ประเทศอินเดีย เนปาล เป็นต้น หลังการสังคายนาครั้งที่ ๓ โดยมีพระโสณเถระและพระอุตตระเถระเป็นพระธรรมทูตเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ ความเจริญ มั่นคงในศรัทธา ความเชื่อ คำสอนของชาวพุทธที่มีต่อพระพุทธศาสนาก็เจริญมั่นคงมาจนถึงปัจจุบันพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนรากเหง้าของสังคมไทย มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ค่านิยม และความเชื่อของคนไทย ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ในอดีตวัดมีบทบาทหน้าที่สำคัญยิ่งต่อชุมชนทุกหมู่บ้าน เพราะสถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติกิจกรรมด้านต่าง ๆ ทั้งพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ศูนย์การศึกษาท้องถิ่น ตลอดจนแหล่งสืบทอดและเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ สมัยโบราณวัดยังถือว่าเป็นสถาบันที่ถ่ายทอดวิชาการความรู้แก่เยาวชนของชาวบ้าน โดยมีพระสงฆ์เป็นครูผู้ให้การอบรมสั่งสอนทั้งความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรม

ประเทศไทยนับได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เพราะประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ ๙๔ เป็นชาวพุทธ^๓ และมีพิธีกรรมทางศาสนามากมายที่แสดงถึงการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การบวชพระ บวชชีพรามณ์ เป็นต้น พิธีกรรมเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการนับถือพระพุทธศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่เป็นการนับถือโดยบุพการีนิยม กล่าวคือเมื่อบิดามารดานับถือพระพุทธศาสนา ตนเองก็พลอยนับถือไปด้วย

วัดจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ชาวบ้านรอบ ๆ วัด จะรู้สึกเป็นเจ้าของหวงแหน และทะนุบำรุงวัด ถ้ามีสิ่งที่ไม่ดีไม่งามเกิดขึ้นก็จะไม่สบายใจและเดือดร้อนแทน ถ้ามีสิ่งที่ดีงามมีชื่อเสียงเกิดขึ้นชาวบ้านก็พลอยยินดีด้วย ความเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนของวัดเป็นสิ่งมีค่าและมีความสำคัญยิ่งถ้าพิจารณาว่า เรามีวัดถึง ๓๐,๐๐๐ กว่าแห่ง ก็เท่ากับว่าประเทศไทยมีศูนย์รวมจิตใจ ๓๐,๐๐๐ กว่าแห่งและทุกแห่งมีจุดมุ่งหมายเดียวกันและถ้าสร้างสัมพันธ์ระหว่างวัดทั้ง ๓๐,๐๐๐ กว่าวัดไว้ให้ดีประเทศชาติก็จะมีคามมั่นคงอย่างแน่นอน

^๓พระระพิน พุทธสาโร, คู่มือสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

พระสงฆ์และวัด เป็นองค์กรสำคัญที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องเหมาะสมสอดคล้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะพระเป็นผู้อบรมให้ธรรมะ ให้ผลทั้งโลกียะและโลกุตระ จัดการศึกษาด้านปริยัติและด้านปฏิบัติแก่ประชาชนทุกคน มีส่วนใกล้ชิดกับสังคม เอื้อประโยชน์ทางธรรมอันเป็นสาธารณะ สมบัติสงเคราะห์ชุมชนและสังคม คอยพัฒนาสาธารณูปการ มีการร่วมมือประสานการเผยแผ่ธรรมผูกสัมพันธ์กับชุมชนและสังคมเนื่องกัน พระพุทธศาสนาตลอดทั้งชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย วัดในฐานะที่เป็นสถาบันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ต้องฟื้นฟูบทบาทในการเป็นศูนย์รวมอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน สำหรับกิจกรรมด้านการฝึกอบรม ทางวัดได้มีการกำหนดประเภท และจำนวนผู้เข้าอบรม กำหนดหลักสูตรและระยะเวลาในการอบรม โดยมีกิจกรรมตามโครงการหลัก ๆ ดังนี้ คือ

โครงการปฏิบัติธรรมในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ เป็นโครงการสำหรับประชาชนทั่วไปได้ปฏิบัติธรรมเป็นพุทธบูชาในวันสำคัญทางศาสนา และปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติถวายเป็นพระราชกุศลในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๑๒ สิงหาคม และ ๕ ธันวาคม ของทุกปี

โครงการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นโครงการสำหรับข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนบริษัทต่าง ๆ นำบุคลากรในองค์กรมาปฏิบัติธรรมตามหลักสูตรที่วัดกำหนดไว้มีหลักสูตร ๒ คีน ๓ วัน หลักสูตร ๔ คีน ๕ วัน และหลักสูตร ๖ คีน ๗ วัน เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีแนวทางในการพัฒนาตนเองทั้งทางกายและใจ

โครงการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนและเยาวชนที่เรียกว่า โครงการเข้าค่ายคุณธรรม เป็นโครงการด้านศึกษาสงเคราะห์ เกิดจากแนวคิดที่จะให้เยาวชนตลอดจนคนทั่วไปได้มีโอกาสศึกษาธรรมอย่างถ่องแท้ โดยใช้เวลาสั้น ๆ ๒ วัน ๑ คีน หรือ ๓ วัน ๒ คีน เพื่อมาใช้ชีวิตอยู่ในวัด สำหรับฝึกปฏิบัติและมีวิถีชีวิตแบบวิถีพุทธตามหลักสูตรที่ทางวัดจัดไว้ให้ โดยมีข้อตกลงร่วมกัน ในสิ่งที่ต้องปฏิบัติและละเว้นข้อห้ามตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอบรมหรือใช้ชีวิตอยู่ในค่ายปฏิบัติธรรม^๔ สภาพทางจิตใจของมนุษย์เราจะเสื่อมโทรมลง ถ้าไม่ได้รับการประทับประคองจากตนเอง พุทธศาสนิกชนมักจะยึดติดกับปัจจัยทางวัตถุที่ดูเหมือนอยู่ใกล้ ขาดการแผ่ดูแลขัดเกลาจิตใจ ผลก็ทำให้ห่างจากการพิจารณาธรรม ไกลจากความเป็นจริงทุกขณะ การศึกษาอบรมและการเผยแผ่ศาสนาธรรมจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของชุมชนและสังคมในการเป็นแนวทางการดำเนินไปสู่ความสันติสงบสุข ทั้งกับตนเองและผู้อื่น

^๔พระมหานกมล สุวณณเมธี (มีคำเหลือง), “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรมเยาวชนของค่ายคุณธรรมวัดบรรพตสถิต จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

ปัจจุบันมหาเถรสมาคม ให้ความสนใจสนับสนุนการปฏิบัติธรรมโดยอกระเบียบ ส่งเสริมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เป็นระเบียบควบคุมเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิปัสสนาธุระหรือการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฐานให้เป็นไปตามหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนากัมมัฐาน^๕

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพานนั้นในปัจจุบันมีอยู่ทั้งสิ้น 3 แห่งกระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งอำเภอ และยังมีวัดที่ไม่ได้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่มีการฝึกอบรมอยู่อีกจำนวนหนึ่ง แต่ปัญหาสำคัญในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมก็คือ การขาดพระภิกษุที่เป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมและพระวิปัสสนาจารย์สำหรับทำหน้าที่บริหารจัดการฝึกอบรมสั่งสอนได้อย่างดีมีคุณภาพและมีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของพุทธศาสนิกชน และยังขาดสำนักปฏิบัติธรรมที่มีมาตรฐานและพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถและปฏิบัติชอบในการอบรมสั่งสอนเรื่อง สมถกัมมัฐานและวิปัสสนากัมมัฐานอยู่จำนวนมาก

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาถึงการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทั้งด้านความพร้อมของวัดในการจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ทั้งด้านบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนดำเนินการและด้านการบริหารจัดการที่ดี เพื่อนำเอาองค์ความรู้จากการศึกษาในครั้งนี้ มาพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น และเป็นแบบอย่างในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอย่างไร

^๕ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

ในการศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยการสังเคราะห์ทฤษฎี จากระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งแบ่งการเผยแพร่ เป็น ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านบุคลากร (๓) ด้านการบริหารจัดการ^๖

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้กำหนด เพศ อายุ การศึกษาสามัญ และการศึกษาทางธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใน ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านบุคลากร (๓) ด้านการบริหารจัดการ

^๖ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร พุทธศักราช ๒๕๖๐, ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยสำนักปฏิบัติธรรม, หน้า ๒-๖.

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑.๔.๔ ประชากร (Population) ได้แก่ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวนประชากร ๑,๕๙๖ คน^๗

๑.๔.๕ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๙ รูป/คน ประกอบด้วย เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิทยากร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๑.๔.๖ ขอบเขตด้านสถานที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้ คือ สำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๔.๗ ขอบเขตระยะเวลา การทำวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมระยะเวลา ๘ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

^๗สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางสะพาน, แบบรายงานผลของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๐, (ประจวบคีรีขันธ์: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางสะพาน, ๒๕๖๐), (เอกสารเย็บเล่ม).

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ และทัศนคติให้กับบุคคล หรือบุคลากรของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้มี ศักยภาพที่มากขึ้น ส่งผลให้ศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเพิ่มมากขึ้น สามารถบริหารจัดการ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการบริหารงาน คน เงิน วัสดุสิ่งของ คุณธรรม ข้อมูลข่าวสาร และเวลา ที่กำหนดไว้ในโครงการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบตามที่ได้วางไว้

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หมายถึง วัดที่ได้รับการจัดตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัด ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๘

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หมายถึง การทำให้ดีขึ้นหรือดีกว่าในกระบวนการบริหารงาน คน เงิน วัสดุสิ่งของ คุณธรรม ข้อมูลข่าวสาร และเวลา ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบาง สะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อย่างเป็นระบบตามที่ได้วางไว้ ประกอบด้วย ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านบุคลากร (๓) ด้านการจัดการ

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดใน อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติธรรมต่อการพัฒนาการ พัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการ พัฒนาการ บริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๗.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนาพัฒนาการบริหารจัดการสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” โดยจัดเรียงลำดับการนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

๒.๔ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนา หมายถึง การกระทำที่ดีขึ้นคือเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^๑

การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำอ่างเก็บน้ำ เป็นต้น^๒

^๑ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๙.

การพัฒนา หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น^๓

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนา ทำให้เจริญ ทำให้เป็น ให้มีขึ้นฝึกอบรม คือ ภาวนา มี ๔ ประการ คือ^๔

๑. กายภาวนา หมายถึง การเจริญ การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง ๕ ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ไม่ให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. สีลภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

๓. จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

การพัฒนาทางพระพุทธศาสนานั้นต้องเริ่มที่ตัวบุคคล หมายความว่า บุคคลที่อยู่ในชุมชนหรือสังคม ควรที่จะได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ทั้ง ๔ ด้าน คือ ทางด้านกาย ทางด้านศีลทางด้านจิตใจ และทางด้านปัญญา เมื่อบุคคลมีการพัฒนาแล้วจึงจะส่งผลต่อไปยังการพัฒนาสังคม

พระพุทธศาสนามีต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ถ้าปราศจากศีลธรรมเสียแล้วการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะพัฒนาไปทำนองใด ย่อมจะบกพร่องและไม่สมบูรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะพัฒนาไปในด้านเป้าหมายซึ่งจะผิด ผลสุดท้าย อาจจะพัฒนาไปทำนองที่จะเห็นความเจริญทางวัตถุซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องที่สำคัญแท้ ๆ คือ ความเจริญในทางปัญญาและในทางศีลธรรม การขาด

^๓สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย: แนวทางวิจัยและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพุทธธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๙.

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๘๑ – ๘๒.

จากศีลธรรมนั้น จะทำให้โลกเลื่อมใสพระพุทธานุศาสนายะช่วยเหลือในการพัฒนาชาติได้ดั่งนั้น ย่อมอาศัยพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสื่อสำหรับสืบพระศาสนาและการที่พุทธศาสนาจะช่วยให้มีการพัฒนาชาติได้จริงจัง ก็คือ อาศัยหลักเกณฑ์บางประการ ดังนี้^๕

๑. ความเชื่อในพุทธศาสนา ต้องเป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ไม่เจือปนความเชื่อถือโศคลงทางไสยศาสตร์ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า คนโง่นั้นมีแต่พิเคราะห์ดวงดาว ฉะนั้น ในการที่จะทำให้นุชนของโลกมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านวัตถุและสติปัญญา ก็ควรจะพัฒนาศาสนาใหม่ให้เกิดความบริสุทธิ์

๒. ความเชื่อในพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีมูลฐาน ตั้งอยู่ในเหตุผลและวิชา ไม่ใช่ตั้งอยู่ในความเชื่อโดยมโนอย่างเดียว หรืออวิชา พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ท่านทั้งหลาย อย่าพึงเชื่อสิ่งใดเพียงเพราะที่ได้ฟังตามๆ กันมา หรือ เพราะเคยเห็นเช่นนั้นๆ ต่อมา ฯลฯ ท่านจงเอาข้อที่ได้เห็น ได้ฟัง ได้ไตร่ตรองดูด้วยเหตุผลจนเกิดความชัดเจนแล้วจึงค่อยเชื่อ

๓. การที่จะนำเอาคำสอนของพุทธศาสนามาประยุกต์กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งลักษณะของสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการประยุกต์พระธรรม ซึ่งเป็นอมตะอยู่แล้ว มาใช้กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งจะต้องมีการศึกษาและวิจัยอย่างถ่องแท้

๔. การพัฒนานั้น จำเป็นที่จะต้องใช้ทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้น ทางฝ่ายพระสงฆ์ก็ดี ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ดีต้องร่วมมือกันอย่างมาก มีหลายกรณีที่บ้านเมืองเพิกเฉยต่อความสำคัญของวัดในชนบทและในเมืองและเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ในหมู่บ้าน ถ้าความร่วมมือทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสดำเนินไปด้วยดี ก็จะเป็นประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย ฝ่ายบ้านเมืองก็ได้พึ่งพุทธศาสนา ฝ่ายพุทธศาสนา ก็จะได้ทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองด้วย

สาระสำคัญของความคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้น มาจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้นจากความทุกข์และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์ตามหลักคำ สอนนี้ พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะพระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่นๆ ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้พ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา ด้อยการศึกษาความยากจน ความเจ็บป่วย จึงเป็นความคิดที่สำคัญในการพัฒนา ประสบการณ์ของพระสงฆ์เองก็มีส่วนสำคัญในการย้าแนวความคิดเช่นนี้ กล่าวคือ พระสงฆ์เหล่านี้เกิดและดำรงชีวิตอยู่ในชนบท ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับ พ่อแม่พี่น้อง ญาติมิตรในชนบท ความเป็น

^๕ปวย อึ้งภากรณ์, ศาสนธรรมกับการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://ulib.arsomsilp.ac.th> [๑ สิงหาคม ๒๕๖๑].

ลูกชนบท จึงตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนา โดยการช่วยเหลือกัน ทั้งการอบรมในศาสนาธรรม และประสบการณ์มีอิทธิพลสำคัญต่อการก่อรูปแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระสงฆ์^๖

การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่นๆ นักพัฒนบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของการพัฒนา เป็น ๒ ระดับ คือ ความหมายอย่างกว้างและความหมายอย่างแคบ ความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทำให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว^๗

การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา^๘ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่ มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change) มีการกระทำให้เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า ดังนั้น การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้ง เราเรียกกันว่า เป็นการพัฒนาคุณภาพ เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

^๖สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, **สังคมไทย: แนวทางวิจัยและการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๙.

^๗สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

การพัฒนา อาจจัดแบ่งออกเป็น ๓ ด้านใหญ่ๆ ได้แก่^๔

๑. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาด้านการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การแลกเปลี่ยน การลงทุนเพื่อให้ประชาชนไม่ยากจน เป็นต้น

๒. การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ แบบแผน พฤติกรรม รวมตลอดทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม เป็นต้น

๓. การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สร้างกระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย และประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น

สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้นหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งการพัฒนานั้นมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ แต่ละคนจึงควรมีการพัฒนาไปตามสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญกับทุกคน ถ้าทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๒.๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารจัดการวัดถือเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือเป็นแบบแผนการจัดการอย่างเป็นระบบเป็นอย่างดีมาก โดยเฉพาะการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ การดำเนินการนั้นจึงจะส่งผลให้เกิดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบมากขึ้น

ในการศึกษาความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการ ควรทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเป็นเบื้องต้นก่อน กล่าวคือ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อยกเว้นน้อยมากที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (Family) เผ่าพันธุ์ (Tribe) ชุมชน (Community) สังคม (Society) และประเทศ (Country) เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี ผู้นำกลุ่ม รวมทั้งมี แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษา: เครื่องมือที่ยังต้องพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf> [๑ สิงหาคม ๒๕๖๑].

ในปัจจุบันอาจเรียกว่า ผู้บริหาร ขณะที่การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มนั้น เรียกว่า การบริหาร (Administration) ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหาร

การบริหาร หมายถึง ปกครอง เช่น บริหารส่วนท้องถิ่น การดำเนินการ จัดการเช่น บริหารธุรกิจ ได้ให้ความหมายของ คำว่า จัดการ หมายถึง สั่งงาน ควบคุมงาน, ดำเนินงาน^๙ เมื่อเป็นเช่นนี้ คำว่า การบริหารและการจัดการ จึงมีความหมายใกล้เคียงกันโดย หนึ่ง พจนานุกรมได้บัญญัติว่า การบริหาร คือ การปกครอง การดำเนินการ และการจัดการ สอง ทั้งคำว่า การบริหารและการจัดการ มีความหมายร่วมหรือมีคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันที่พจนานุกรมได้บัญญัติไว้ คือ การดำเนินการ หรือการดำเนินงาน เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงขอสรุปบนพื้นฐานของความหมายที่ระบุอยู่ในพจนานุกรมว่า คำว่า การบริหารและการจัดการมีความหมายใกล้เคียงกัน ซึ่งหมายถึง การดำเนินงาน

คำว่า การบริหาร (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน Administrare หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรืออำนวยการ (Direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมาย ใกล้เคียงกับคำว่า Minister ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับ ความหมายดั้งเดิมของคำว่า Administer หมายถึง การติดตามดูแลต่าง ๆ^{๑๐}

เนื่องจากคำว่า การบริหาร มีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับคำว่า การจัดการ การบริหารการพัฒนาและการบริหารจัดการ แต่ในท้ายที่สุด ในที่นี้ขอใช้คำว่า การบริหารจัดการ เป็นหลัก เนื่องจากทันสมัยและใช้กันอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตามจำเป็นที่จะต้องศึกษาความหมายของ คำอื่นที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันดังกล่าวด้วย มีนักวิชาการไทยและนักวิชาการต่างประเทศ ให้ความหมายของการบริหาร การจัดการ ไว้ในที่นี้ได้นำมาแสดงไว้เป็นตัวอย่าง ดังนี้

การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ ในการวางแผน จัดองค์กร อำนวยการและ ควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงาน ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการ จะถูกกำหนด

^๙ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นาน มีบุ๊คพับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙๘.

^{๑๐}วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ฟอรัม, ๒๕๔๙), หน้า ๒๙-๓๑.

โดยวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่ เมื่อว่ากันทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็ก็นับว่าบริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้ว หน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ^{๑๑}

ผู้บริหรงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่มูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้น ผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ^{๑๒}

ความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ George R. Terry ได้กล่าวว่า การบริหารหมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^{๑๓}

การบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงาน เป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^{๑๔}

การบริหาร หมายถึง การ จัดการ หรือการควบคุมกิจการต่าง ๆ ของรัฐ เช่น การบริหารการเงินของมูลนิธิ การบริหารกิจการภาษี การบริหารกิจการแพทย์ การบริหารที่ดินรกร้างว่างเปล่า การบริหารการก่อสร้าง การบริหารกิจการ อุตสาหกรรม และอื่น ๆ ที่เป็นงานที่เรียกกันในปัจจุบันว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration)^{๑๕}

^{๑๑}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒ – ๓.

^{๑๒}พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี, **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕ – ๓๒.

^{๑๓}ธนจรัส พูนสิทธิ, **การจัดการองค์การและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๑๔}ธีรวิทย์ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เกลิมจิระรัตน์, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรปริทรรศน์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^{๑๕}ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตรณะบุตร, **หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

การบริหาร หมายถึงกิจกรรมที่คณะบุคคลร่วมกัน กระทำตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดที่วางไว้ร่วมกันก่อนแล้วและใน การกระทำกิจกรรมเช่นว่านั้นมีการใช้ทรัพยากรการบริหาร คือ คน เงิน และวิธีการต่าง ๆ ให้เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด^{๑๖}

การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้ บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของและวิธี ปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๑๗}

การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคล อื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการเพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์และสนองตอบความ คาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน^{๑๘}

การบริหารวัดให้เจริญรุ่งเรืองมิได้ขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของวัด แต่ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของเจ้าอาวาส ที่จะทำให้ ประชาชนเชื่อถือศรัทธา ยอมรับว่าเป็นที่พึ่งพาทั้งทางโลกและทางธรรมได้ ดังนั้น นอกจากเจ้าอาวาส จะต้องปฏิบัติตาม คำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเคร่งครัดแล้ว เจ้าอาวาสยังต้องมีลักษณะเป็นผู้นำอีกด้วย^{๑๙}

การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ กล่าวคือ การบริหารจัดการเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเพราะมี องค์ประกอบของความรู้ (knowledge) มีหลักเกณฑ์ (principle) และทฤษฎี (theory) ที่เกิดจาก การศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกันกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหาร แต่ละคนที่จะนำความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และ สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องศิลปะ ดังนั้นนักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๒๐}

^{๑๖}ศิริอร ชันธหัตถ์, **องค์กรและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรปริทรรศน์, ๒๕๔๑), หน้า ๔๔.

^{๑๗}สมาน รังสิโยภุมย์, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๑๘}สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พิกัดอักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๑๙}ดร.ณิ ญาณวัฒนา และคณะ, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

^{๒๐}เด่น ชะเนติยง, **การบริหารงานบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร: ม. ป. ท., ๒๕๓๓), หน้า ๕๒.

การบริหารนิยมใช้กับการบริหารราชการ หรือการ จัดการเกี่ยวกับนโยบายซึ่งมีศัพท์บัญญัติ ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (public administration) และคำ ว่าการจัดการ (management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชนหรือการดำเนินการตามนโยบายที่ กำหนดไว้ สมพงศ์เกษมสิน ยังให้ความหมายการบริหารไว้ว่าการบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่ หลายประการ ดังนี้

๑. การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
๒. การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบ
๓. การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
๔. การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
๕. การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล

๖. การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลกล่าวคือ ความร่วมมือ (collective mind) จะก่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (group cooperation) อันจะนำไปสู่พลังของกลุ่ม (group effort) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์

๗. การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
๘. การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์
๙. การบริหารไม่มีตัวตน (intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์^{๒๑}

ความหมายเกี่ยวกับการบริหารมี ๒ นัย คือ คำว่าบริหาร มาจากภาษาบาลีว่า บริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า ปญฺหํ ปริหริต สมตฺถํ แปลว่า ผู้สามารถ เพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไป โดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป

การบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจและการบริหารที่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานระยะยาว ขององค์การประกอบด้วยการกำหนดกลยุทธ์ และการควบคุมกลยุทธ์ จะมุ่งตรวจสอบ ประเมินโอกาสและอุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายนอก และมุ่งตรวจสอบประเมิน จุดอ่อนและจุดแข็ง อุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายในบริษัท และยัง ได้กล่าวถึงแนวคิดการ

^{๒๑}สมพงศ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓),

บริหารไว้ว่า การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการ และหน้าที่ของผู้บริหาร ในองค์การแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับองค์การ เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (One best way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์การจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ ของตัวเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหา ผู้บริหารต้องศึกษาการบริหารโดยมีประสบการณ์จาก กรณีศึกษา (Case study) จำนวนมาก และวิเคราะห์หาวิธีการใดที่สามารถใช้ใน สถานการณ์ใหม่ ๆ^{๒๒}

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) ว่าเป็นแนวทางการบริหารที่ เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การ วางแผน และการตัดสินใจในงานต่าง ๆ ที่เขามี ส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ องค์การ ทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มี ส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่าง ๆ ของ องค์การใด ที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดง ให้พนักงานได้รู้ว่าฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญ ของพนักงาน ที่มีต่อความสำเร็จขององค์การ ทำให้เกิด ความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจและรับผิดชอบต่อ งานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธี หนึ่ง^{๒๓}

หลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ คือ^{๒๔}

๑. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็น กระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การผู้บริหาร จะต้องรับผิดชอบต่อความสำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สารสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีมีความเป็นผู้นำ และต้องสามารถทำงานเป็นทีมได้มี ความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของ องค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถ

^{๒๒}สมยศ นาวิการ, **การบริหารเชิงกลยุทธ์**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

^{๒๓}สมยศ นาวิการ, **การบริหารตามสถานการณ์**, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๒๔}เสนาะ ดิเยาว์, **หลักการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑ – ๒.

ทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

๓. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่าง ประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพ คำว่าประสิทธิภาพหมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่าประสิทธิภาพหมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ

๔. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นที่ รู้กันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้น การบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิต สินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

การบริหาร ว่าเป็นการประสานความพยายาม ของมนุษย์ (อย่างน้อย ๒ คน) และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดผลตามต้องการ^{๒๕}

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ได้อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน^{๒๖}

^{๒๕}อนันต์ เกตุวงศ์, การบริหารการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗.

^{๒๖}Herbert A. Simon, *Administrative Behavior*, (New York: Macmillan, 1947), p. 3.

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหารซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงานการรายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารนั้นจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่แน่นอน ทรัพยากรในการบริหาร มีความประสานระหว่างกัน และประสิทธิภาพประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วม และการบริหารเชิงกลยุทธ์

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหาร บางครั้งเรียกว่า การบริหารการจัดการ หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงานภาคเอกชน หมายถึงของหน่วยงาน และ/หรือบุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น (๑) การบริหารนโยบาย (Policy) (๒) การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority) (๓) การบริหารคุณธรรม (Morality) (๔) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society) (๕) การวางแผน (Planning) (๖) การจัดองค์การ (Organizing) (๗) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing) (๘) การอำนวยการ (Directing) (๙) การประสานงาน (Coordinating) (๑๐) การรายงาน (Reporting) และ (๑๑) การงบประมาณ (Budgeting) เช่นนี้ เป็นการนำ กระบวนการบริหาร หรือ ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร ที่เรียกว่า แฟ้มส์-โพสคอร์บ (PAMS-POSDCoRB) แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย^{๒๗}

พร้อมกันนี้ อาจให้ความหมายได้อีกว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับ คน สิ่งของ และหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น (๑) การบริหารคน (Man) (๒) การบริหารเงิน (Money) (๓) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material) (๔) การบริหารงานทั่วไป (Management) (๕) การบริหารการให้บริการประชาชน (Market) (๖) การบริหารคุณธรรม (Morality) (๗) การบริหารข้อมูลข่าวสาร (Message) (๘) การบริหารเวลา (Minute) และ (๙) การบริหารการวัดผล (Measurement) เช่นนี้ เป็นการนำ ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร ที่เรียกว่า ๙M แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย

^{๒๗} วิชา วิชานิภาพารณ, **หลักรัฐประศาสนศาสตร์: แนวคิดและกระบวนการ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒-๒๓.

การให้ความหมายทั้ง ๒ ตัวอย่างที่ผ่านมานี้ เป็นการนำหลักวิชาการด้านการบริหาร คือ กระบวนการบริหาร และ ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร มาใช้เป็นแนวทางหรือกรอบแนวคิดในการให้ความหมายซึ่งน่าจะมีส่วนทำให้การให้ความหมายคำว่าการบริหารเช่นนี้ครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหาร ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย เป็นวิชาการและมีกรอบแนวคิดด้วย นอกจากนี้ ๒ ตัวอย่างนี้แล้ว ยังอาจนำปัจจัยอื่นมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความหมายได้อีก เป็นต้นว่า ๓ M ซึ่งประกอบด้วย การบริหารคน (Man) การบริหารเงิน (Money) และการบริหารงานทั่วไป (Management) และ ๕ ป. ซึ่งประกอบด้วย ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประหยัด ประสานงาน และ ประชาสัมพันธ์

คำว่า การจัดการ หรือ การบริหาร มีคำภาษาอังกฤษที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ Management และ Administration โดยปกติเราจะใช้คำว่า Management กับคำว่า การจัดการ และใช้คำว่า Administration กับคำว่า การบริหาร เราจะพบบ่อยครั้งที่มีการใช้คำสองคำนี้แทนกันได้ ส่วนความหมายของการจัดการ หรือการบริหารนั้น มีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า มีความหมายคล้ายกัน บางท่านก็กล่าวว่า มีความหมายแตกต่างกัน เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำทั้งสองมากขึ้น จึงได้มีการพิจารณาความหมายไว้ ๓ แนวทาง คือ

แนวทางที่ ๑ การบริหาร (Administration) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย (Policy) และแผน (Plan) เป็นงานศิลปะ (Art) ส่วนการจัดการ (Management) เป็นกระบวนการนำนโยบายและแผนไปปฏิบัติเป็นงานวิทยาศาสตร์ (Science)^{๒๘}

แนวทางที่ ๒ การจัดการเป็นคำที่มีความหมายทั่วไป โดยการรวมการบริหารเข้าด้วยกัน การจัดการเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อการดำเนินการขององค์การธุรกิจให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ส่วนการบริหารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้เป้าหมายที่กำหนดในชั้นการจัดการบรรลุผล

แนวทางที่ ๓ การจัดการและการบริหารมีความหมายไม่แตกต่างกัน สามารถใช้แทนกันได้ โดยทั่วไปบุคคลที่รับผิดชอบในด้านการกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดองค์การการจัดคนเข้าทำงาน การอำนวยการและการควบคุม มักจะเรียกว่า ผู้จัดการ (Manager) หรือ การจัดการ (Management) ใน

^{๒๘} กิติมา ปรีดีดิลก, ทฤษฎีบริหารองค์การ, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙), หน้า ๔.

ภาคธุรกิจและเรียกว่า นักบริหาร (Administrator) หรือการบริหาร (Administration) ในภาครัฐกิจ ดังนั้นจะเห็นว่ามี ความแตกต่างก็เป็นเรื่องของการใช้คำระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนเท่านั้น^{๒๙}

จากแนวความคิดข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีความคิดเห็นแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเจตนาของมนุษย์ของผู้ใช้ในที่นี้จะใช้ความหมายตามแนวความคิดที่ ๓ ซึ่งการจัดการและการบริหารจะมีความหมายไม่แตกต่างกัน สำหรับความหมายของการจัดการหรือการบริหารนั้น มีผู้ให้ความหมายไว้หลายลักษณะ ดังนี้

สำหรับคำว่า การจัดการ (Management) และ การบริหาร (Administration) พบว่า ในทางธุรกิจ มักใช้คำว่า การจัดการ ซึ่งหมายถึง การจัดการตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กลยุทธ์ นโยบายที่ ผู้บริหารได้กำหนดไว้ ส่วนคำว่า การบริหาร มักนิยมใช้ในทางการบริหารราชการที่มุ่งเน้น ในด้านของการบริหารหรือจัดการเกี่ยวกับนโยบายที่ถูกกำหนดจากองค์การระดับสูง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้พบว่าองค์การทั้งราชการและธุรกิจมีการใช้ทั้งคำว่า การจัดการกับการบริหารแทนกันได้^{๓๐}

การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของ ผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า POSDC ดังนี้ คือ^{๓๑}

๑. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒. O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

๓. S คือ staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

^{๒๙}พยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: พรานนกการพิมพ์, ๒๕๓๐) หน้า ๓๐.

^{๓๐}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **การบริหารการผลิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๕๙.

^{๓๑}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **พุทธวิธีในการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓ – ๕.

๔. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

๕. C คือ controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

กระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ^{๓๒} คือ

๑. การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น

๒. การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน

๓. การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์การ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔. การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมายมุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ หรือเรียกกันย่อ ๆ ว่า POSDCoRB Model^{๓๓} ซึ่งได้อธิบายความหมายดังนี้

๑. การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร

๒. การจัดจํการองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

๓. การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงาน ทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

^{๓๒}วิโรจน์ สารัตนะ, **การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์พิทยวิสุทธิ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๓๓}L. Gulick and J. Urwick, **Papers on the Science of Administration**, (New York: Institute of Public Administration, 1999), pp. 18 – 19.

๔. การอำนวยการ (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๕. การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน ให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

๗. การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณการจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน

ภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ

๑. การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับวางแผนวิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒. การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนด ลักษณะและวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓. การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมทั้งตั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้งการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดชั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงานและการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔. การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕. การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อย หรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖. การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสวดกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗. การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานประมาณการเงินวางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม^{๓๔}

การบริหารที่มีหลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ^{๓๕} คือ

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานแต่ละอย่างคือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จรวดเร็วไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่าง ๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

๒. ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุด ตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น

๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะ ได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น

งานบริหารจัดการ ๓ ด้าน คือ

๑. ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์การ

^{๓๔}ติน ปรัชญพยุหะ, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔ – ๒๖.

^{๓๕} ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗ – ๔๘.

๒. ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ งานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ ในองค์กร และการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

๓. ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้องทำให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน^{๓๖}

การบริหารจัดการ (Management Administration) การบริหารการพัฒนา (Development Administration) แม้กระทั่งการบริหารการบริการ (Service Administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย ๓ ส่วน คือ หนึ่ง ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ สอง มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การคิด (Thinking) หรือการวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการประเมินผล (Evaluating) และทั้งสามมีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผน แผนงาน โครงการ (Policy, Plan, Program, Project) หรือ กิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน^{๓๗}

กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งซึ่งมาร่วมกันดำเนินการใด ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการจัดขึ้นเป็นหน่วยงาน ที่มีระบบมีสายการบังคับบัญชาที่แน่นอน มีการแบ่งงานกันทำ มีการประสานงานและให้ความร่วมมือกันทำงานในหน่วยงานนั้น เพื่อจัดเป็นองค์กร ให้บริหารงานบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันขององค์กรดังกล่าว^{๓๘}

^{๓๖} ธงชัย สันติวงษ์, **องค์กรและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, หน้า ๒๑-๒๒.

^{๓๗} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

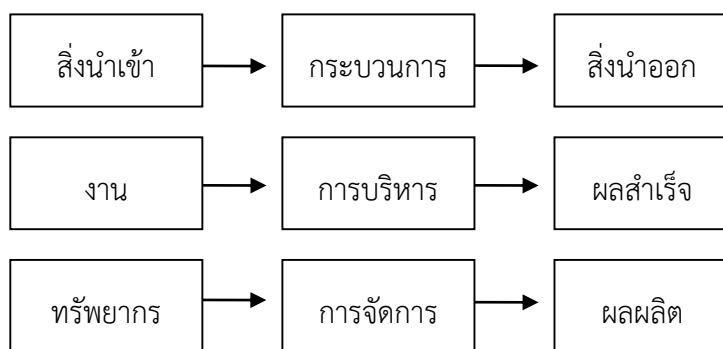
^{๓๘} ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์, **องค์กรและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจ บัณฑิตย, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

การจัดการ คือ ศิลปะของผู้บริหารในการจัดระบบการทำงานโดยใช้คนและทรัพยากรต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ^{๓๙}

การจัดการ คือ กระบวนการนำเอาวัสดุอุปกรณ์และมนุษย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ และได้ผลตามวัตถุประสงค์ ซึ่งประกอบไปด้วย การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงานและการประเมินผลของความสำเร็จ^{๔๐}

การจัดการคือ เทคนิค หรือศิลป์ในการที่จะสั่งการ และจูงใจบุคคลในองค์การทำงานตามวัตถุประสงค์ขององค์การ^{๔๑}

การจัดการคือ กระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุมธุรกิจในด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากรและระบบสื่อสารให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ^{๔๒}

ภาพที่ ๒.๑ แสดงถึงความหมายของการบริหารในเชิงระบบ

^{๓๙}Pearce, John A. and Robinson, Richard B. Jr. **Management**, (New York: Random House, 1989), p. 4.

^{๔๐}Beach, Dales, **Personnel: The Management of People at Work**, 4th ed., (New York: Macmillan Publishing, 1980), p. 5.

^{๔๑}Donnelly, James H. Jr, Gibson, James L. and Ivancevich, John M, **Management**, 6th ed., (New York: Business Publications, 1987), p. 90.

^{๔๒}Griffin, Rickey E., **Business**, (New Jersey: Prentice-Hall International, 1989), p. 103.

ความหมายของการบริหารหรือการจัดการในเชิงระบบ จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ สิ่งนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และสิ่งนำออก (Output) ซึ่งสิ่งนำเข้าจะครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่ใช้ในกระบวนการจัดการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์^{๔๓}

ก. ขั้นตอนการบริหารงาน

ขั้นตอนของการบริหารงานนั้นประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต หรือ ผลงานที่เกิดขึ้นจากกระบวนการแปรรูปปัจจัยนำเข้า ด้วยวิธีการ หรือเทคนิคดำเนินการต่าง ๆ

๑. ปัจจัยนำเข้า (Input) หรือที่มักจะเรียกกันว่า ทรัพยากรในการบริหารนั้น เป็นปัจจัยสำคัญในโครงสร้างของการบริหารงาน โดยที่อาจเป็นที่รู้จักกันในนามของ ๔M ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญได้แก่ คน (Man) คือ ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรนั้น ๆ เงิน (Money) ใช้สำหรับเป็น ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ วัสดุสิ่งของ (Materials) หมายถึงอุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งอาคารสถานที่ และการจัดการ (Management) หมายถึงความรู้เกี่ยวกับการจัดการ

ปัจจัยในการบริหารทั้ง ๔ ประการนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดการเนื่องจากประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการจัดการขึ้นอยู่กับความพร้อมและคุณภาพของปัจจัยดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการกล่าวถึงปัจจัยนำเข้าขององค์กรที่ไม่หวังผลกำไร แต่เน้นกระบวนการทำงาน และผลงานที่มีประสิทธิภาพ

๒. กระบวนการบริหาร (Process) หมายถึง กิจกรรม หรือ หน้าที่ของผู้บริหารในการ ดำเนินงาน เช่น การวางแผนต่าง ๆ จำเป็นต้องมีกิจกรรมหลาย ๆ อย่างมาเกี่ยวข้อง เช่น การรวบรวม ข้อมูลการดำเนินงานที่ผ่านมารวบรวมวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นการกำหนดแนวทางต่าง ๆ เพื่อการ แก้ไขและพัฒนาให้ผลงานบรรลุผลได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งในขั้นตอนเหล่านี้ผู้บริหารจำเป็นต้อง มีทักษะ และใช้เทคนิคหลายอย่างดังจะได้กล่าวต่อไป

๓. ผลผลิต (Output) หมายถึง ผลจากการดำเนินงาน ผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ออกมาจาก กระบวนการของระบบซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญ ผลผลิตจะต้องถูกประเมินจากลูกค้าหรือผู้บริโภค และส่ง ข้อมูลย้อนกลับเข้าสู่ตัวระบบ

^{๔๓} นกอดล เชนะโยธิน, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๑),

๔. ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลของการดำเนินการ ซึ่งผู้บริหารสามารถนำไปปรับปรุง แก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากคำจำกัดความข้างต้นจะเห็นว่าความหมายของคำว่า การจัดการ คือระบบการจัดการของผู้จัดการที่ใช้ศาสตร์และศิลป์ มาจัดดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ให้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์สูงสุดซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

๑. มีผู้จัดการที่รู้จักใช้ศาสตร์และศิลปะในการทำงาน
๒. มีขบวนการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น
๓. มีการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเหมาะสม
๔. มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

แนวทางในการจัดการของผู้บริหารมีความสำคัญต่อความอยู่รอดขององค์การเสมอ ในการพิจารณาว่าผู้บริหารมีการจัดการที่ดีหรือไม่นั้น สามารถพิจารณาได้จากแนวทาง ในการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ การยึดหลักคุณธรรม การให้บุคลากรมีส่วนร่วมกับการดำเนินงาน การให้ความสำคัญกับคุณภาพผลิตภัณฑ์ การสร้างความผูกพันภายในองค์การ การให้ความสำคัญกับลูกค้า มีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้องค์การสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันรวมทั้งเพื่อการเจริญเติบโตในระยะยาว ความสามารถของผู้บริหารในการจัดองค์การ และการจัดการอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการขององค์การ

ข. ลักษณะของการจัดการ

องค์การเป็นการรวมตัวกันของบุคคลซึ่งเป็นที่มาของชีวิตที่เกิดขึ้นในสังคมทุกแห่งเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการนำความสามารถของบุคคลจากการรวมตัวกันขึ้นนั้น เพื่อปฏิบัติหน้าที่ ด้านต่าง ๆ จนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในขณะที่บุคคลคนเดียว ไม่สามารถทำได้โดยลำพัง สำหรับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายตามที่องค์การกำหนด ดังนั้นองค์การจึงจำเป็นที่จะต้องมีการรวบรวมทรัพยากรต่าง ๆ มีการจัดแบ่งอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่บุคคล มีการนำวิธีการบริหารจัดการ มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการประสานทรัพยากรและการร่วมมือกันของบุคลากรให้เป็นไปอย่างเหมาะสม นอกจากนี้องค์การจะประสบความสำเร็จเพียงใดจึงขึ้นอยู่กับความสามารถ ของผู้บริหารในองค์การนั้นด้วย

จากการที่องค์การประกอบด้วยบุคลากรที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและปัจจุบันแนวโน้มการจัดการได้ให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์มากขึ้น จนเกิดแนวความคิดใหม่ในการออกแบบองค์การที่มีการมอบอำนาจให้กับบุคลากรมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดโอกาสในการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน ทำให้ผู้บริหารจะต้องกำหนดโครงสร้างองค์การและมีการประสานทรัพยากรต่าง ๆ ร่วมกันอย่างรอบคอบ แม้ว่าองค์การจะมีการแบ่งโครงสร้างออกเป็นแผนก แต่องค์การส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ได้พยายามที่จะประสานกิจกรรมการปฏิบัติงานในรูปแบบที่เป็นแนวนอน (Matrix) โดยใช้ทีมงาน ของบุคลากรจากหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อมาทำงานร่วมกันในโครงการ ขอบเขตระหว่างแผนก หรือระหว่างองค์การจะสามารถยืดหยุ่นได้ เพื่อให้้องค์การสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมได้อย่างรวดเร็ว เช่น ความร่วมมือกับคู่แข่งในแบบพันธมิตร โดยการใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีร่วมกันเพื่อสร้างความได้เปรียบให้เกิดขึ้นกับองค์การของตน เป็นต้น

โดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จะเห็นความเจริญก้าวหน้าและมีอนาคตที่ดีขึ้นจากการทำงานในองค์การ ซึ่งการที่บุคลากรเข้ามาทำงานอยู่ในองค์การนั้น สิ่งที่บุคลากรคาดหวัง ได้แก่ ชื่อเสียง เงินเดือน ตำแหน่งงาน โอกาสของความสำเร็จในชีวิต เป็นต้น แต่ปัญหา ที่ผู้บริหารต้องพิจารณา คือ องค์การสามารถตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้กับบุคลากรทุกคนได้ตามที่คาดหวังหรือไม่ เนื่องจากองค์การเป็นทีมรวมของบุคลากรหลายคนดังนั้นปัญหาจึงอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไรที่จะทำให้บุคลากรมีความพึงพอใจในผลประโยชน์ และทำงานเต็มความสามารถ จนเกิดผลดีต่อองค์การมากที่สุด อย่างไรก็ตามความต้องการส่วนบุคคล เช่น เงินเดือน ตำแหน่งงาน เป็นต้น กับความต้องการขององค์การ ได้แก่ ผลกำไร ต้นทุนที่ต่ำ เป็นต้น มักจะเกิดความขัดแย้งกัน อยู่เสมอจนไม่สามารถบรรลุถึงความต้องการ ของทั้งสองฝ่าย ดังนั้นการจัดการด้านค่าตอบแทนของ ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์จึงมีบทบาท ที่สำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ในการบริหารและการจัดการ มีสิ่งที่สำคัญหลายประการที่ผู้บริหารควรคำนึงถึง ดังนี้

กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง แผนดำเนินการหลักที่มีการระบุถึงสถานภาพว่าจะต้องดำเนินการตามภารกิจอะไรบ้าง มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ต้องการ มีการสร้างความได้เปรียบ เติ่งการแข่งขันและการลดข้อเสียเปรียบเติ่งการแข่งขันขององค์การให้น้อยลง

ทรัพยากร (Resource) หมายถึง ทรัพยากรที่ผู้บริหารต้องเกี่ยวข้องและให้ความสำคัญ ด้วยการจัดหาและจัดสรรอย่างเพียงพอและเหมาะสม ซึ่งทรัพยากรดังกล่าวประกอบด้วยทรัพยากรมนุษย์ เงินทุน วัสดุ และการจัดการ หรือที่เรียกโดยย่อว่า 4M's (Man Money Material and Management)

นโยบาย (Policies) หมายถึง กรอบการปฏิบัติหรือแนวทางอย่างกว้าง ๆ ที่องค์กรกำหนดขึ้น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผน การตัดสินใจ และการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อเชื่อมโยงกันอย่างสอดคล้อง

ประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ความสามารถขององค์กรในการบริหารงานจนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ในเวลาที่กำหนดและมุ่งเน้นการบริหารที่ต่อเนื่องและระยะยาว

ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง ปริมาณหรือจำนวนของทรัพยากรที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ที่มีการใช้อย่างประหยัดจนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ ทรัพยากรดังกล่าวประกอบด้วย การใช้ จำนวนทรัพยากรมนุษย์ เงินทุน วัสดุ วัตถุดิบ เครื่องจักร เวลา เป็นต้น

เป้าหมาย (Goal) หมายถึง สิ่งที่ต้องการต้องการให้เกิดขึ้นและเป็นความต้องการอย่างกว้าง ๆ เช่น ความพึงพอใจของลูกค้า การเพิ่มผลกำไรให้สูงขึ้น การลดต้นทุนจากการดำเนินงาน เป็นต้น ซึ่งองค์กรจะมีการกำหนดในเชิงคุณภาพหรือรูปบรรยาย

ระบบ (Systems) หมายถึง ความเกี่ยวข้องที่มีความสัมพันธ์กันและรวมกันของส่วนย่อยต่าง ๆ ที่ผู้บริหารไม่สามารถแบ่งระบบออกเป็นส่วนย่อยในการทำงานอย่างเป็นเอกเทศได้ ดังนั้นหากนำเอา ส่วนย่อยออกไปจะทำให้ระบบการปฏิบัติจะต้องหยุดชะงักไปด้วย^{๔๔}

วัตถุประสงค์ (Objective) หมายถึง ผลสุดท้ายจากการดำเนินกิจกรรมหรือดำเนินการที่ได้ระบุช่วงเวลา และองค์กรจะมีการกำหนดในเชิงปริมาณหรือผลผลิตที่ต้องการ ซึ่งวัตถุประสงค์ที่ต้องการดังกล่าว จะต้องมีความสอดคล้องกับภารกิจหรือนโยบายขององค์กรด้วย

ภารกิจ (Mission) หมายถึง เจตนาหรือเหตุผลที่มีความสำคัญที่องค์กรต้องดำเนินการหรือปฏิบัติ ซึ่งภารกิจจะมีการกำหนดในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ภารกิจด้านลูกค้า ภารกิจด้านสังคมและภารกิจด้านการแข่งขันที่มีความแตกต่างไปจากองค์กรอื่น ๆ

วิสัยทัศน์ (Vision) วิสัยทัศน์ หมายถึง การระบุถึงสิ่งที่องค์กรต้องการหรือให้เป็นผลในอนาคต ซึ่งเป็นการกำหนดเป้าหมายในระยะยาว เช่น ๕-๑๐ ปีข้างหน้า ที่มีความสำคัญต่อองค์กรเป็นอย่างสูง เช่น ความเป็นเลิศ ความมั่นคง ความเจริญเติบโต ความอยู่รอดในระยะยาว

^{๔๔}วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๕๓), หน้า ๖๒-๖๓.

ลักษณะของการจัดการในองค์การมีลักษณะที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การจัดการมีลักษณะของความเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การจัดการเป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายแต่ไม่อาจวัดได้โดยตรง การจัดการเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสำเร็จในด้านวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายการจัดการ เป็นเรื่องของการแข่งขัน สำหรับรายละเอียด^{๔๕} ดังนี้

๑. การจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การจัดการเป็นศาสตร์เนื่องจากผู้บริหาร มีการใช้องค์ความรู้ที่เชื่อถือได้ในการจัดการที่สามารถอ้างอิงถึงหลักการทางวิชาการ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเป็นหลักการที่ผู้บริหารสามารถนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวาง และเกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ส่วนการจัดการเป็นศิลป์ หมายถึง บุคลากรจะต้องทราบว่ามีความเป็นไปได้ที่สามารถบรรลุผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ ศิลปะของการจัดการ เป็นทักษะที่ได้มาจากการศึกษาประสบการณ์และความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางการจัดการ จะเห็นได้ว่าศิลปะแห่งการจัดการต้องอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ซึ่งขึ้นอยู่กับความเข้าใจ ดังนั้นการสร้างสมดุลระหว่างศาสตร์และศิลป์ทางการจัดการจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นที่ต้องมีการใช้ควบคู่ไปแยกกันไม่ออก

๒. การจัดการเป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมาย แต่จุดมุ่งหมายดังกล่าวไม่อาจวัดได้โดยตรงในเชิงปริมาณ ซึ่งการจัดการจะเป็นความพยายามของผู้บริหารที่มุ่งเน้นการบรรลุเป้าหมายเฉพาะด้านที่แสดงออกมาในรูปของวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ทั้งนี้โดยมีความพยายามของกลุ่มบุคลากรเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์โดยธรรมชาติของการจัดการ แล้วการจัดการเป็นสิ่งไม่มีตัวตนหรือเป็นนามธรรมที่ไม่อาจมองเห็นหรือวัดได้โดยตรง แต่สามารถวัดได้จากผลการปฏิบัติงานที่แสดงออกมา เช่น ความพึงพอใจของลูกค้าความสามารถในการลดต้นทุน การเพิ่มผลกำไร คุณภาพทั้งในด้านสินค้าและบริการที่สูงขึ้น เป็นต้น

๓. การจัดการเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับความสำเร็จของเป้าหมาย ผู้บริหารจะพยายามค้นหาแนวทางในการจัดการหรือวิธีการปฏิบัติที่อาศัยความพยายามจากผู้ที่เกี่ยวข้องในอันที่จะปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ล่วงหน้าและเกิดผลดีที่สุดต่อองค์การ ส่วนผลจากการปฏิบัติที่เกิดขึ้นว่าสามารถบรรลุความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคลากรว่ามีความเข้าใจถึงการปฏิบัติได้ดีเพียงใด นอกจากนี้การจัดการยังมีจุดมุ่งหมายในการที่จะทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติในสิ่งที่สำคัญและจำเป็น และสร้างความมั่นใจว่าความพยายามของบุคลากรจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้

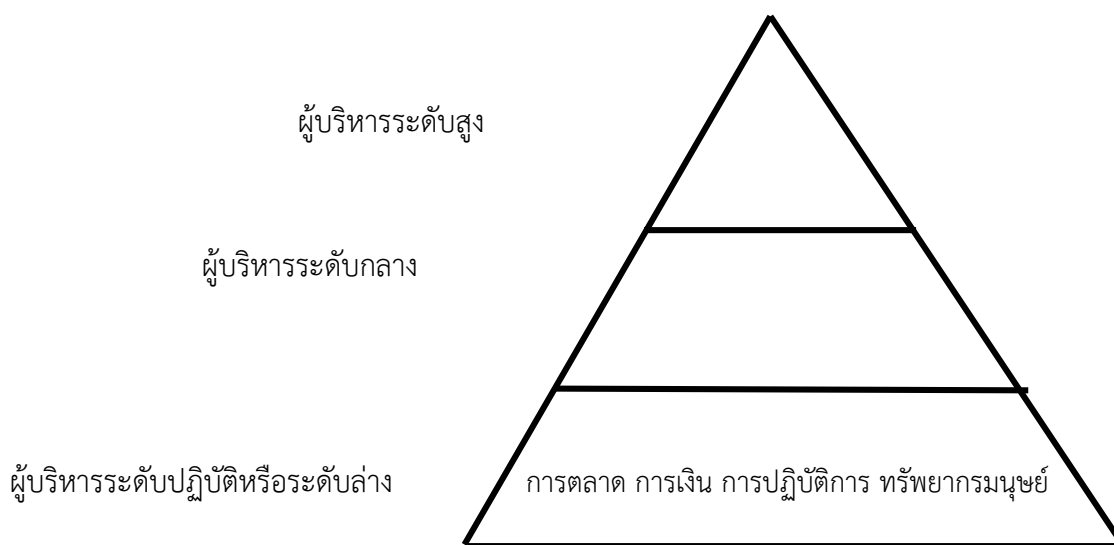
^{๔๕}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การพัฒนาองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗-๑๘.

๔. การจัดการเป็นกิจกรรมของการแข่งขัน ลักษณะของการจัดการในปัจจุบัน และอนาคต ได้ถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่ผู้บริหารจะใช้ในการบริหารที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ และสามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้ การจัดการจึงจำเป็นต้องมีการศึกษา วิเคราะห์สภาวะแวดล้อม การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดกลยุทธ์ และนโยบายในทุกระดับขององค์การที่มีความเหมาะสมสอดคล้อง และมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นการจัดการจึงต้องคำนึงถึงการแข่งขัน ที่มีประสิทธิภาพเป็นสำคัญ

ค. ระดับการบริหารในองค์การ

ในการจัดแบ่งระดับของผู้บริหารในองค์การนั้น ขึ้นอยู่กับเกณฑ์และวิธีการในการจัดแบ่ง ซึ่งโดยทั่วไปมักนิยมแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ โดยมุ่งเน้นว่าถ้าเป็นผู้บริหารระดับสูงต้องให้ความสำคัญต่อการกำหนดวัตถุประสงค์การ นโยบาย วิสัยทัศน์และกลยุทธ์เพื่อการตัดสินใจในระยะยาว ถ้าเป็นผู้บริหารระดับกลางต้องให้ความสำคัญต่อการแปลงนโยบาย วิสัยทัศน์ กลยุทธ์เพื่อการตัดสินใจในระยะยาว ถ้าเป็นผู้บริหารระดับกลางต้องให้ความสำคัญต่อการแปลงนโยบาย วิสัยทัศน์ กลยุทธ์สู่แผนดำเนินการ และผู้บริหารระดับต้นมุ่งเน้นการควบคุมทำให้ การปฏิบัติงานของพนักงานให้ดำเนินการสำเร็จตามแผนปฏิบัติการในระยะสั้น ผู้บริหารทุกระดับ จึงมีความสำเร็จขององค์การ ถ้าได้ผู้บริหารที่ดีมีความสามารถก็จะทำให้องค์การมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถแข่งขันในตลาดได้

องค์การโดยทั่วไปจะไม่สามารถดำเนินการไปได้ถ้าปราศจากบุคคลร่วมกันดำเนินงาน ซึ่งการดำเนินงานในองค์การสามารถแบ่งงานออกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะของงานที่เป็นงานด้านการจัดการและลักษณะที่เป็นงานด้านการปฏิบัติ ซึ่งลักษณะของการจัดการนั้นจะมีการแบ่งระดับของผู้บริหารภายในองค์การออกเป็น ๓ ระดับ คือ ผู้บริหารระดับสูง เป็นผู้บริหารที่มีความรับผิดชอบต่อการจัดการในองค์การทั้งหมด ผู้บริหารระดับกลาง เป็นผู้บริหารที่มีความรับผิดชอบต่อการปรับปรุงและพัฒนาแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ ผู้บริหารระดับปฏิบัติ หรือระดับล่าง เป็นผู้บริหารที่มีความรับผิดชอบต่อการจัดการด้านการดำเนินงาน ซึ่งแสดงได้ดังภาพที่ ๒.๒

ภาพที่ ๒.๒ ผู้บริหารองค์การแบ่งตามระดับของการจัดการ

จากภาพที่ ๒.๒ แสดงถึงผู้บริหารในองค์การที่มีแบ่งตามระดับของการจัดการ พบว่า ในการแบ่งระดับของการจัดการดังกล่าวจะขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่ปฏิบัติ เช่น ผู้บริหารระดับปฏิบัติหรือระดับล่างซึ่งเป็นงานแบบประจำขององค์การ ผู้ปฏิบัติ จะรับผิดชอบเฉพาะเพียงผลงานของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารระดับปฏิบัติจึงมุ่งเน้นที่ความสามารถในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตน สำหรับลักษณะงานของผู้บริหารระดับกลางนั้น จะรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของกลุ่มบุคลากรที่มีปริมาณค่อนข้างมากกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ และเพื่อให้มั่นใจว่ากิจกรรมที่สำคัญจะดำเนินไปได้ และมีการประสานงานกันเป็นอย่างดี ผู้บริหารระดับสูงจึงมีความจำเป็นจะต้องมีการวิเคราะห์ ทำการวางแผน และควบคุม การดำเนินงานในระดับองค์การจนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

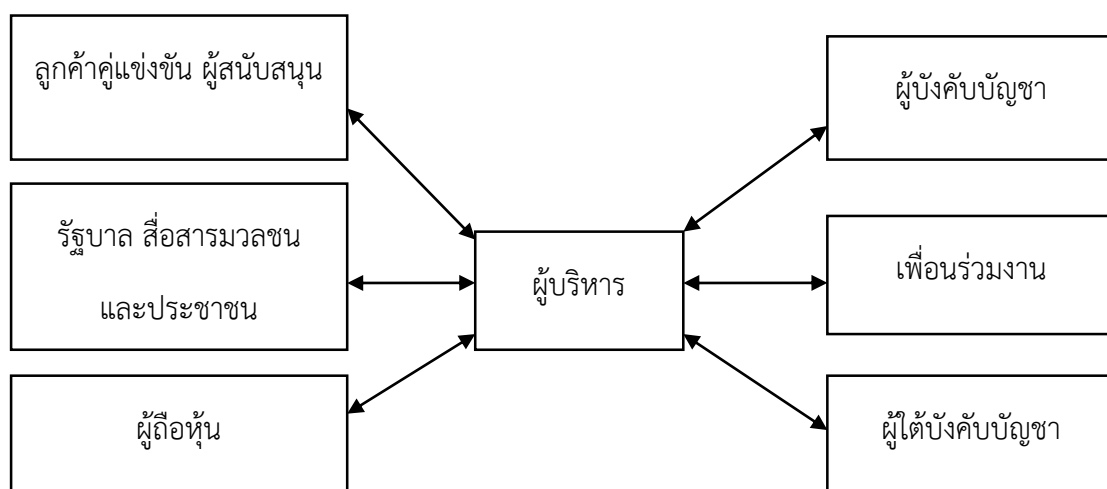
ง. บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหาร

ในด้านบทบาทและหน้าที่โดยทั่วไปของผู้บริหารในองค์การนั้น จะมีขอบเขตภาระหน้าที่ที่กว้างขวางมาก โดยเฉพาะผู้บริหารระดับสูง ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การกำหนดกลยุทธ์ระดับบริษัทที่มุ่งเน้นการกำหนดแผนดำเนินงานระยะยาว การกำหนดอัตราการแข่งขันเติบโต การเพิ่มประสิทธิภาพขององค์การโดยรวม เป็นต้น ซึ่งต้องปฏิบัติงานด้วยวิธี ที่ดีที่สุด และประหยัดที่สุด นอกจากนี้จากการศึกษาถึงการใช้หลักของเหตุผลในการบริหาร โดยมุ่งเน้นด้านประสิทธิภาพของบุคลากร ซึ่งถือว่าบุคลากรแต่ละคนเป็นปัจจัยที่สำคัญ ที่องค์การสามารถปรับปรุงและพัฒนาเพื่อเพิ่มผลผลิตได้ โดยตั้งสมมติฐานไว้ว่าการทำงาน จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้นั้น มีอยู่วิธีเดียวที่ดีที่สุด ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร จึงมีความสำคัญค่อนข้างสูงและกว้างขวาง อีกด้วยในการที่จะทำให้องค์การสามารถบรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการ

ปัจจุบันผู้บริหารได้รับการพิจารณาว่ามีหน้าที่ที่สำคัญที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อบุคคลอยู่ ๔ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ มีความรับผิดชอบต่อลูกค้า ซึ่งเป็นผู้ใช้ผลิตภัณฑ์โดยการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพในราคาที่ตลาดยอมรับ มีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้นหรือผู้ให้กู้ยืมเงินมาลงทุนโดยพยายามให้เกิดผลตอบแทนที่คุ้มค่าจากการลงทุน เพื่อนำผลกำไรกลับคืนสู่ผู้ถือหุ้นหรือผู้ให้กู้ยืม มีความรับผิดชอบต่อบุคลากรโดยการสร้างงานให้ทีมงานให้ทำงานได้อย่างต่อเนื่องทำให้บุคลากรมีรายได้ และสวัสดิการที่ดี และมีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น ในการจัดการองค์การให้ประสบความสำเร็จ ทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความสามารถของผู้บริหารที่ดีมีความสามารถ ก็จะทำให้การจัดการมีประสิทธิภาพที่เป็นเลิศได้

นอกจากบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องดำเนินการในการวางแผน การจัดการองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม ดังกล่าวข้างต้นแล้ว และไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารระดับปฏิบัติ ระดับกลาง หรือระดับสูงก็ตาม ผู้บริหารจะต้องกำหนดบทบาทและหน้าที่อื่น ๆ ของตนเองให้สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่อีกด้วย สำหรับบทบาทของผู้บริหารโดยทั่วไป ได้แก่ บทบาทด้านปฏิสัมพันธ์ เช่น การเป็นสัญลักษณ์ การเป็นผู้นำและผู้ประสานงานขององค์การ บทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร เช่น เป็นผู้ติดตามผลงาน ผู้เผยแพร่ข่าวสารและผู้ประชาสัมพันธ์ขององค์การ และบทบาทด้านจิตใจ เช่น เป็นผู้ประกอบการ ผู้จัดการความขัดแย้ง ผู้จัดการทรัพยากร ผู้เจรจาต่อรอง เป็นต้น

ผู้บริหารจะต้องกำหนดบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวให้สอดคล้องต่อตำแหน่งงานซึ่งเป็นปัจจัยทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกองค์การ ซึ่งในปัจจุบันองค์การได้ให้ความสำคัญ กับการเป็นเครือข่าย ความร่วมมือกับสภาวะแวดล้อมที่อยู่ภายนอก ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องเสริมสร้างสัมพันธภาพเชิงบวกให้มากขึ้นด้วย ผู้บริหารที่มีความสามารถมักจะใช้เวลา ในการเสริมสร้างและประสานเครือข่ายทั้งภายในองค์การ ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา และเครือข่ายภายนอกองค์การอีกด้วย ได้แก่ ผู้ถือหุ้น ลูกค้า คู่แข่ง ผู้สนับสนุน รัฐบาล สื่อมวลชน และประชาชน เป็นต้น ซึ่งจากภาพที่ ๒.๓ แสดงเครือข่ายของผู้บริหารที่อยู่ภายในและภายนอกองค์การได้ดังนี้

ภาพที่ ๒.๓ เครือข่ายของผู้บริหารที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กร

จากภาพที่ ๒.๓ แสดงถึงเครือข่ายของผู้บริหารที่ต้องมีการปฏิบัติและสร้างความสัมพันธ์ด้วยทั้งที่เป็นเครือข่ายที่อยู่ภายในองค์กรและภายนอกองค์กร ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินการบรรลุผลสำเร็จในการดำเนินงาน ได้แก่ ลูกค้า คู่แข่งขัน ผู้สนับสนุน รัฐบาล สื่อสารมวลชน ประชาชน ผู้ถือหุ้น ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น

จ. ทักษะของผู้บริหาร

เมื่อได้ทราบถึงบทบาทและภาระหน้าที่ของผู้บริหาร ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมไปแล้ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องกระทำตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการประกันว่าองค์การจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ โดยมีอุปสรรคน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามในการบริหารทรัพยากรนั้นผู้บริหารทุกระดับจะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานเป็นสำคัญนอกจากนี้ผู้บริหาร ยังจำเป็นต้องนำองค์ความรู้หรือทักษะด้านต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อทำให้หน้าที่ในแต่ละขั้นตอนสามารถบรรลุเป้าหมายลงได้

ทักษะหมายถึงความชำนาญในการที่จะนำความรู้สู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการ เช่น ผู้บริหารระดับระดับสูงมีความจำเป็นในการใช้ทักษะด้านความคิด และการวางแผนมากกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ แต่โดยทั่วไปผู้บริหารทั้ง ๓ ระดับจะต้องมีทักษะทั้ง ๓ ประการ ได้แก่ ทักษะ ด้านการปฏิบัติ ทักษะด้านการคิดและการตัดสินใจ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และการสื่อสาร

สำหรับทักษะความชำนาญพื้นฐานที่มีความสำคัญที่ผู้บริหารในแต่ละระดับขององค์การ จะต้องให้ความสำคัญใน ๓ ด้านได้แก่ ทักษะด้านการปฏิบัติ ทักษะด้านการคิดและการตัดสินใจ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสาร ดังนี้

๑. ทักษะด้านการปฏิบัติ ทักษะด้านการปฏิบัติ (Technical Skill) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการใช้ความรู้และเทคนิควิธีทางปฏิบัติมาใช้งาน พบว่า ผู้บริหารระดับปฏิบัติมักจะใช้ทักษะด้านนี้มากที่สุดจนเกิดความชำนาญเฉพาะด้าน เนื่องจากการปฏิบัติงานจนเกิดความเชี่ยวชาญนั่นเอง ส่วนผู้บริหารระดับสูงจะใช้ทักษะนี้น้อยกว่า

๒. ทักษะด้านการคิดและการตัดสินใจ ทักษะด้านการคิดและการตัดสินใจ (Conceptual and Decision Skill) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการใช้ความรู้ความเข้าใจในการมององค์การอย่างเป็นระบบทำให้การปฏิบัติสามารถบรรลุเป้าหมาย ตั้งแต่ การวิเคราะห์ที่สภาวะแวดล้อม การคิด การตัดสินใจ การวางแผน เป็นต้น ผู้บริหารระดับสูงจะใช้ทักษะนี้สูงกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ

๓. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสาร ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสาร (Interpersonal and Communication Skill) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น การเป็นผู้นำ การจูงใจในการทำงาน เป็นต้น พบว่า ผู้บริหารระดับกลางจะใช้ทักษะด้านนี้สูงกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ เนื่องจากการที่มีการประสานงาน และปฏิบัติงานร่วมกับผู้บริหารระดับปฏิบัติและการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับผู้บริหารระดับสูง ทำให้มีการใช้ทักษะด้านนี้สูงกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ

ผู้บริหารระดับต่าง ๆ มีความจำเป็นต้องมีทักษะที่แตกต่างกันออกไป ดังแผนภาพที่ ๒.๔ แสดงถึงทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารระดับสูง ระดับกลาง และระดับปฏิบัติ ดังนี้

ผู้บริหาร	ทักษะที่จำเป็นในการจัดการ		
ระดับสูง	ความคิดและการตัดสินใจ		มนุษยสัมพันธ์ และการสื่อสาร ปฏิบัติ
ระดับกลาง	ความคิด และการตัดสินใจ	มนุษยสัมพันธ์ และการสื่อสาร ปฏิบัติ	
ระดับล่าง	ความคิดและ การตัดสินใจ	มนุษยสัมพันธ์ และการสื่อสาร	ปฏิบัติ

ภาพที่ ๒.๔ ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารระดับต่าง ๆ

จากภาพที่ ๒.๔ แสดงถึงทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารระดับต่าง ๆ พบว่า ทักษะด้านการปฏิบัติ เป็นความชำนาญในงานเฉพาะด้าน ได้แก่ บัญชี วิศวกรรม การตลาด คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ผู้บริหาร ระดับปฏิบัติมักจะใช้ทักษะด้านนี้มากที่สุด ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสาร เป็นความชำนาญในงานเกี่ยวกับบุคคลเพื่อการประสานงานและความร่วมมือของบุคลากร มุ่งเน้นบทบาทด้านปฏิสัมพันธ์ ต้องฝึกฝนการเข้าใจด้านมนุษย์เป็นสำคัญ พบว่า ผู้บริหารระดับกลางจะใช้ทักษะด้านนี้สูงกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ และทักษะด้านการคิดและการตัดสินใจ เป็นความชำนาญในการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม การวางแผน เป็นต้น ซึ่งผู้บริหารระดับสูงจะใช้ทักษะนี้มากกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ

ในการออกแบบองค์การโดยผู้บริหารจะต้องเผชิญกับการตัดสินใจที่มีความยุ่งยาก และซับซ้อน หลายประการ ผลลัพธ์ของการตัดสินใจที่ต้องการ คือ โครงสร้างองค์การที่มีความเหมาะสมที่สุด ที่ได้จากแนวคิดและทฤษฎีทางการจัดการเพื่อให้องค์การสามารถบรรลุผลสำเร็จที่ต้องการโดยทั่วไป การออกแบบองค์การจะมีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจที่สำคัญของผู้บริหาร ได้แก่ การแบ่งงาน ออกเป็นงานย่อย ๆ ตามลำดับความสำคัญ การจัดสรรอำนาจหน้าที่ระหว่างงานเพื่อการตัดสินใจ การรวมกลุ่มงานแต่ละด้านเข้าด้วยกัน และการกำหนดขนาดของกลุ่มงานของผู้บริหารแต่ละคน อย่างเหมาะสม ดังนี้

๑. ผู้บริหารจะต้องดำเนินการแบ่งงานออกเป็นงานย่อย ๆ ตามลำดับความสำคัญ ซึ่งคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการแบ่งงานนั้น คือ การมุ่งเน้นด้านความชำนาญ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของงาน ถึงแม้ว่างานจะมีลักษณะที่แตกต่างกันก็ตาม

๒. ผู้บริหารจะต้องดำเนินการรวมกลุ่มงานแต่ละด้านเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม งานที่สามารถรวมกลุ่มเข้าด้วยกันอาจจะอยู่บนรากฐานของความคล้ายคลึงกันเป็นสำคัญ

๓. ผู้บริหารจะต้องดำเนินการจัดสรรอำนาจหน้าที่ระหว่างงานเพื่อให้บุคลากรสามารถทำการตัดสินใจ โดยไม่ต้องขออนุมัติจากผู้บริหารทุกครั้งทำให้บุคลากรมีสิทธิเพื่อการตัดสินใจ ภายในขอบเขตที่กำหนดไว้ จนส่งผลทำให้การดำเนินงานได้อย่างราบรื่นจากการตัดสินใจที่ทันเหตุการณ์

๔. ผู้บริหารจะต้องกำหนดขนาดของกลุ่มงานของผู้บริหารแต่ละคนอย่างเหมาะสม

ดังนั้นโครงสร้างองค์การย่อมจะมีความแตกต่างกันตามการตัดสินใจของผู้บริหาร จากการใช้แนวคิดและทฤษฎีทางการจัดการ และถ้าหากพิจารณาถึงการตัดสินใจของผู้บริหารที่กล่าวข้างต้นแล้ว จะพบว่าในการแบ่งงานกันทำเฉพาะด้านจะขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านความเชี่ยวชาญมากหรือน้อย ในการมอบอำนาจหน้าที่จะขึ้นอยู่กับปัจจัยความมากหรือน้อยของอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบ การจัด

แผนงานจะขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานด้านความเหมือนกันหรือความแตกต่างกันของลักษณะงาน และขนาดในการควบคุมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยของจำนวนบุคลากร เป็นต้น

เพื่อให้การแก้ไขปัญหาด้านบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการขององค์กรนั้น ผู้บริหารสามารถทำได้โดยการจัดโครงสร้างองค์การและกำหนดแนวทางการจัดการที่มีความเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม เช่น การแสวงหาผู้บริหารที่มีความชำนาญเฉพาะด้านนำมาบริหารงาน การมุ่งเน้นเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำของบุคลากร การแสวงหาบุคลากรที่มีความชำนาญเฉพาะด้านมาปฏิบัติ การใช้วิธีการจูงใจด้านเงินเดือนและตำแหน่งงาน การสังเกตและวิเคราะห์งาน เพื่อหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุด เป็นต้น จากแนวคิดและทฤษฎีทางการจัดการข้างต้นจะเป็นแนวทาง ที่ผู้บริหารสามารถนำมาปรับใช้ได้และสามารถก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ดังนั้นผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญกับแนวคิดและทฤษฎีทางการจัดการ เพื่อที่จะทำให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจ กำหนดแนวทางที่มีความเหมาะสมตลอดจนองค์การสามารถบรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการได้อย่างราบรื่น

กระบวนการการบริหารควรประกอบด้วย ๑๐ ประการ^{๔๖} คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้าโดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลวิธี (Develop strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย(Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒. การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔. การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจแยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

^{๔๖}พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔ – ๗๒.

๕. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไปด้วยดีและราบรื่นศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗. การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ จิตใจ

๘. การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความ เข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ได้บังคับบัญชา หรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙. การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงานสดหมายถึงวิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

ทฤษฎีของการบริหาร^{๔๗} คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้

๑. การจ้างงานระยะยาว

๒. การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์

๓. ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล

๔. การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป

^{๔๗}William Ouchi, **Organization and Management**, (Eaglewood Cliffs: Prentice Hill, 1971), p. 283.

๕. การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ

๖. เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง

๗. มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

สาระสำคัญของหลักการบริหาร^{๔๘} ดังนี้

๑. หน้าที่ทางการบริหาร (Management function) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling)

๒. ผู้บริหารจะต้องมีลักษณะพร้อมด้วยความสามารถทางร่างกายจิตใจ ไหวพริบ การศึกษาหาความรู้ เทคนิคการทำงาน และประสบการณ์ต่าง ๆ

๓. หลักการบริหาร ซึ่งมีหลักทั่วไปที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร ๑๔ ข้อ

๓.๑ หลักการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ (Authority and responsibility)

๓.๒ หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of command)

๓.๓ หลักการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Unity of direction)

๓.๔ หลักการจรรจงไว้ซึ่งสายงาน (Scalar of chain)

๓.๕ หลักการแบ่งงานกันทำ (Division of work, or specialization)

๓.๖ หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (Discipline)

๓.๗ หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลรองจากประโยชน์ส่วนร่วม (Subordination of individual to general interest)

๓.๘ หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration)

๓.๙ หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (Centralization)

๓.๑๐ หลักของการมีระเบียบเรียบร้อย (Order)

๓.๑๑ หลักของความเสมอภาค (Equity)

^{๔๘}Henri Fayol, *Industrial and General Administration*, (New York: Mc-Graw Hill, 1930), pp. 17 – 18.

๓.๑๒ หลักของการมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงาน (Stability of tenure)

๓.๑๓ หลักของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative)

๓.๑๔ หลักของความสามัคคี (Esprit de corps)

สำหรับความหมายของ แนวความคิดและทฤษฎีทางการจัดการ มีดังนี้

ทฤษฎีองค์การ คือ การมุ่งที่จะพรรณนาอธิบาย และพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์หรือพฤติกรรม โดยชี้ให้เห็นถึงส่วนประกอบหรือตัวแปรของการศึกษาในองค์การนั้น ๆ^{๔๙}

ทฤษฎีการจัดการ หมายถึง กรอบแนวความคิด ความรู้ และการกำหนดแนวทางในการจัดองค์การรวมทั้งเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ^{๕๐}

วิวัฒนาการตามแนวคิดหลักหรือแนวคิดที่สำคัญ ๆ ทางการจัดการที่เกิดขึ้นและผ่านมา ๓ ยุค ได้แก่ ยุคแนวความคิดทางการจัดการสมัยดั้งเดิม ยุคแนวความคิดทางการจัดการแนวพฤติกรรมศาสตร์ และยุคแนวความคิดทางการจัดการเชิงปริมาณ วิวัฒนาการของแนวคิดทางการจัดการที่สำคัญจะนำเสนอถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ และแนวความคิดทางการจัดการซึ่งถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคนั้น ๆ และผลกระทบ ซึ่งมีผลต่อการออกแบบโครงสร้างขององค์การอันเป็นผลทำให้เกิดเป็นสภาวะการณ์ขององค์การที่มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ขึ้นตามมา^{๕๑}

ทฤษฎีทางการบริหารนั้นมาจากทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Theory) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าแนวคิดทางการบริหารหรือการจัดการนั้น มาจากทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโดยวิธีการ ทางวิทยาศาสตร์นั่นเอง ซึ่งคำว่าทฤษฎี หมายถึง กลุ่มความคิดหรือแนวคิดที่อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น^{๕๒}

ทฤษฎีองค์การเป็นแนวคิดหรือกรอบของการศึกษาขององค์การ ว่าในการพัฒนาให้องค์การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์นั้นมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องหลายปัจจัย ได้แก่ โครงสร้างองค์การ ภาวะความเป็นผู้นำ ขวัญของพนักงาน การสื่อสาร การควบคุม การประเมินผลงาน

^{๔๙}ติน ปรัชญพฤทธิ์, **ทฤษฎีองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘.

^{๕๐}Griffin, Ricky W., **Management**, 6th ed., (Boston, MA: Houghton Mifflin Company, 1999), p. 36.

^{๕๑}Stoner, James AF, **Management**, (New Jersey: Prentice-Hall, 1978), p. 32.

^{๕๒}เสนาะ ดิยาวัว, **หลักการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๔๕.

การตัดสินใจ พฤติกรรมกลุ่ม การวัดผลงาน การจูงใจ สถานภาพและบทบาท อำนาจ วัฒนธรรม
บรรยากาศขององค์การ เป็นต้น^{๕๓}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารนั้นประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การ
บริหารบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล และการงบประมาณ ที่ผู้บริหารทุก ๆ
องค์การจะต้องมีเพื่อให้การทำงานนั้นเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการทำงาน

๒.๒.๓ หลักธรรมสำหรับการบริหาร

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมสำหรับการบริหารพบว่า มีนักวิชาการได้
นำเสนอไว้เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงนำมาสรุปเพื่อเป็นแนวคิดของงานวิจัยฉบับนี้ คือ

นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ^{๕๔}
คือ

๑. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด
๒. วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร
๓. อนวัชพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
๔. สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์

พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมี
ประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการและ
ควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมีมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้เพิ่มมากขึ้น
เท่าใด ก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔
ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้^{๕๕}

คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปบริหานิยธรรม ๗^{๕๖} ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปริหานิ
ยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือ
ผู้บริหารบ้านเมือง

^{๕๓}นรินทร์ แจ่มจำรัส, การพัฒนาองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พัฒนาทุนมนุษย์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

^{๕๔}อ.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๗๙๒.

^{๕๕}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๔๔ – ๔๕.

^{๕๖}อ.สตก. (ไทย) ๒๓/๑๐/๑๘.

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม หรือพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า: พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นปูลงกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ลบล้างสิ่งที่ได้บัญญัติไว้(ตาม
หลักการเดิม) ถือปฏิบัติมันตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชีเคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่าน
ว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. บรรดากุลสตรี กุลกุมารทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง

๖. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ)ของวัช
ชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์
เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขาปกป้อง ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย
(ในที่นี้ ก็นึกความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระ
อรหันต์ ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก อปรินิยธรรม
๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐ
คู่อริ ยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะให้การ
เกลี้ยกล่อมหรืออยู่แยกให้แตกสามัคคี^{๕๗}

คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร เป็นหลักสำคัญในการประพฤติ ปฏิบัติตนของผู้บริหาร นอกจาก
จะใช้กับผู้ที่บังคับบัญชาแล้ว ยังต้องมีการติดต่อ ประสานงานกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น ชุมชน สังคม
หรือผู้บังคับบัญชาในองค์กรอื่น เป็นต้น จึง สามารถรวบรวมเกี่ยวกับคุณธรรมของผู้บริหารพื้่นนำมา
ประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของหน่วยงาน ดังนี้

๑. คุณธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร
เพื่อให้ผู้บริหารมีคุณสมบัติเป็นสัปบุรุษ มีคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์ หมวดธรรมที่
จำเป็น เช่น สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัปบุรุษธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี
คุณธรรม อื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมความเป็นคนดี คุณธรรมเหล่านี้ นับเป็นคุณธรรมที่ควรค่าแห่งการดำรง

^{๕๗}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่
๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๑ – ๒๑๒.

ตนของ ผู้บริหารเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้บริหารมีคุณธรรมแห่งการดำรงตนแล้ว ย่อมจะส่งเสริมให้ตัวผู้บริหารเอง เป็นที่เคารพ ศรัทธา น่านับถือ ในความเป็นคนคนดีของผู้บริหารต่อเพื่อนร่วมงาน และคนทั่วไปเป็น อย่างยิ่ง

๒. คุณธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน ถือว่าเป็นการครองใจคน ผู้บริหารจึงควรมีคุณธรรมเหล่านี้ คือ ธรรมคัมครองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ขรวาสาธรรม ๔ สังคห-วัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ ทิศ ๖ คุณเหล่านี้เป็นคุณธรรมที่ผู้บริหารควรใช้ในการปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียว รักใคร่ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันแก้ปัญหา พัฒนาการทำงานของหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า

๓. คุณธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครอง โดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน ผู้บริหารควรมีคุณธรรมตามหมวดธรรมต่อไปนี้คือ อธิปไตย ๓ สังคหวัตถุ ๔ อกติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อปริหาญธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐ คุณธรรมเหล่านี้ จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างดียิ่งคุณธรรมของผู้บริหารทั้ง ๓ ประการ คือ คุณธรรมในการครองตน คุณธรรมในการครองคน และคุณธรรมในการครองงาน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานในองค์กรเพราะองค์การจะดีเยี่ยมไม่ได้ ถ้าหากว่าผู้บริหารแย่งและองค์การจะแย่งไม่ได้ ถ้าผู้บริหารเยี่ยมนั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ หรือผู้บริหารที่ดีจะต้องบริหารองค์การได้ดีตามไปด้วย^{๕๘}

พระพุทธศาสนาได้กำหนดหลักคุณธรรมของการบริหารไว้ในปธานสูตร เรียกว่า สัมมปธาน^{๕๙} คือ ความเพียรที่ถูกต้องที่ควรตั้งไว้ในเบื้องต้นในกิจการทั้ง ปวง ๔ หลักใหญ่ คือ

๑. สังวรปธาน: หลักการป้องกัน คือ การสำรวม ระมัดระวัง ปิดกั้น ขวางกั้น กีดกัน ปิด ปูอง ห้ามไม่ให้ความชั่ว ความเสื่อมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๒. ปหานปธาน: หลักการปราบปราม คือ การลด ละ เลิก กำจัด ฆ่าให้ตายประหาร ทำให้หมดไป หลีกไปให้พ้น ซึ่งปัญหา ความชั่ว ความเสื่อมที่ล่วงละเมิดเกิดขึ้นแล้ว

๓. ภาวนาปธาน: หลักการพัฒนา คือ การทำให้มี ทำให้เกิด ความดีใดที่ยังไม่มี ทำให้มีความดีใดที่ยังไม่เป็น ทำให้เป็น ความดีใดที่ยังไม่เกิด ทำให้เกิด

^{๕๘}มณฑนา อินทุสมิต, คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร: พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา, (เลย: สถาบันราชภัฏเลย, ม. ป. ป.), ๒๕๕๓, อัดสำเนา.

^{๕๙}อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๙/๙๖.

๔. อนุรักษนาปธาน: หลักการอนุรักษ คือ การตามดูแลรักษา การทำนุบำรุง การ ส่งเสริม และสนับสนุน ซึ่งความดี สิ่งที่ดีที่เกิดขึ้น ที่มีที่เป็นแล้ว ให้เจริญรุ่งเรือง เติบโตก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น คุณธรรมการบริหารนี้ต้องพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องสมดุลกันจะยิ่งหรือหย่อนกว่า กันไม่ได้ เพราะหากการบริหารเชิงรับมาก ประเทศชาติย่อมไม่เจริญรุ่งเรือง ไม่ก้าวหน้าและ ล้าหลัง และหาก บริหารเชิงรุกมาก ประเทศชาติย่อมวุ่นวายเดือดร้อน สิ้นเปลืองไปกับการผลิตและการ บริโภคที่ไร้ขอบเขตและประมาทมั่วเมา เปรียบเทียบให้เห็นชัดก็คือ ประเทศพม่ากับประเทศไทย นั่นเองแล^{๖๐}

คุณธรรมสำหรับผู้บริหารไว้ว่า นักบริหารทุกประเภทตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์กร หน่วยงาน ครอบครัวยุค ตลอดจนถึงตนเองควรมีวินัยและควรก่อให้เกิด วินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วย ในทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาสก็คือ ศีล ๕ ซึ่งการที่จะรักษาศีลให้ได้ผลดี ควรจะต้องมีเบญจธรรมประกอบด้วย ผู้บริหารที่ดีควรจะต้องมีวินัย ดังกล่าว เพื่อที่จะนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาในระยะยาว ในการปฏิบัตินักบริหาร

นอกจากจะต้องรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์แล้วจะต้องมีธรรมอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น ความ ยุติธรรม ซึ่งหมายถึงความเที่ยงตรง ไม่ผิดหรือบิดเบือนไปจากความจริง นักบริหารจะต้องประพฤติ ปฏิบัติให้ตรงตามนิยมของสังคมอยู่เสมอ โดยไม่มีอคติเข้ามาประกอบการตัดสินใจตัดสินเป็นอันขาด ซึ่งอคตินั้นได้แก่ความลำเอียงมี ๔ ประการ^{๖๑} คือ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก
๒. โมหาคติ ลำเอียงเพราะโกรธ
๓. โทสาคติ ลำเอียงเพราะหลง
๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

และนอกจากนี้นักบริหารจะต้องมีธรรมประจำใจอีกประการหนึ่ง คือ ขันติ ความอดทน นักบริหารจะต้องมีความอดทนต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ ๓ ประการ คือ

๑. อดทนต่อความลำบาก
๒. อดทนต่อความตรากตรำ
๓. อดทนต่อความเจ็บใจ

^{๖๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๘ – ๑๕๕.

^{๖๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๖๙.

ธรรมข้อนี้ทำให้เกิดความงามทางจรรยา ทำให้ไม่มีพฤติกรรมอันทุจริตทั้งหลาย ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะสามารถอดทนต่อ โลกะ โทสะ โมหะ ได้เป็นอย่างดี^{๒๒}

สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาล้วนเป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่าต่อการบริหารงานทุก ๆ อย่าง รวมถึงการบริหารงานบุคคลที่จะทำให้ทุกคนในองค์กรที่ได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะทำให้เกิดการบริหารงานที่ดี มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพตามที่ต้องการนั้น ตั้งไว้ จึงมีความสำคัญยิ่งที่ทุกองค์การควรมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจไว้ประพฤติปฏิบัติ อย่างเช่นในที่นี้ประกอบด้วย หลักธรรมของผู้บริหารที่จะทำ ให้การบริหารองค์การนั้น ๆ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ดี ควรมีอยู่ด้วยกันให้ครบทั้ง ๓ ด้าน คือ หลักธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร เช่น สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัมปรีชธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น หลักธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่ง สังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน เช่น ธรรมคัมมครองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ขรรวาสธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ทิศ ๖ เป็นต้นและหลักธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครองโดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน เช่น อธิปไตย ๓ สังคหวัตถุ ๔ อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อปริหาญธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องมีความอดทนทั้งสภาวะการณ์ต่าง ๆ คือ อดทนต่อความลำบาก อดทนต่อความตรากตรำ และอดทนต่อความเจ็บใจ หากผู้บริหารคนใดสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวได้ ถือว่าเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรมจริยธรรม และการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพคนหนึ่ง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรม

มหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา โดยมุ่งให้แต่ละคณะสงฆ์จังหวัดควรมีสถานกปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึกอบรมสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อย ๑ แห่ง ต้องดำเนินการตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งระบุไว้ว่า

^{๒๒}นิธย์ สัมมาพันธ์, การบริหารเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๔ -๕๓.

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตีรี้ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มหาเถรสมาคมวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๘

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้บังคับใช้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

การปฏิบัติธรรม หมายความว่า การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานและ/หรือวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หมายความว่า วัดที่มีความพร้อมเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม โดยได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบนี้

เจ้าสำนัก หมายความว่า เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรม

พระวิปัสสนาจารย์ หมายความว่า พระภิกษุที่สอนการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานและ/หรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือพระภิกษุที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์จากสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดและ/หรือองค์กรคณะสงฆ์ ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือหน่วยงานอื่นจัดสรรงบประมาณถวายเพื่อการอบรม หรือหลักสูตรกัมมัฏฐานของมหาวิทยาลัยสงฆ์

คณะกรรมการ หมายความว่า คณะกรรมการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ข้อ ๕ ในแต่ละจังหวัดให้มีคณะกรรมการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละฝ่าย ประกอบด้วย

- (๑) เจ้าคณะใหญ่เขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนั้น เป็นประธานที่ปรึกษา
- (๒) เจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาคเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนั้น เป็นที่ปรึกษา
- (๓) เจ้าคณะจังหวัด เป็นประธานกรรมการ
- (๔) รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการ
- (๕) เจ้าคณะอำเภอ และ/หรือผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน ๗ รูป/คน เป็นกรรมการ

(๖) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการกรรมการตาม (๑) (๒) (๓) (๔) และ (๖) เป็นโดยตำแหน่ง และกรรมการตาม (๕) แต่งตั้งโดยเจ้าคณะจังหวัด มีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี

ข้อ ๖ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการ

(๑) มรณภาพ หรือ ตาย

(๒) ลาสิกขา หรือ ลาออก

(๓) หมดวาระการดำรงตำแหน่ง

(๔) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งมีคำสั่งให้ออก

กรณีกรรมการพ้นจากตำแหน่ง ให้เจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งกรรมการแทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง ให้อยู่ในตำแหน่งตามวาระที่เหลือ กรรมการตามข้อ ๕ (๕) อาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้

ข้อ ๗ ให้คณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(๑) ให้ความเห็นชอบการเสนอขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

(๒) กำกับดูแล และสนับสนุนส่งเสริมให้สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้ดำเนินกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ตามนโยบายของมหาเถรสมาคมและระเบียบนี้

(๓) ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด แก่เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม

(๔) สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ในจังหวัดให้มีศักยภาพในการสอนการปฏิบัติธรรม

(๕) รายงานการยุบเลิกสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ที่ขาดคุณสมบัติตามข้อ ๑๒

(๖) ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ข้อ ๘ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณสมบัติการเสนอขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด มีดังนี้

(๑) เป็นวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

(๒) มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม

(๓) มีจำนวนพระวิปัสสนาจารย์สอนประจำที่เพียงพอ

(๔) มีหลักสูตรการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมแก่ผู้เข้าปฏิบัติ

(๕) มีการดำเนินการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี อย่างน้อยเดือนละ ๒ ครั้ง

ข้อ ๙ การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดให้เจ้าคณะจังหวัดเสนอเรื่องผ่านความเห็นชอบของเจ้าคณะพระสังฆาธิการเจ้าสังกัดตามลำดับ ตามแบบการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด (แบบ สธจ. ๑ และ สธจ. ๒) แนบท้ายระเบียบนี้ และต้องแนบมติที่ประชุมของคณะกรรมการเพื่อประกอบการพิจารณาด้วย

ข้อ ๑๐ เมื่อมหาเถรสมาคมมีมติอนุมัติให้จัดตั้งแล้ว ให้สำ นักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนให้มีคุณภาพ และจัดสรรงบประมาณอุปถัมภ์ตามเกณฑ์มาตรฐาน

ข้อ ๑๑ ในจังหวัดเดียวกัน ถ้ามีสำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการจัดตั้งมากกว่า ๑ แห่ง ให้จัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด...แห่งที่ ๑,๒,๓,... ตามลำดับการจัดตั้งจำแนกตามสังกัดคณะสงฆ์ และให้สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดจัดทำรายงานผลการดำเนินงานประจำปี เสนอคณะกรรมการ ตามแบบรายงานผลการดำเนินงานของสำนักปฏิบัติธรรม (แบบ สธจ. ๓) แนบท้ายระเบียบนี้

ข้อ ๑๒ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด อาจยุบเลิก ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ไม่มีการปรับปรุงอาคารสถานที่ให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม

(๒) ขาดวิปัสสนาจารย์สอนประจำ

(๓) แนวทางการปฏิบัติธรรมไม่เป็นไปตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

(๔) ไม่มีการดำเนินการจัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรมตามกำหนดและ/หรือไม่มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อคณะกรรมการ

เมื่อเหตุตามข้อนี้ ปรากฏแก่สำ นักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดแห่งใดให้คณะกรรมการดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง แล้วให้เจ้าคณะจังหวัดรายงานตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมเพื่อมีมติอนุมัติให้ยุบเลิก กรณีมีเหตุอันสมควรคณะกรรมการอาจสั่งให้สำนักปฏิบัติธรรมแห่งนั้นดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องก่อนก็ได้

ข้อ ๑๓ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ถูกยุบเลิกแล้ว วัสดุ ครุภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้มาจากการจัดสรรหรืองบประมาณอุดหนุน ให้ตกเป็นสมบัติของวัดซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ข้อ ๑๔ ให้สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดและเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ คงเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดและเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมตามระเบียบนี้

ข้อ ๑๕ ให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติรักษาการให้เป็นไปตามระเบียบนี้^{๖๓}

๒.๓.๒ การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมในวัด

การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นภาระหนึ่งของพระสงฆ์ มหาเถรสมาคม ใช้อำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๑๕ ออกระเบียบส่งเสริมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนาอันเป็นการรักษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการ รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธานคณะกรรมการ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอของจังหวัดนั้นเป็นกรรมการ โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นประธานที่ปรึกษา เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์จังหวัดการจัดการอบรมปฏิบัติธรรมจัดเป็นการศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม เพราะมีทั้งการถ่ายทอดความรู้ธรรมะ การฝึกอบรมจิตใจ เห็นธรรมะตามความเป็นจริง การสืบทอดปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การสร้างสรรค์จรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติได้องค์ความรู้อันเกิดจากการปฏิบัติการจัดการอบรมปฏิบัติธรรม ต้องมีการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนสามารถให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งสามารถจัดได้ในทุกระดับการศึกษาเพื่อเป็นการศึกษาพื้นฐาน และสามารถผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยวัดจัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมจัดการอบรมปฏิบัติธรรมให้การศึกษาและปฏิบัติตามพระสัทธรรม^{๖๔}

^{๖๓}ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยสำนักปฏิบัติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘) หน้า ๒-๖.

^{๖๔}ศิริพร แยมินิล, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมศึกษาเฉพาะกรณี วัดปัญญา นันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”, รายงานการวิจัย, (โครงการนำร่องการจัดการศึกษาแลเผยแผ่ศาสนธรรมวัดในพระพุทธศาสนา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๘), หน้า ๑๔.

ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสในมหาสติปัฏฐานสูตร อันเป็นการแสดงถึง วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติธรรมว่า เอกายโน อโย ภิกขเว มคโค สัตตานิ วิสุทธียา โสกะปริเทวานํ สมตักกมาย, ทุกขโทมนสฺसानํ อตถงคมาย, ญายสฺส อธิคมาย, นิพพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ จตฺตารโ สติปัฏฐานา. แปลว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ๑ เพื่อระงับความโศก ๑ เพื่อระงับความคร่ำครวญ ๑ เพื่อดับทุกข์ ๑ เพื่อดับโทมนัส ๑ เพื่อบรรลุ อริยมรรค ๑ เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน ๑ ทางเดียวนี้ คือ สติปัฏฐาน ^{๔๖๕}

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติธรรมมี ๕ ประการ คือ

(๑) เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย (๒) เพื่อระงับความโศก และความคร่ำครวญ (๓) เพื่อดับทุกข์ และโทมนัส (๔) เพื่อบรรลุอริยมรรค (๕) เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน การปฏิบัติธรรมมีความสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๘๑ ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า การจัด การศึกษาอบรม ต้องให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม และตามจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา มาตรา ๖ พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. ว่า ต้องเป็นไปเพื่อ พัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการอบรมปฏิบัติ ธรรม จัดเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง จึง เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และ ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

๒.๓.๓ หลักการจัดการอบรมของสำนักปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาธรรมฝึกฝนอบรมจิตของตนเอง เพื่อตัดละกิเลสตัณหา เห็น ธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ตลอดชีวิตตราบเท่าที่เรายังต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารด้วย จุดมุ่งหมาย คือ พระนิพพาน การปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับ มาตรา ๘ ที่ระบุว่า เป็นการศึกษา ตลอด ชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีการพัฒนาสาระ และ กระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง การศึกษาในทางพระพุทธศาสนามีหลักการศึกษาศิล สมาธิ ปัญญา มีหลักการการปฏิบัติที่ชัดเจนดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น มหาสติปัฏฐานสูตร วินิตวตถุณิคันฐสูตร หรือในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค จุดประสงค์ก็เพื่อผู้ศึกษาปฏิบัติเกิดปัญญา ญาณ เห็นแจ้งตามความเป็นจริง ดังมาตรา ๒๒ ระบุไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุก คนมี ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัด

^{๔๖๕}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

การศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ มหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ วัด เป็นสถาบันศาสนา ร่วมกับองค์กรของรัฐ คือ สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถร่วมมือกันจัดตั้งและบำรุงสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และ สนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชน ตามมาตรา ๑๒ และสามารถจัดการศึกษาอบรม ปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชนได้ รวมทั้งแก่สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้ที่สนใจ ตามมาตรา ๑๘ การ ได้รับสิทธิประโยชน์จากการสนับสนุนของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติ ธรรม เมื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแล้ว ตามมาตรา ๑๔ ตามสิทธิขององค์กร

การอบรมปฏิบัติธรรม มีรูปแบบการจัดการศึกษา ได้แก่ การศึกษาในระบบ คือ จัดเป็นหลักสูตร มีตัวอย่าง คือ บทเรียนปฏิบัติธรรมในชั้นเรียนบทเรียนศีลธรรมในวิชาสังคมศึกษาในทุก ระดับการศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็จัดเป็นวิชาธรรมภาคปฏิบัติ จัดเป็นหลักสูตรในการศึกษาระดับปริญญาโท คือ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม การศึกษานอกระบบ คือ จัดอบรมปฏิบัติธรรมเป็นระยะ ๆ ตามช่วงเวลา และการศึกษาตามอัธยาศัย คือ เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าปฏิบัติได้ตลอดเวลา ตามที่ต้องการ ดังมาตรา ๑๕ และสามารถจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ตามศักยภาพขององค์กร และเป็นไปตามมาตรา ๒๓ คือ เพราะได้รับการอบรมปฏิบัติธรรมจึงเกิดความรู้คู่คุณธรรม ผู้ปฏิบัติธรรมตามความเป็นจริง ฝึกตน ได้ธรรมทำให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การปฏิบัติธรรมมีกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการ การสาธิตการปฏิบัติ การ บรรยายธรรม การสอบ-ส่งอารมณ์ ปรับอินทรีย์ มีเนื้อหาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ใช้หลักการ กำหนดรู้ด้วยอาตาปี สติมา สัมปชาโน ปฏิบัติจดจ่อ ติดต่อ ต่อเนื่อง จนเกิดปัญญาเห็นแจ้งสภาวะธรรมตามความเป็นจริง มีการจัดสถานที่ปฏิบัติธรรมให้สัปปายะ จัดบริการสื่อหนังสือสวดมนต์ วิดีทัศน์ สาธิตการปฏิบัติ หนังสือคู่มือการปฏิบัติธรรมไว้ให้ศึกษา เป็นไปตามมาตรา ๒๔ ที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลุกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจ เรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมในทุกกลุ่มชน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสมาปฏิบัติธรรม และร่วมมือกับองค์กรจัดการปฏิบัติธรรม ดังมาตรา ๒๙ ที่ให้ร่วมมือกับบุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น การจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และ รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ ส่งเสริมสนับสนุนวิปัสสนาจารย์ ศึกษาปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองแล้วจะได้เป็น ประโยชน์ ต่อการสอนการอบรม ดังมาตรา ๓๐ ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่ เหมาะสม กับการเรียนในแต่ละระดับการศึกษา ในการจัดการอบรมปฏิบัติได้จัดทำแบบสอบถาม ความคิดเห็นประเมินผลก่อนและหลัง การปฏิบัติ ก่อนการปฏิบัติสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความ คิดเห็นด้านต่าง ๆ ก่อนเข้ารับการอบรม ของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพร้อมของสถานที่และความ พร้อมและทัศนคติของผู้ปฏิบัติความคิดเห็น หรือคาดหวังอื่น ๆ และหลังปฏิบัติธรรมสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นต่าง ๆ หลังเข้ารับการ อบรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพึงพอใจ สถานที่ บุคคล หลักสูตรการอบรม สิ่งแวดล้อม สบายะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการ ฝึกอบรมปฏิบัติธรรม ปัญหาอุปสรรค ข้อคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะที่มีต่อการฝึกปฏิบัติธรรมและ จัดการอบรมติดต่อต่อเนื่องไปแก่ผู้สนใจการปฏิบัติ ตาม มาตรา ๒๖ ที่ให้สถานศึกษาจัดประเมิน ผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของการเรียน ความ ประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการ ร่วมกิจกรรมและทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียน การสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ และรูปแบบการศึกษารวมทั้งการจัดสรรโอกาสการเข้า ศึกษาต่อและนำผลการประเมินผู้เรียนดังกล่าว มาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

ลักษณะของวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม^{๖๖} ไว้ดังนี้

๑. ต้องระบุพฤติกรรมที่คาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เข้ารับการอบรม หลังจากได้สอนวิชานั้น ๆ จบลงแล้ว
๒. ต้องมุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นหลักสำคัญ
๓. คำที่บ่งบอกพฤติกรรมต้องชัดเจนไม่กำกวม เช่นคำว่า สามารถ จำแนก เพื่อช่วยให้ วิทยากรมองเห็นวิธีการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ เช่น การเตรียมการสอนการใช้เทคนิคและ อุปกรณ์และระยะเวลาที่ใช้ในการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์

^{๖๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

๔. ต้องช่วยให้วิทยากรได้มองเห็นถึงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ที่จะแสดงออกซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล โดยควรระบุเกณฑ์ขั้นต่ำของพฤติกรรมที่คาดหวัง เพื่อใช้ในการวัดการประเมินผลการอบรม

แบ่งประเภทของเทคนิคการฝึกอบรมออกเป็น ๒ ประเภท โดยยึดหลักบทบาทสำคัญของผู้ให้การฝึกอบรมและผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังนี้^{๖๗}

๑. เทคนิคการฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้ให้การฝึกอบรม หรือวิทยากร ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายเป็นคณะ การประชุมแบบชิมโปเซียม

๒. เทคนิค การฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งเป็นวิธีการฝึกอบรมที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นจุดศูนย์กลาง และการจัดกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยมุ่งสร้างพลังกลุ่มเป็นการพัฒนากลุ่ม ภายใต้หลักการของกระบวนการกลุ่ม ทั้งนี้พฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมให้ต่อเนื่อง เพื่อเป็นการแสดงออกถึงค่านิยม และคุณค่าของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ขณะที่ดำเนินการฝึกอบรม บทบาทหน้าที่ของวิทยากรผู้ให้การฝึกอบรม จะมีความสำคัญ ทำให้การฝึกอบรมประสบความสำเร็จ กล่าวคือ วิทยากรควรจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์การจัดกิจกรรมอย่างแท้จริง มีการเตรียมการในการฝึกอบรมเป็นอย่างดี ตลอดจนมีความตั้งใจจริง รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความเป็นกันเอง มีมนุษยสัมพันธ์ มีปฏิภาณไหวพริบ คอยช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี เชื่อมมั่นในตัวเอง ตลอดจนเป็นผู้ที่มีความอดทนยืดหยุ่น ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์การฝึกอบรมได้ และมีความคิดสร้างสรรค์ เคารพต่อคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เป็นต้น

เทคนิคและวิธีการฝึกอบรม การฝึกอบรมต้องประกอบด้วย บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมในการฝึกอบรม ปรัชญา เป้าหมาย วัตถุประสงค์การจัดฝึกอบรม คุณลักษณะ และคุณสมบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรม แต่ทั้งนี้ ปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จของการฝึกอบรม คือ การเลือก ใช้เทคนิควิธีการฝึกอบรมที่มีความเหมาะสมกับโครงการฝึกอบรมประเภทของเทคนิคการฝึกอบรม^{๖๘} ที่มีการจัดแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท โดยยึดหลักวิธีการที่ใช้เป็นหลัก คือ

๑. กลุ่มวิธีที่เกี่ยวกับ การบอก (Telling Methods) กลุ่มนี้เกี่ยวข้องกับการพูดและการฟัง ซึ่งได้แก่วิธีการสอนแบบบรรยาย อภิปรายกลุ่มและเทปบันทึกเสียง

^{๖๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

^{๖๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

๒. กลุ่มวิธีเกี่ยวกับ การแสดง (Showing Methods) ได้แก่ การแสดงสาธิต (Demonstration) การสังเกตการปฏิบัติงาน (On-The-Job Observation)

๓. กลุ่มวิธีเกี่ยวกับ การกระทำ (Doing Methods) ได้แก่ การถามคำถาม การอภิปราย การให้แก้ปัญหา การประชุมกลุ่มเล็ก(Buzz Groups)

การฝึกอบรมว่า หมายถึง กระบวนการให้ความรู้ และฝึกทักษะแก่บุคคล ภายใต้เงื่อนไขบางประการ โดยการจัดการฝึกอบรม ไม่ได้จัดกระทำให้ใหญ่โตเหมือนกับการจัดการเรียนการสอน^{๖๙}

การฝึกอบรมหมายถึง กระบวนการที่จัดขึ้น เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้และมีความชำนาญ เพื่อวัตถุประสงค์ให้บุคคลรู้เรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะหรือเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ของบุคคลไปในทางที่ต้องการ^{๗๐}

การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ได้เป็นสามส่วน คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เรากล่าวถึงศีลก่อน เพราะศีลเป็นพื้นฐานของสมาธิและปัญญา ความสำคัญของศีลนี้ไม่อาจกล่าวให้มากเกินไปได้เลย หากปราศจากศีลแล้ว บุคคลจะไม่ควร แก่การประพฤติปฏิบัติธรรมอื่นใดต่อไป สำหรับฆราวาสนั้น ศีลเบื้องต้นที่ควรรักษา คือ ศีลห้า ได้แก่ การละเว้นจากการทำลายชีวิตของผู้อื่นหรือสัตว์อื่น ละเว้นจากการกาถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้มอบให้มาเป็นของตน ละเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ละเว้นจากการกล่าวเท็จและละเว้นจากการบริโภคสิ่งมีนเมา การรักษาศีลดังกล่าวนี้จะช่วยเสริมสร้างความบริสุทธิ์เบื้องต้นซึ่งช่วยให้เกิดความก้าวหน้าในหนทางแห่งการปฏิบัติธรรมได้โดยง่ายการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ (๑) กระบวนการเรียน (๒) เพื่อให้รู้ความจริงของชีวิต (๓) ตามแนวทาง ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้

๑. กระบวนการเรียนทางพระพุทธศาสนานั้นมีบทเรียนอยู่ ๓ บทคือ (๑) ศีลสิกขา (๒) จิตสิกขา และ (๓) ปัญญาสิกขา ศีลสิกขาเป็นการศึกษาเรื่องการรักษาจิตใจให้เป็นปกติ โดยการตัดเครื่องรบกวนอันเกิดจากการกระทำผิดทางกายและวาจาออก จิตสิกขาเป็นการศึกษาว่า ทำอย่างไรจิตจะตั้งมั่นและเป็นกลางต่ออารมณ์ สามารถรู้อารมณ์รูปนามที่กำลังปรากฏได้โดยไม่คลาดเคลื่อนไปหลงรู้อารมณ์บัญญัติแทน และไม่หลงส่งออกส่งในไปจมแช่อยู่กับอารมณ์ที่จิตไปรู้เข้า เพราะจิตของคนและสัตว์ทั่วไปมักหลง/ไหลหรือส่งออก ไปจมแช่อยู่กับอารมณ์ อันเป็นกองทุกข์มาแต่ไหนแต่ไร ทำ

^{๖๙}Good, Carter V, **Dictionary of Educatio**, 3rd ed., (New York: McGraw-Hill Book Company, 1973), p. 613.

^{๗๐}Beach,Dale S. Personnel, **The Management of People at Work.**, 3rd ed., (New York: Macmilan Publishing Co. , 1970), p. 193.

ให้เคยชินหรือด้านเข้ากับทุกข์จนมองทุกข์ไม่ออก เมื่อมีจิตสิกขาจะช่วยให้อึดถอดถอนตนเองออกจากทุกข์ได้เป็นการชั่วคราว เมื่อจิตหลง/ไหลหรือส่งออกไปจมแช่คลุกเคล้ากับอารมณ์อีก คราวนี้จะเห็นทุกข์ได้ชัดเจนซาบซึ้งถึงใจยิ่งกว่าที่เคยเห็นมาก่อน สำหรับปัญญาสิกขาเป็นการเรียนรู้เรื่องทุกข์ (รูปนาม) ด้วยจิตที่ตั้งมั่นแล้ว จนเห็นแจ้งรูปนามตามความเป็นจริงว่าไม่ควรยึดถือเอามาเป็นตัวเราของเรา และทราบชัดว่าเมื่อใดจิตหลง/ไหลหรือส่งออกไปยึดอารมณ์ เมื่อนั้นความทุกข์จะเกิดขึ้น เมื่อรู้แจ้งอย่างนี้ จิตก็จะไม่หลง/ไหลหรือส่งออกไปเกาะเกี่ยวยึดถืออารมณ์อีก โดยไม่ต้องพยายามควบคุมบังคับจิตแต่อย่างใด

๒. เพื่อให้รู้ความจริงของชีวิต วัตถุประสงค์ของการเรียนคือการทำให้เกิดความรู้ถูกเข้าใจ ถูก หรือมีสัมมาทิฐิ จนเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต และสามารถมีชีวิตอยู่ได้แบบมีทุกข์น้อย ๆ หรือไม่มีความทุกข์เลย นี่คือประโยชน์ที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เราไม่ได้ปฏิบัติธรรมเพื่อสิ่งอื่น เช่น เพื่อแสวงหาโชคลาภ เพื่อแก้กรรม หรือเพื่อให้เกิดตาทิพย์หูทิพย์ และอำนาจวิเศษใด ๆ ทั้งสิ้น สิ่งที่เราเรียกว่าพระพุทธศาสนานั้น เอาเข้าจริงก็คือสัมมาทิฐินี้เอง เรื่อง ที่เราจะเรียนคือเรื่องของชีวิตตนเอง อันได้เรื่องกายและจิตใจ หรือเรื่องรูปกับนาม ไม่ใช่เรื่องที่พาให้พุ้งซ่านอื่น ๆ แต่ทั้งนี้เราควรทำความเข้าใจว่า การศึกษาศาสตร์อื่น ๆ ก็มีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ดังนั้นไม่ใช่ว่าเมื่อศึกษาธรรมแล้วก็ละเลยที่จะเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ จนขาดความเข้าใจโลก เราต้องรู้ทันโลกจึงจะไม่หลงโลกและช่วยโลกได้

๓. ตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ การเรียนรู้ดังกล่าวต้องเป็นไปตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ ไม่ใช่ตามอุบายการปฏิบัติที่ท่านผู้อื่นสอน เพราะพวกเราเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า จะเชื่ออาจารย์มากกว่าเชื่อพระพุทธเจ้าไม่ได้ และแนวทางปฏิบัติที่จะเชื่อได้ว่าเป็นของพระพุทธเจ้าจริงนั้น จะต้องอยู่ในกรอบของหลักธรรมเรื่องกิจในอริยสัจจ์ ที่ว่า ทุกข์ให้รู้ สมุทัยให้ละ จะออกนอกกรอบนี้ไม่ได้เด็ดขาด เช่น (๑) จะปฏิบัติโดยมุ่งรู้นิพพานโดยตรงไม่ได้ (๒) จะปฏิบัติโดยไม่รู้ทุกข์ (รูปนาม) ไม่ได้ (๓) จะปฏิบัติโดยมุ่งละทุกข์ไม่ได้ และ (๔) จะปฏิบัติตามคำบางการของต้นหากี้ไม่ได้ เป็นต้น

หลักปฏิบัติเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่นำไปอบรมกับผู้ปฏิบัติธรรมนั้น หรือนำไปสอนซึ่งมีความหมายเดียวกับการอบรม ควรพิจารณาอยู่ ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่าย เข้าใจกันอยู่แล้ว ไปยังสิ่งที่รู้เห็นได้ยาก หรือยังไม่เข้าใจ เช่น สอนหลักอริยสัจ ๔ ทรงนำเอาทุกข์ อันเป็นต้นปัญหาขึ้นแสดงก่อนเพราะเห็นได้ง่าย เข้าใจง่าย (ตัวอย่างเช่น เกิดเป็นทุกข์ แก่เป็นทุกข์ เป็นต้น) จากนั้นก็สืบสาวไปหาเหตุของทุกข์ แล้วโยงให้เข้าถึงการดับทุกข์ พร้อมบอกหนทางว่าจะดับทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นได้อย่างไร^{๗๑}

๒. สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ การสอนเรื่องจริงที่เคยรู้ไปสู่เรื่องจริงที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มาก่อน ได้แก่ สอนแบบอนุพัทพิกขา ไตรสิกขา ๓ เป็นต้น โดยท่านเปรียบเทียบเหมือนการเดินทางลงสู่ทะเล^{๗๒}

๓. สอนด้วยอุปกรณ์เสริม ยกเรื่องที่มาแสดงให้ดู เพื่อผู้ฟังเห็นด้วยตาฟังด้วยหูเลยทีเดียว เช่น สอนพระนันทะ โดยการทรงนำไปชมนางฟ้าอัปสรที่สวยงาม เนื่องจากท่านเป็นคนรักสวยรักงาม เป็นต้น

๔. สอนตรงจุด ตรงประเด็น ไม่วกไปวนมา หรือ สอนนอกนอกเรื่อง

๕. สอนมีเหตุผล ผู้ฟังตรองเห็นจริงตามได้

๖. สอนแต่พอดีเท่าที่จำเป็น สิ่งที่เขายากรู้ ไม่ได้สอนทุกเรื่อง เช่น สอนใบไม้กำมือเดียว

๗. สอนสิ่งที่มีความหมาย เป็นประโยชน์สาระแก่ผู้ฟัง^{๗๓}

ลักษณะของผู้ปฏิบัติธรรมเมื่อจะแสดงธรรมแก่บุคคลนั้น ผู้อบรมพึงคำนึงถึงตัวผู้ปฏิบัติธรรมเป็นหลัก โดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑. ความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยจิตนิสัย บุคคลย่อมมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เนื่องจากสาเหตุภายใน คือ จิตนิสัย มี ๖ ได้แก่ บางคนชอบสวยงาม (ราคะจิต) บางคนก็ชอบใช้อารมณ์รุนแรงหุนหันพลันแล่น มักโกรธ (โทสะจิต) บางคนก็มีปกติลุ่มหลงเร็ว (โมหะจิต) บางคนก็มีความเชื่อศรัทธาโดยขาดปัญญา (สัทธาจิต) บางคนก็มีปกติใช้วิจารณ์ญาณก่อนรับฟัง (พุทธิจิต) บางคนก็จัดอยู่พวกคิดมาก กังวลมากหาข้อยุติในจิตใจได้ยาก (วิตกจิต)^{๗๔}

^{๗๑}อุ.อุ. (ไทย) ๗/๗.

^{๗๒}พระปลัดสมชาย กนตสีโล, **คู่มือนักเผยแผ่**, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๕.

^{๗๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕- ๑๒๖.

^{๗๔}อุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๒๗/๔๓๕ .

อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่ผู้แสดงธรรมจะต้องพิจารณาจริตนิสัยประกอบการสอนนั้น เนื่องจากว่า เวไนยสัตว์บางคนก็พอมีอุปนิสัยอยู่บ้าง เมื่อได้เหตุปัจจัยแรงกระตุ้นที่ดี ย่อมสามารถจะบรรลุธรรมได้เลย ส่วนพวกที่สอนยากก็ต้องปล่อยไปตามกรรม เหมือนดอกบัว ที่อยู่ใต้น้ำรอคอย แสงอาทิตย์ส่องไปถึงก็พร้อมจะบานในวันถัดไปได้เลยเช่นกัน^{๗๕}

๒. ความแตกต่างของบุคคล ๔ ประเภท หมายถึง บุคคลที่จะฟังธรรมและได้รับผลดีจากการฟังนั้น พระองค์ทรงยกเอาบัว ๓ ระดับขึ้นแสดง และนำมาเปรียบกับบุคคล ๔ กลุ่ม ได้แก่

๒.๑ บุคคลผู้รู้เข้าใจได้รวดเร็วฉับพลัน เมื่อยกหัวข้อขึ้นแสดง เหมือนบัวพ้นน้ำ แต่พอรับสัมผัสสรีรมีตะวันในวันพรุ่งนี้ (อุหมคตัตถุญญ)

๒.๒ บุคคลผู้สามารถเข้าใจเมื่อได้ฟังเหตุผลประกอบหัวข้อนั้นแล้ว (วิปจิตถุญญ) เหมือนบัวปริ้น้ำซึ่งจักบานในวันรุ่ง

๒.๓ บุคคลที่ต้องคอยให้ความช่วยเหลือทั้งการสอนและสาธิตให้ดูนำไปปฏิบัติด้วย (เนยยะ) เหมือนบัวใต้น้ำที่รอแสงตะวันและจะบานในวันต่อไป

๒.๔ บุคคลผู้แก้ปัญหาหรือมีปัญญาแต่ไม่ศรัทธาหลักพุทธธรรม (ปทปรมะ) เช่น พวกสัทธชัยเสฏฐบุตร เจ้าลัทธิสมัยพุทธกาล ก็ถือว่าเป็นบุคคลประเภทนี้ด้วยหรือแม้กระทั่ง พระเวททัตต์ ก็สอนไม่ได้ก็อยู่ในกลุ่มนี้เช่นกัน ท่านเปรียบเหมือนบัวใต้น้ำ คอยเป็นภักขาเต่า ปลา เป็นต้น^{๗๖}

การอบรมปฏิบัติธรรม เพื่อช่วยให้ผู้ฟังสัทธรรมของพระพุทธองค์เกิดความเลื่อมใส และเข้าใจต่ออรรถและธรรมที่ประกาศไปแล้วนั้น โดยมีหลัก ๔ อย่าง ดังนี้

๑. การชี้แจงให้เห็นชัด (สันทัสสนา) คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะ อธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจและแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง เหมือนกับว่า จูงมือไปดูเห็นกับตา

๒. พุดชักชวนให้อยากจะนำไปปฏิบัติตาม (สมาทปนา) คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือ หัดทำ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับนับถือ อยากลงมือทำ หรืออยากนำไปปฏิบัติ

^{๗๕}วิ.ม. (ไทย) ๔/๘/๑๔- ๑๕.

^{๗๖}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๑๘๓ .

๓. พุดให้เกิดความร่ำใจอาจหาญแกลั่วกล้า (สมุตเตชนา) คือ ปลุกเร้าให้เกิดขวัญและกำลังใจเพื่อต่อสู้ทำความพากเพียร ไม่ย่อถ้อ หรือ อ่อนแอ เพราะสาเหตุใดก็ตาม จิตใจ เข้มแข็ง ไม่กลัวเหนียว ไม่กลัวความทุกข์ ความลำบาก

๔. พุดลอบขโมยใจให้สดชื่นร่าเริง (สัมปหังสนา) คือ บำรุงจิตใจให้เข้มแข็ง เบิกบานโดยชี้ให้เห็นผลดี หรือคุณประโยชน์ที่เขาจะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวัง และร่าเริงเบิกบานอยู่เสมอ^{๗๗}

ก. หลักปฏิบัติธรรมทางสายกลาง

หลักปฏิบัติธรรมทางสายกลางของพระพุทธศาสนา ปรากฏครั้งแรกในพระธรรมเทศนา กัณฑ์แรก คือ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร^{๗๘} ดังที่ตรัสโปรดเบญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ที่สุดสองอย่างนี้อันบรรพชิตไม่ควรเสพ คือ การประกอบตนให้พัวพันด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย เป็นธรรมอันเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปฤชชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ การประกอบความเหน็ดเหนื่อยแก่ตน เป็นความลำบาก ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบ ด้วยประโยชน์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทาสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ที่สุดสองอย่างนั้น นั้นตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิปทาสายกลางที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่งทำดวงตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพานนั้น เป็นไฉน ?

ปฏิปทาสายกลางนั้น ได้แก่อริยมรรค มีองค์ ๘ นี้แหละคือ ปัญญาอันเห็นชอบ ความดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งจิตชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลคือปฏิปทาสายกลางนั้น ที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่งทำดวงตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้เพื่อนิพพาน

^{๗๗}ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑ .

^{๗๘}วิ.ม. (ไทย) ๔ / ๑๕-๑๗ / ๑๗-๒๐.

มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ทำให้บรรลุนิพพาน ไม่ถึงหรือหย่อนเกินไป ซึ่งประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิ

นิพพาน เป็นความสุขที่คนในสังคมอินเดียโบราณต่างมุ่งแสวงหา เพราะถือว่าเป็นความสุขสงบที่เป็นอมตะ ไม่ผันแปร ในการแสวงหา นั้น มีหลักความเชื่ออยู่ ๒ อย่าง คือ ความเชื่อที่ว่า การจะบรรลุถึงนิพพานได้นั้น มีได้ด้วยการทรมานตนเองให้ลำบาก กับความเชื่อที่ว่า การจะบรรลุถึงนิพพานนั้น มีได้ด้วยการทำตนเองให้พร้อมพรั่งด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

เมื่อเกิดความเชื่อเช่นนั้นแล้ว จึงทำให้เกิดการปฏิบัติต่าง ๆ ติดตามมา ผู้ที่เชื่อว่าการบรรลุนิพพาน มีได้ด้วยการทรมานตนเองให้ลำบาก ก็ได้ทรมานตนเองด้วยวิธีต่าง ๆ อาทิ อดอาหารจนร่างกายซูบผอม นอนบนหนาม เอาขี้เถ้าทาตัว และไม่อาบน้ำ ส่วนผู้ที่เชื่อว่าการบรรลุนิพพาน มีได้ด้วยการทำตนเองให้พร้อมพรั่งด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็ได้แสวงหาสะสม และหมกมุ่นอยู่กับการเสพลุสๆ แล้วในที่สุดผู้ที่มีความเชื่อ ๒ อย่างนั้น ก็ได้บรรลุถึงนิพพาน อย่างที่หวังไว้ เพราะฝ่ายแรกถึงเกินไป และฝ่ายหลังหย่อนเกินไป เพราะเริ่มต้นมาจากการปฏิบัติผิดนั่นเอง

พระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้ทรงปฏิบัติตามข้อปฏิบัตินี้มาแล้ว ครั้นทรงเห็นว่าไม่ใช่ทาง หรือข้อปฏิบัติให้ได้บรรลุถึงนิพพาน จึงทรงแสวงหาทางสายใหม่ ในที่สุดก็ทรงพบอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ อริยมรรค มีองค์ ๘

อริยมรรค แปลว่า หนทางที่ประเสริฐ (อริยะ = ประเสริฐ มรรค = หนทาง) หนทางที่ประเสริฐตามความหมายในพระพุทธศาสนา หมายถึง หนทางที่ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๘ อย่าง หากเปรียบเหมือนถนนหนึ่งเส้น ก็จะมี ๘ เลนในเส้นทางเดียว

๑. สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ
๒. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ
๓. สัมมาวาจา การเจรจาชอบ
๔. สัมมากัมมันตะ การทำงานชอบ
๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ
๖. สัมมาวายามะ เพียรชอบ
๗. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ
๘. สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ

องค์ประกอบทั้ง ๘ นี้ มีใช้ทาง ๘ ทาง หรือ หลักการที่ต้องยกขึ้นมาปฏิบัติให้เสร็จสิ้นไปทีละข้อตามลำดับ แต่เป็นส่วนประกอบของทางสายเดียวกัน ต้องอาศัยกันและกัน เหมือนเกลียวเชือก ๘ เกลียว ที่รวมกันเข้าเป็นเชือกเส้นเดียวกัน และต้องปฏิบัติเคียงข้างกันไปโดยตลอด

ทางสายกลางที่ว่่านั้น เริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจเป้าหมายให้ชัดเจน แล้วคิดหาทางไปถึงเป้าหมายนั้นให้ได้ ซึ่งก็พบว่าต้องเริ่มต้นด้วยการทำจิตให้สงบไม่เอนเอียงไปทางข้างตั้งหรือข้างหย่อน โดยอาศัยการฝึกสติเป็นตัวนำ พร้อมทั้งเพียรระวังไม่ให้ความคิดที่ไม่ดีเกิดขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็เพียรละให้ได้ในขณะเดียวกัน ก็เพียรให้เกิดความคิดที่ดีและเพียรรักษาความคิดที่ดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่ และพบต่อไปว่าจิตสงบแล้วพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งทางกาย และวาทะก็สงบด้วย เมื่อสงบครบทั้งกาย วาจา และใจแล้ว ก็ได้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุด คือ นิพพาน

ในวิถีชีวิตของปุถุชนนั้น ย่อมมีความเสร็จเป็นเป้าหมายของชีวิต ความสำเร็จได้ ย่อมแตกต่างกันไปตามความปรารถนาของแต่ละคน บางคนปรารถนาความร่ำรวยเป็นความสำเร็จ บางคนปรารถนาความมีชื่อเสียงเป็นความสำเร็จ

ความร่ำรวยและความมีชื่อเสียงมีองค์ประกอบให้ถึงความสำเร็จได้ ๒ ส่วน ส่วนแรกเกิดจากผู้ปรารถนาเอง และส่วนที่ ๒ เกิดจากสิ่งแวดล้อมสนับสนุน อันอาจได้แก่ บุคคล กาลเทศะ ผู้ปรารถนาต้องทำให้เกิดความพอดีระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมสนับสนุน

ความพอดีส่วนตนนั้นก็เริ่มจากทำความเข้าใจความสำเร็จให้ชัดเจนว่า คืออะไร มีขอบเขตแค่ไหน แล้วคิดหาทางไปสู่ความสำเร็จนั้นได้อย่างไร เมื่อพบทางแล้วก็ประคับประคองความคิดนั้นให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องในลักษณะไม่เคร่งเครียดจนกร้าวและปล่อยเฉยจนเฉื่อยชา ในขณะเดียวกันก็ประคับประคองการแสดงออกทั้งทางกายและวาจาให้สอดคล้องกับความคิด จนเข้าได้กับบุคคล กาลเทศะอย่างไม่เสียหลักธรรม

ความพอดิตั้งกล่าวนี้นี้ เรียกได้ว่า ทางสายกลางซึ่งเป็นข้อปฏิบัติส่วนตน ส่วนที่เกี่ยวข้องส่วนรวมก็มีทางนำมาประยุกต์ใช้ได้ คืองานของหมู่คณะ จะสำเร็จได้ก็ด้วยอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องยึดถือทางสายกลางก็ย่อมทำให้งานดำเนินไปได้ด้วยดี แม้จะไม่ราบรื่นและไม่เรียบร้อยในตอนแรก แต่ด้วยอาศัยการทำงานแบบทางสายกลาง ก็จะทำให้เกิดความคิด การกระทำและคำพูดที่พอดีต่อกัน ในกลุ่มผู้ร่วมงาน ซึ่งในที่สุดก็ยอมรับกันได้ ไม่เกิดการแบ่งฝ่ายซึ่งทำให้เกิดอุปสรรค

ในพุทธศาสนาแบ่งการปฏิบัติธรรมออกเป็น ๒ วิธีใหญ่ ๆ คือวิปัสสนากัมมัฏฐาน และสมถกัมมัฏฐานวิปัสสนากัมมัฏฐาน หมายถึงวิธีปฏิบัติให้เกิดปัญญา คือ รู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งจะเป็นเหตุปัจจัยโดยตรงที่ทำให้ได้มรรคผลนิพพาน ส่วน สมถกัมมัฏฐาน หมายถึง วิธีทำให้จิตสงบไม่ฟุ้งซ่าน สมถกัมมัฏฐานไม่ใช่เหตุปัจจัยโดยตรงที่ทำให้ได้มรรคผลนิพพาน แต่เป็นวิธีที่ช่วยลดอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม ทำให้การปฏิบัติได้ผลเร็วขึ้น

การพัฒนาสุขภาวะทางจิตมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ด้านสุขภาพ โดยการปฏิบัติธรรมคือการเดินจงกรมจะทำให้ได้รับประโยชน์ เช่นการบริหารร่างกายได้ขยับเคลื่อนไหว ซึ่งก็ถือว่าส่งผลดีทางด้านร่างกาย ทำให้ฝึกความอดทนในการเดินจงกรมในแต่ละครั้ง และตอนเช้าของทุกวันก่อนที่จะเริ่มกิจกรรมทำวัตรเช้าก็จะมีการออกกำลังกาย และบริหารร่างกายแบบสัรวม บนศาลาปฏิบัติธรรม โดยพร้อมเพรียงกันทุกวันส่วนด้านจิตใจก็เช่นกันสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมนั้นจะทำให้จิตใจผ่องใส ผ่อนคลายลดความตึงเครียดภายในจิตใจเกิดความสงบและมีสติจากการที่ได้รับการฝึกปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจก็จะทำให้จิตใจเราดีขึ้นได้ โดยเมื่อเรามีความสุขแล้วร่างกายนั้น จะผลิตสารแห่งความสุขที่ชื่อว่าแอนโดรฟินออกมาทำให้เกิดความสุขภายในใจได้และสามารถที่จะควบคุมอารมณ์ตนเองทำให้เกิดความสุขตามมาได้ส่งผลทำให้เกิดการมีสุขภาพดีทั้งทางกายและทางใจทั้งสองอย่างบางคนอาจจะมีร่างกายสมบูรณ์ ภายนอกก็จริงแต่ก็บอกไม่ได้ว่าคนที่มีความสมบูรณ์นั้นแต่ภายในจิตใจอาจจะกำลังมีความเครียดและความทุกข์ในจิตใจอยู่ก็ถือว่าบุคคลนั้นไม่มีความสมบูรณ์ของร่างกายที่แท้จริง เพราะผู้ที่จะมีสุขภาพดีนั้นจะต้องมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กันทั้งสองอย่าง^{๗๙}

ข. การประพตติธรรม^{๘๐}

ธมมจริยา แปลว่า การประพตติธรรม การประพตติธรรม หมายถึง การประพตติตน ให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงามของศาสนา ไม่ประพตติตนผิดทำนองคลองธรรม การปฏิบัติธรรมที่สำคัญคือการมุ่งขัดเกลากาย วาจา ใจ ของตนเองให้บริสุทธิ์นั่นเอง โดยเฉพาะศาสนาพุทธได้เน้นการขัดเกลากาย การปรับเปลี่ยนปรับปรุงพัฒนาทั้ง ๓ ด้านคือ

๑.กายสุจริต คือ การประพตติปฏิบัติทางกายให้เรียบร้อยถูกต้องดีงาม ดังนี้

๑.๑ การไม่ฆ่าสัตว์ ทำร้ายทำลายสัตว์ มนุษย์ ไม่เบียดเบียนข่มเหงรังแก

^{๗๙}สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), หนังสือประกอบงานอีสานสร้างสุข ปี ๕๑-๕๒ พระสงฆ์กับสุขภาวะ, (อุบลราชธานี: วิแคน เซอร์วิส เอ็กส์เพรส, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๘๐}สำลี รักสุทธี, มงคลชีวิต๓๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๒), หน้า ๗๙-๘๑.

๑.๒ การไม่ลักทรัพย์ ไม่ขโมย หยิบฉวยเอาของคนอื่นมาเป็นของตน

๑.๓ การไม่ประพฤติดินในกาม ไม่ล่วงละเมิดลูกเมียของคนอื่น

๒. วีสัจจริต คือ การประพฤติปฏิบัติทางวาจาให้ถูกต้องดีงาม มีดังนี้

๒.๑ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดโกหกมดเท็จ พูดแต่คำจริง คำสัจ

๒.๒ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดคำลามกจกเปรต ไม่พูดคำสองแง่สามง่าม

๒.๓ ไม่พูดส่อเสียด คือ ไม่พูดกระแทกแตกดันให้คนอื่นเจ็บใจเสียใจ

๒.๔ ไม่พูดเพ้อเจ้อเหลวไหล ไม่พูดจาโอเล่หลอกลวงเอาความจริงไม่ได้

๓. มโนสุจริต คือ การประพฤติปฏิบัติชอบทางใจ มีจิตติดในทางดีงาม มีความคิดสร้างสรรค์

๓.๑ ไม่โลภอยากได้ของคนอื่น (อนภิชฌา)

๓.๒ ไม่พยาบาทปองร้ายบุคคลอื่น (อพยาบาท)

๓.๓ มีความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ)

การปฏิบัติธรรมตามหลักของพุทธศาสนานั้นมีมากมายเพราะธรรมของพุทธองค์ มีมากมายถึงแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ หมายถึง คำสอนมีมากถึงแปดหมื่นกว่าคำสอน แต่การที่จะให้เข้าถึงธรรมของศาสนานั้นอาจสรุปได้สั้น ๆ เพียง ๓ ข้อ คือ

๑. สพพปาปสสส อกรรม การไม่ทำความชั่วทั้งปวง

๒. กุสลสสุปปสมบทา การทำบุญกุศลให้ถึงพร้อม

๓. สจิตตปริโยทปนํ การทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์

ที่สำคัญของการปฏิบัติให้เข้าถึงธรรม นำธรรมะสู่การปฏิบัติอย่างได้ผลก็คือการดำเนินชีวิตไปตามมรรคองค์ ๘ คือ ทางแห่งความเจริญ ทางแห่งความดับทุกข์ ทางแห่งความสำเร็จ คือ

๑. สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ เห็นถูกต้อง

๒. สัมมาสังกัปปะ คือ คำริชอบ มีดำริออกจากกาม ดำริไม่พยาบาท เป็นต้น

๓. สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ มีเว้นจากวจีหุจจริต ๔ เป็นต้น

๔. สัมมากัมมันตะ คือ ทำการงานชอบ มีเว้นจากกายหุจจริต ๓ เป็นต้น

๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ

๖. สัมมาวายามะ มีความเพียรชอบ

๗. สัมมาสติ ระลึกรชอบ

๘. สัมมาสมาธิ ตั้งใจไว้ชอบ

การประพฤติธรรม ดำเนินชีวิตตามเส้นทางธรรมมีคุณ มีประโยชน์ต่อผู้ประพฤติอย่างสูงพระพุทธร่องค์จึงทรงตรัสสอนไว้ดังต่อไปนี้

ธมโม หเว รกขติ ธมมจารี ธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติธรรม

น ทุกคติ คจฺจติ ธมมจารี ผู้ประพฤติธรรมไม่ไปสู่ทุกคติ

ธมมจารี สุขํ เสติ ผู้ประพฤติธรรมอยู่เป็นสุข

ธมโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว นำสุขมาให้

ธมมปีติ สุขํ เสติ ผู้มีปีติในธรรมอยู่เป็นสุข

ค. สัปายธรรมสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม

ผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องเลือกสถานที่ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่สนับสนุนแก่การปฏิบัติของตนให้ได้ดีเท่าที่จะทำได้ เพื่อรู้จักเลือกสิ่งแวดล้อมได้ดี ก็จำเป็นจะต้องรู้จักตัวเองให้ดีเสียก่อนว่า ตนเป็นอย่างไร เข้ากันได้หรือเข้ากันไม่ได้กับสิ่งใดโดยธรรมชาติ^{๘๑} ธรรมชาติเป็นที่สัปายะในการปฏิบัติ ธรรมชาติภายนอก ที่จะต้องเลือกเฟ้นในที่นี้เรียกว่า สัปายธรรม แปลว่า สิ่งเป็นที่สบายสำหรับบุคคลผู้ปฏิบัติ ท่านจำแนกไว้เป็น ๗ คือ

๑. อาวาสสัปายะ ที่อยู่สบาย

๒. โคจรสัปายะ ที่หาอาหารสบาย

๓. กถาสัปายะ ถ้อยคำสบาย

๔. บุคคลสัปายะ บุคคลสบาย

๕. อาหารสัปายะ อาหารสบาย

๖. อุตฺตสัปายะ ฤดูสบาย

๗. อิริยาบถสัปายะ อิริยาบถสบาย

^{๘๑}ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท.), คู่มือปฏิบัติสมณวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๕ สาย: อานาปานสติภาวนา, (นครปฐม: บริษัท เพชรเกษม พรินต์ติ้ง กรุป จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘.

แต่ละอย่าง ๆ มีทางวินิจฉัย เกี่ยวกับการเลือก ดังต่อไปนี้^๒

๑. อาวาสสัปปายะ หมายถึง ที่อยู่สบาย ท่านยังแนะนำให้เลือกที่อยู่ประกอบไปด้วย ลักษณะเหล่านี้คือ ไม่ใหญ่เกินไป เพราะทำให้มีการดูแลรักษามาก เป็นต้น, ไม่ใหม่เกินไปเพราะมีเรื่องที่จะต้องทำมาก, ไม่คร่ำคร่าเกินไปเพราะมีอันตรายจากตัววัตถุนั้นเอง หรือจากสัตว์เลื้อยคลานต่าง ๆ ไม่อยู่ใกล้ทางเดิน เพราะจะถูกรบกวนด้วยบุคคลและเสียงของบุคคลผู้เดิน, ไม่อยู่ใกล้บ่อน้ำสาธารณะ เพราะจะถูกรบกวนจากบุคคล หรือจากการตักน้ำของบุคคลโดยเฉพาะเพศตรงกันข้าม, ไม่อยู่ในที่มีมีใบไม้ หรือผักหญ้า เป็นต้น ที่ใช้เป็นอาหารได้ เพราะจะถูกรบกวนจากคนหาผัก โดยเฉพาะที่เป็นเพศตรงกันข้าม, ไม่อยู่ในที่มีดอกไม้หรือผลไม้ เป็นต้น รวมความแล้ว ก็คือไม่มีอะไรบกวนและสะดวก สำหรับการปฏิบัติกัมมฐาน

๒. โคจรสัปปายะ หมายถึงที่แสวงหาอาหารสบายโดยตรง และหมายถึงที่แสวงหาสิ่งที่ต้องการอื่น ๆ โดยอ้อม ตลอดถึงการคมนาคม ที่จำเป็นต้องใช้เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ เกี่ยวกับโคจรสบายนี้ มีหลักสำคัญอยู่ว่า พอที่จะแสวงหาอาหารได้โดยไม่ยาก หรือยากเกินไป และในที่นั้น ๆ ไม่มีวิเสสากรรม โดยเฉพาะก็คือสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่จิตใจ ทำจิตใจให้ตกไปฝ่ายต่ำหรือให้ย้อนระลึกนึกถึงความหลัง ซึ่งทำให้ยากกลับไปสู่เพศต่ำ ดังนี้เป็นตัวอย่าง ท่านได้อุปมาไว้ว่า เหมือนกับโคต้องได้ทุ่งหญ้าที่ดี ไม่มีโจร ไม่มีเสือ ไม่มีโรค หรืออุปัทวอื่น ๆ ถ้าที่โคจรไม่ดี ก็ได้รับอันตรายถึงตาย ซึ่งเป็นโวหารอุปมาของการสึก

๓. กถาสัปปายะ คำพูดสบาย หมายถึงการได้ยินได้ฟังสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ขจัดข้อสงสัยต่าง ๆ ได้สนับสนุนแก่การปฏิบัติ มีความไพเราะงดงามและถูกแก่จริตนิสัยของบุคคลนั้นโดยเฉพาะ แม้แต่เสียงสัตว์บางอย่าง สบายก็มี ไม่สบายก็มี ไม่ต้องกล่าวถึงเสียงของมนุษย์เลย ฉะนั้น เสียงที่อีกทีกกรีกโครมหรือสิ่งยั่วชวนต่าง ๆ ที่ดังมาจากกระยะไกลนั้น ก็ถูกจัดไว้ในฐานะเป็นอสัปปายะในทำนองตรงกันข้าม ถ้าหากว่าผู้ปฏิบัติได้ฟังถ้อยคำที่ชักจูงจิตใจหรือประเล้าประโลมใจให้อาจหาญร่าเริง และมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นในหน้าที่ของตัวแล้ว จัดว่าเป็นสัปปายะ ในข้อนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ถ้อยคำของกัลยาณมิตรที่พร่ำแนะนำอยู่นั่นเอง

^๒ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท.), คู่มือปฏิบัติสมณวิปัสสนากัมมฐาน ๕ สาย: อานาปานสติภาวนา, หน้า ๒๒-๒๕.

๔. บุคคลสัปปายะ หมายถึงบุคคลที่แวดล้อมอยู่ ในฐานะเป็นอาจารย์หรือกัลยาณมิตร ก็ดี เพื่อนร่วมการปฏิบัติด้วยกันก็ดี และผู้สนับสนุนเช่นทายาททายิกาที่ดี ล้วนแต่เป็นสภาพ(ตรงกันข้ามกับ วิสภาพ) คือเข้ากันได้กับบุคคลผู้ปฏิบัตินั้นอย่างถูกฝาถูกตัว อาจารย์อยู่ในฐานะช่วยดึงขึ้นไป เพื่อน สหธรรมิกอยู่ในฐานะแวดล้อมให้ปลอดภัย และเป็นเพื่อนเดินทาง ผู้สนับสนุนอยู่ในฐานะที่ช่วยผลักดัน ให้ก้าวไปเร็วหรือโดยสะดวก เหล่านี้ คือใจความสำคัญของบุคคลสัปปายะ

๕. อาหารสัปปายะ หมายถึงอาหารที่ถูกแก้จริตนิสัย ของบุคคลผู้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ ดังกล่าวแล้ว ในเรื่องของจิต และทั้งยังเป็นอาหารที่สบายแก่ร่างกาย มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะหล่อ เลี้ยงร่างกาย และป้องกันโรคเต็มตามความหมายของอาหารที่ดี และเป็นอาหารที่บุคคลนั้น บริโภค ด้วยปัจจัยเวกซ์ณพิจารณา และด้วยกิริยาอาการที่สมควรแก่ผู้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่มีอยู่ ส่วนที่จะเป็น อาหารเนื้อ หรืออาหารผัก ผลไม้ แป้งข้าว หรืออะไรอื่นนั้นเป็นเรื่องเฉพาะคน เฉพาะสถาน หรือ เฉพาะกาลเวลา และเหตุผลส่วนตัวอื่น ๆ ซึ่งไม่อาจจะกล่าวไว้เป็นส่วนรวม แต่ถ้าได้มาตรงตาม ที่ร่างกายหรือจิตใจของผู้ปฏิบัติสมณธรรมต้องการจริง ๆ แล้วก็นับว่าเป็นอาหารสัปปายะอย่างยิ่ง

๖. อุตสัปปายะ คือฤดูสบาย คำว่าอุตฺ หรือฤดูในที่นี้ ท่านหมายถึงกาลเวลาที่เหมาะสม คือเป็นกาลเวลาที่อำนวยให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดี คือทิวทัศน์ดี อากาศดี อุณหภูมิดี และอะไรอื่นที่ เนื่องกันทุกอย่างดี ซึ่งเราอาจรวมเรียกได้ว่าดินฟ้าอากาศดีนั่นเอง เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีทางเลือกเป็น ๒ สถาน คือ ถ้าเป็นการปฏิบัติธรรมชั่วระยะ หรือเป็นการกำหนดจะต้องลงมือริเริ่มจะตั้งต้นลงมือ แรกเริ่มก็ดี ท่านให้เลือกฤดูที่เหมาะสมที่สุดเท่าที่จะเลือกได้ และเป็นโอกาสที่จะเลือกเวลาหรือสถานที่ ได้ตรงตามความมุ่งหมายยิ่งขึ้น ถ้าเป็นการปฏิบัติธรรมอยู่ตลอดเวลาแล้ว ก็มีทางเลือกได้น้อยลงแต่ก็ยัง มีทางที่จะเลือกได้ว่า จะทำกัมมัฏฐานข้อไหนตอนไหน หรือระยะไหนให้เคร่งครัดเป็นพิเศษในเวลาไหน ในฤดูไหนอยู่นั่นเอง รวมทั้งอาจจะโยกย้ายสถานที่หรือประเทศ ให้ได้รับดินฟ้าอากาศ ที่รวมเรียกกัน ว่า ฤดู ในที่นี้ตรงตามความประสงค์ด้วย เช่นฤดูร้อนจะควรอยู่ที่ไหน ฤดูหนาวจะควรอยู่ที่ไหน ฤดูฝน จะควรอยู่ที่ไหน หรือว่าถ้าเคลื่อนย้ายไม่ได้ เราจะดัดแปลงสถานที่นั้นอย่างไรเพื่อให้ได้รับผลอย่าง เดียวกัน ทั้งหมดนี้ล้วนแต่รวมเรียกว่า อุตสัปปายะ

๗. อิริยาปสัปปายะ คือ ท่านั่ง นอน ยืน เดิน ในลักษณะใดเป็นที่สบายแก่ผู้ใด ควรใช้ อิริยาบทไหนให้มาก สำหรับเขา. ถึงรู้ได้ด้วยการทดลองสังเกตดูด้วยตนเอง โดยถือหลักว่า ในอิริยาบท ใด จิตเป็นสมาธิได้ง่าย และตั้งมั่นอยู่ได้นานแล้ว ให้ถือว่า นั่นเป็นอิริยาปสัปปายะแก่ผู้นั้น, เพื่อให้ มากเป็นพิเศษ แล้วจึงทำให้เป็นที่ทำได้ทั่วไป แก่อิริยาบทที่เหลือต่อภายหลัง

สรุปได้ว่า สัปายะ ๗ ประการนี้ หมายถึงความเหมาะสม ของสิ่งที่สัมพันธ์กับตน อย่าง ไกล่ชิด หรือไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงได้ คือ ที่อยู่ ที่เที่ยว เสี่ยงที่ได้ยิน คนเกี่ยวข้องด้วย ปัจจัยที่เลี้ยงชีวิต และดินฟ้าอากาศที่หม่มหมุ้ม ถ้าเลือกให้เหมาะสมที่สุดเพียงไร ผู้นั้นจะมีจิตใจเข้มแข็งผ่องใส ไม่รู้จัก เหน็ดเหนื่อยในการบำเพ็ญสมณธรรมของตน ท่านจึงจัดไว้ในฐานะเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาและระมัดระวัง เท่าที่จะทำได้ การดำเนินงานอบรมปฏิบัติธรรมสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จ ๓ ประการ คือ

๑. คณะสงฆ์ การทำงานเป็นทีมของคณะอาจารย์พระสงฆ์ทุกรูปในวัดโดยการใช้ หลักธรรมในการปฏิบัติธรรมและนำหลักธรรมมาเผยแผ่ให้ประชาชนและผู้มาปฏิบัติธรรมได้ทราบถึง วิธีการนำหลักธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันและช่วยเหลือกันและกันในสังคมให้มีความ มีความสามัคคีกันเกิดความเสียสละทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากขึ้น

๒. ความสามัคคีของประชาชน ทีมงานทุกคนในวัดที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองด้วยความ รับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นแม่ครัวที่รับผิดชอบทำอาหารให้ผู้ปฏิบัติธรรม หรือแม้แต่กระทั่งผู้รับผิดชอบ ในการทำความสะอาดห้องน้ำ ก็ต้องรับผิดชอบทำความสะอาดในหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด เพราะทุก คนในทีมล้วนมีความสำคัญเท่ากันทุกจุดจึงจะทำให้งานนั้นสำเร็จและผ่านไปได้ด้วยดี

๓. ความร่วมมือของชุมชนจากการที่มีการจัดกิจกรรมภายในวัดทุกครั้งชาวบ้านจะมีการ จัดเวรกันในการทำอาหาร ทำความสะอาด การออกมาช่วยเหลือกันในการสร้างถนน สร้างศาสน สถานต่าง ๆ ภายในบริเวณวัด เพื่อมาช่วยงานวัดและมีการชักชวนกันออกมาช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ในวัด โดยเฉพาะชาวบ้านมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือดูแลเอื้อเฟื้อกันและกันในชุมชน และปฏิบัติ หน้าที่ของตนเองที่ได้รับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถเพื่อมาช่วยเหลือนงานวัดและมีการชักชวนกัน ออกมาช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ในวัด ทุกคนในชุมชน ก็อยากให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่ตนเองเกิดและ อยู่ทุกวัน และอยากให้มีชื่อเสียงเป็นแหล่งปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนและเกิดความ ภาคภูมิใจด้วย

๒.๓.๔ การขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

มหาเถรสมาคมออกระเบียบการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๘ มี หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ดังนี้

ข้อ ๑ วัดซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และที่פקสงฆ์ตามมติมหาเถร สมาคม

ข้อ ๒ มีสัปายะ เช่น อาวาสสัปายะ เป็นต้น

ข้อ ๓ วัดที่เคยเป็นสำนักปฏิบัติธรรมมาก่อน ยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ข้อ ๔ เจ้าอาวาสเป็นพระวิปัสสนาจารย์หรือส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

ข้อ ๕ มีหลักฐานถูกต้อง ตรงตามแบบเอกสาร (แบบฟอร์ม) ที่กำหนดไว้^{๘๓}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดคุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรม ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสำนักปฏิบัติธรรมไว้ ๓ ด้าน คือ ด้านสถานที่, ด้านบุคลากร, ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละด้านมีข้อกำหนดเป็นรายละเอียด ดังนี้^{๘๔}

ก. ด้านสถานที่

๑. ด้านความสะอาด สงบ สว่าง บริเวณร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก
๒. มีห้อง อาคาร หรือศาลาปฏิบัติ ที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายและ ฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ไม่แออัดเกินไป
๓. มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอและแยกตามเพศของผู้ใช้ สำหรับห้องพักรวมการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้เป็นอย่างดี

ข. ด้านบุคลากร

๑. มีพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐานที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนกัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร โดยสามารถตอบข้อซักถาม และสอบอารมณ์กัมมัฏฐานได้
๒. มีวิทยากรบรรยายธรรมที่มีความรู้ ความสามารถในการเทศนาและบรรยายธรรมให้เข้าใจหลักธรรม และน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างมีความสุข
๓. พระภิกษุหรือบุคคลอื่นที่เป็นวิทยากรมีความประพฤติดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

^{๘๓}ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยสำนักปฏิบัติธรรม, ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร พุทธศักราช ๒๕๖๐, หน้า ๒-๖.

^{๘๔}ฝ่ายวิชาการคณะทำงานโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน, คู่มือโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๗, หน้า ๗๓ - ๗๕.

ค. ด้านการบริหารจัดการ

๑. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง

๒. มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายอย่างเป็นระบบ ที่มีความโปร่งใสสามารถเปิดเผยและตรวจสอบได้

๓. มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำห้องสุขาและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม

๔. มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยภายในและบริเวณโดยรอบ ในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก สามารถประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยอาสาสมัคร เพื่มาดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึง

๕. มีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือ มีตูยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่มีผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวนมาก ควรจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลอยู่ดูแล ถ้าหากมีผู้ป่วยฉุกเฉินก็สามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที ถ้าหากไม่ได้จัดเจ้าหน้าที่พยาบาลอยู่ดูแลประจำ ก็ต้องมีการประสานไว้กับสถานพยาบาลใกล้เคียงให้สามารถปฐมพยาบาลหรือรับผู้ป่วยฉุกเฉินไว้รักษาตัวได้ทันที

๖. มีการจัดการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี และจัดทำตารางการฝึกอบรมปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

๗. มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนักที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารหรือตีพิมพ์ประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน

๘. มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดด้านต่าง ๆ เช่น การจัดอาหาร น้ำดื่มและการบริการต่าง ๆ เป็นต้น

๙. มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ แต่ต้องไม่เป็นในลักษณะเชิงธุรกิจ

สรุปรูปแบบของสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม มีลักษณะ ดังนี้

๑. สถานที่ เว้นที่เป็นโทษ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เรียกว่า สัปปายะ ๗ หรือ สัปปายะ ๕ อันได้แก่

๑.๑ อาวาส (ที่อยู่) คือ เสนาสนะสัปปายะ

๑.๒ โคจรคาม

๑.๓ ภัตตาคาร (การพุดคุย) คือ อัมมัสสวนสัปปายะ

๑.๔ บุคคล คือ บุคคลสัปปายะ

๑.๕ โภชนะ คือ อาหารสัปปายะ

๑.๖ ฤดู คือ ฤดูสัปปายะ

๑.๗ อิริยาบถ

๒. บุคลากร กัลยาณมิตร คือ อาจารย์ผู้คอยชี้แนะ แนะนำ ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ถ้าเจ้าสำนักเป็นวิปัสณาจารย์ยิ่งดี มีเจ้าหน้าที่พร้อม

๒.๔ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

พื้นที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งมีรายละเอียดข้อมูลพื้นที่วิจัย ดังนี้

จากที่มหาเถรสมาคมออกกระเบียบการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๘ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ดังนี้

ข้อ ๑ วัดซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และที่פקสงฆ์ตามมติมหาเถรสมาคม

ข้อ ๒ มีสัปปายะ เช่น อาวาสสัปปายะ เป็นต้น

ข้อ ๓ วัดที่เคยเป็นสำนักปฏิบัติธรรมมาก่อน ยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ข้อ ๔ เจ้าอาวาสเป็นพระวิปัสณาจารย์หรือส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

ข้อ ๕ มีหลักฐานถูกต้อง ตรงตามแบบเอกสาร (แบบฟอร์ม) ที่กำหนดไว้

ปัจจุบัน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มี ๓ วัด ประกอบด้วย

วัดเขาโบสถ์ ตำบลกำเนิดนพคุณ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วัดเกาะยายฉิม ตำบลร่อนทอง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วัดทางสาย ตำบลธงชัย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สรุปได้ว่า พื้นที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ได้รับแต่งตั้งจากมหาเถรสมาคมด้วยระเบียบการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งในปัจจุบันมีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มี ๓ วัด ประกอบด้วย (๑) วัดเขาโบสถ์ พระอารามหลวง (๒) วัดเกาะยายฉิม (๓) วัดทางสาย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอ บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและได้นำเสนอดังนี้

พระราชธรรมสารสุธี (ธีรังกูร มุลพันธ์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า วิปัสสนากรรมฐาน คือ ข้อปฏิบัติต่างๆ ในการฝึกฝนอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้ง ในสถานะของความเป็นจริงของสรรพสิ่ง โดยการกำหนดรูปนามเป็นอารมณ์ วิปัสสนากรรมฐานนั้น มีวิธีปฏิบัติที่สำคัญ คือ “สติปัฏฐาน ๔” ในอดีตมีพระสงฆ์มากมายปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางการสอนของพระพุทธเจ้าแล้วสามารถพัฒนาตัวเองกลายเป็นบุคคลสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น พระสารีบุตรเถระ พระโมคคัลลานะเถระ สองท่านนี้ถือได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญแห่งยุคในสมัยครั้งพุทธกาล และเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายเบื้องขวาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนพระมหากัสสปเถระ ก็เป็นอีกรูปหนึ่งโดดเด่นด้วยการปฏิบัติถือธุดงค์วัตร และเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติกรรมฐานที่เห็น

ได้ชัดเจนอีกรูปหนึ่ง และพระราหุลเถระ ก็ได้นำหลักการดังกล่าวมาสมาทานถืออู่คงควัตรจนบรรลุนิพพานในที่สุด^{๔๕}

พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภทฺโท) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า บุคลากร (Man) เป็นส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการองค์การจะเห็นได้ว่าทุกองค์การประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จในฐานะผู้นำ โดยเฉพาะคุณภาพของบุคลากรนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำพาองค์การไปสู่เป้าหมายได้ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติที่มีคุณภาพทั้งนี้ ปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ ไม่มีพระวิปัสสนาจารย์คอยให้ความช่วยเหลือ ในการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาในการปฏิบัติธรรม (๒) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมให้มีประสิทธิภาพนั้น บุคลากรที่มีความสามารถและมีความเหมาะสมกับงานนั้นๆ เป็นต้นทุนที่มีค่ามากที่สุด แต่ทั้งนี้ ก็ต้องอาศัยความทุ่มเท ความเสียสละอย่างมาก เพราะบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่มีค่าความแปรปรวนได้มากกว่าปัจจัยด้านอื่นๆ ฉะนั้น การคัดเลือกภิกษุหรือพระวิปัสสนาจารย์จึงควรมองบุคลากรที่มีบุคลิกภาพและจริยวัตรที่น่าเลื่อมใส (๓) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ ควรใช้การอบรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพทางร่างกาย และการแสดงออกทางอารมณ์ แล้วนำไปสู่การเรียนรู้โดยการศึกษ สร้างแรงจูงใจ และสร้างค่านิยมและความสนใจในการสร้างบุคลิกภาพที่ดี น่าเลื่อมใส จนกระทั่งพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีเชี่ยวชาญปัญญาคิด มีทัศนคติทางสังคมที่ดีด้านเจตคติควรสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน มิตรสหาย เพื่อให้การปฏิบัติงานหรือการทำงานที่เป็นไปด้วยความราบรื่น ฝึกรับรองให้เห็นตามความเป็นจริง ด้วยการลงมือทำหรือปฏิบัติอย่างจริงจัง^{๔๖}

^{๔๕}พระราชาธรรมสารสุธี (ธีรังกูร มุลพันธ์), “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ก-ค.

^{๔๖}พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภทฺโท), “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของพระสังฆาธิการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ก-ค.

พระครูภาวนาปัญญาคุณ (สมพงษ์ กรุณา) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแพร่แห่งที่ ๑ (ธรรมยุต) วัดป่าเวียงทอง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่” ผลวิจัยพบว่า หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมี ๓ ระดับ คือ (๑) หลักการพัฒนาจริยธรรมระดับต้นเป็นลักษณะ ที่ต้องละเว้นการประพฤติชั่วทางกายวาจาเรียกว่า เบญจศีล ศีลแปดวา ปกติกการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย คนที่มีศีลเป็นปกติจะไม่ถูกกิเลสครอบงำ ศีล ๕ จึงเป็นพื้นฐานของศีลทั้งปวง (๒) หลักการพัฒนาจริยธรรมระดับกลาง เป็นหลักคำสอนที่ควรประพฤติปฏิบัติ ให้กระทำดีเพราะมีเหตุมีผลในตัวเอง เป็นหลักปฏิบัติที่สูงกว่าหลักจริยศาสตร์ขั้นต้นซึ่งได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ (๓) หลักการพัฒนาจริยธรรมระดับสูงเป็นหลัก และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุความสิ้นทุกข์อันเป็น จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้ปฏิบัติจะต้องอาศัยสติปัญญาและความมานะพยายามอย่างแรงกล้าจึงจะสำเร็จตามปรารถนา^{๔๗}

อุทัย สติมั่น ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย” ผลวิจัยพบว่า วัด หรือ สำนักปฏิบัติธรรม เป็นสัญลักษณ์ของความสงบ รื่นรมย์เพราะเป็นที่พักของผู้มีบาปกรรมอันสงบระงับแล้ว เป็นที่อยู่ของผู้เห็นภัยในวัฏฏะ ห่างไกลจาก ความชั่วทุกรูปแบบเป็นที่อาศัยของผู้ที่มีความบริสุทธิ์สะอาดทางกาย วาจา ใจ รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรม คือการดำเนินการในลักษณะแบบธรรมเนียมดั้งเดิม ยังไม่ได้นำรูปแบบการจัดการความรู้ที่เป็นกระบวนการอย่างชัดเจน ทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการความรู้ยังไม่ปรากฏชัด ทั้งนี้ เพราะไม่ได้มีการวิเคราะห์ถึงเป้าหมาย รวมถึงเหตุผลและความจำเป็นในการที่จะใช้ความรู้ มาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ แต่มีกระบวนการดำเนินงาน ในปัจจุบัน จึงเป็นลักษณะแบบสังคมธรรมชาติ ส่วนองค์ประกอบของการจัดการความรู้ นั้น ต้องประกอบด้วย องค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ด้านคน ต้องมีโครงสร้างของการจัดการความรู้ที่เอื้อต่อความสำเร็จของการจัดการความรู้ ผู้บริหารสูงสุดในองค์กรจะต้องเห็นคุณค่าในการจัดการความรู้และดำเนินการผลักดัน การจัดการความรู้ ที่สำคัญในองค์กรจะต้องมีความกระหายใคร่เรียนรู้มีวัฒนธรรมในการเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน ด้านเทคโนโลยี สำนักปฏิบัติธรรมจะต้องมีระบบ IT หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ เพราะจะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ได้ อย่างสะดวกและรวดเร็ว เช่น สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น ด้านกระบวนการสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องมี

^{๔๗}พระครูภาวนาปัญญาคุณ (สมพงษ์ กรุณา), “การพัฒนาจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแพร่แห่งที่ ๑ (ธรรมยุต) วัดป่าเวียงทอง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑ – ๒.

กระบวนการจัดการความรู้ ที่ชัดเจน เป็นระบบและมีประสิทธิผล ตัวอย่างของกระบวนการที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในวงการราชการ เช่น กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวทางของ ก.พ.ร.^{๔๘}

เจริญ ช่วงชิต ได้วิจัยเรื่อง “พัฒนาการของการปฏิบัติสมาธิของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลวิจัยพบว่า ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น ได้จัดตั้งตามเจตนารมณ์และ ปณิธานของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (เจริญ ฐานธมโม) เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี การ ดำเนินงานเป็นลักษณะศูนย์ปฏิบัติธรรมที่มีการบริหารจัดการในรูปแบบมูลนิธิ มีแนวทางในการปฏิบัติ สมาธิ ได้ยึดหลักสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งมีหลักสำคัญคือ (๑) อาตมาปี ทำความเพียรเพื่อกิเลสให้เร่าร้อน (๒) สติมามี สติ คือระลึกอยู่เสมอขณะนี้เราทำอะไร (๓) สัมปชาโน มีสัมปชัญญะ คือขณะนี้ทำอะไรอยู่นั้นต้องรู้ตัวอยู่ ตลอดเวลาส่วนพัฒนาการของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวันนั้น เนื่องจากเดิมเมื่อเริ่มการก่อตั้งมีรูปแบบการบริหารจัดการแบบสำนักปฏิบัติธรรม หลังจากนั้นได้มีพัฒนาระบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติ ธรรมสวนเวฬุวันในรูปแบบมูลนิธิ ด้วยลักษณะของมูลนิธิเป็นลักษณะของการทำงานเชิงระบบ จึงทำให้ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวันมีการพัฒนาการอย่างรวดเร็วส่วนวิธีการการสอนแบบสาธิตให้ผู้ปฏิบัติได้ดู ได้เข้าใจขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติธรรมโดยให้ลงมือปฏิบัติตามแนวทางของศูนย์ฯ อย่างเคร่งครัด ซึ่งผล ตอบรับที่ได้ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมการทำสมาธิทางพระพุทธศาสนาและเข้าใจกฎแห่ง ธรรมชาติมากขึ้น เข้าใจโลกและชีวิตดีขึ้น ยอมรับความเป็นจริงของชีวิต มีความเมตตาต่อเพื่อนร่วมโลก มีสติยั้งคิดก่อนการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีสติเหตุผล มีจิตใจสงบ มีปัญญา คิดอย่างมีเหตุผล มีบุคลิกภาพ และปรับตัวได้กับทุกสภาพความเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิต^{๔๙}

สรุปได้ว่า การพัฒนา การเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ และทัศนคติให้กับบุคคลหรือบุคลากรของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรเพิ่มมากขึ้น สามารถบริหารจัดการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

^{๔๘}อุทัย สติมัน, “การพัฒนารูปแบบการจัดองค์ความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑ - ๒.

^{๔๙}เจริญ ช่วงชิต, “พัฒนาการของการปฏิบัติสมาธิของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑ - ๒.

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอ บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและได้นำเสนอดังนี้

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการบริหารครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัย เพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา ปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ (๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๕) การสาธารณูปการ และ (๖) การสาธารณสงเคราะห์การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.91$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ และผู้ปกครองขาดการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางการปกครอง แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัยจรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี และมีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม รวมทั้งมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบกิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ^{๙๐}

^{๙๐}พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๒.

พระครูนนทวิวัฒน์ วีรธมโม (มีนุสรณ์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลปลายบางได้บริหารงานตามหลักสาราณียธรรมทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปลายบาง มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามเพศ และอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษาและอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แนวทางการนำหลักสาราณียธรรม ๖ ไปประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารงานเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ด้านเมตตาการุณกรรม เจ้าหน้าที่ไม่ควรเลือกปฏิบัติในการให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการ ควรให้บริการตามลำดับในการมาใช้บริการ เพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้รับบริการ ด้านเมตตาวิจิตรกรรม เจ้าหน้าที่กล่าววาจาสุภาพต่อผู้มาใช้บริการ ด้านเมตตาเมตตากรรม เจ้าหน้าที่ต้องยึดถือผลประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน ให้เกียรติประชาชนที่มาติดต่อและต้อนรับด้วยไมตรีจิตที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ด้านสาธารณโภคี เจ้าหน้าที่ต้องมีความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่สินจ้างรางวัล บริการด้วยความเต็มใจ และมีความรับผิดชอบ ด้านศีลสามัญญตา ควรมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เห็นแก่พวกพ้องสำคัญกว่าประเทศ หรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ด้านทิฏฐิสามัญญตา ยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และนำมาแก้ไขปรับปรุงตามสภาพจริง^{๑๑}

พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอลำลูกเกดอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักรเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดถึงการพัฒนากุศลกร การศึกษาและอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็น

^{๑๑}พระครูนนทวิวัฒน์ วีรธมโม (มีนุสรณ์), “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๒.

ต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรม, และตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๖๒}

พระธนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า (๑) พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง (๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน (๓) ข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณร ดำเนินกิจการบางอย่างภายในวัดอย่างเป็นระเบียบ นอกจากนี้ควรให้พระภิกษุ สามเณร ได้สั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน ให้พระภิกษุสามเณร ทำวัดให้เป็นระเบียบ มีแบบแผน ตลอดจนให้พระภิกษุ สามเณรดูแลสถานที่วัดให้ปราศจากอภัยมุขและยาเสพติด^{๖๓}

พระหัตสนัย ปริบุญโณ (สุวรรณจินดา) ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า (๑) บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๓๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณ

^{๖๒}พระเกษมศักดิ์ วรสกลโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑-๒.

^{๖๓}พระธนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

สงเคราะห์ อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน (๒) ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลพบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิทางการศึกษาสายสามัญของพระสังฆาธิการผู้ตอบแบบสอบถามมีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสงขลาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมและตำแหน่งพระสังฆาธิการ ไม่มีผลทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง (๓) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดสงขลา ได้แก่ ด้านการปกครอง ควรมีการจัดอบรมเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ด้านการบริหารจัดการแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ และควรจัดประชุมพระสังฆาธิการ เพื่อประโยชน์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการศาสนศึกษา ควรสรรหาบุคลากรครูสอนพระปริยัติธรรมให้เพียงพอและมีประจำอยู่ในทุกสำนักเรียน และควรจัดอุปกรณ์การสอนที่ทันสมัยเพื่อช่วยประหยัดเวลาในการเรียนการสอน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรมีการประสานงานกันระหว่างวัด เพื่อกระจายการสนับสนุนทุนการศึกษาไปในทุก ๆ สถานศึกษา และวัดควรประสานงานกับภาครัฐและเอกชนที่ให้การอุปถัมภ์หรือมีหน้าที่ในการสนับสนุนการศึกษาแก่สถานศึกษาในพื้นที่ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรพัฒนาศักยภาพด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์เพื่อให้มีความรู้ สามารถให้การอบรมสั่งสอน พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพกับคนทุกเพศทุกวัย และ พระสังฆาธิการควรทำงานในเชิงรุก คือ ไม่รอให้คนเข้าไปหาถึงวัด แต่เป็นฝ่ายนำธรรมะมาทำให้ประชาชนถึงบ้าน ด้านการสาธารณูปการควรณรงค์ให้พระสังฆาธิการดูแลรักษาเสนาสนะที่มีอยู่ มากกว่าการก่อสร้างขึ้นมาใหม่ และรณรงค์การก่อสร้างเสนาสนะที่มีเอกลักษณ์ของศิลปะประจำถิ่น และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ควรประสานงานและร่วมมือกับส่วนราชการหรือองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อป้องกันปัญหาการสงเคราะห์ที่ซ้ำซ้อน เกิดประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ และควรกำหนดเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนก่อนลงมือปฏิบัติงาน^{๔๔}

^{๔๔}พระหัตถ์สนธิ์ ปริบุญโญ (สุวรรณจินดา), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๒.

สรุปได้ว่า ผลจากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้ทำวิจัยได้นำมาเสนอจะ พบว่า การบริหารองค์กรของวัดและหน่วยงานราชการต่างก็มีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก โดยวัดจะ นำเอาพระธรรมวินัยและหลักธรรมต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและดีงาม ในส่วนของหน่วยงานราชการ ก็จะมีระเบียบข้อบังคับของทางราชการเป็นหลักในการบริหาร ซึ่งทั้งวัด และหน่วยงานราชการ จะมีปัญหาในการบริหารคล้าย ๆ กัน คือ บุคลากรขาดความสนใจ ขาดการเอา ใจใส่และละเลยต่อระเบียบข้อบังคับ ทำให้เกิดความไม่เรียบร้อย ไม่เป็นระเบียบ ซึ่งจำเป็นจะต้อง สร้างความเข้าใจกับบุคลากรให้ชัดเจนและเคารพต่อระเบียบข้อบังคับตามหลักเกณฑ์ที่ได้วางไว้ เพื่อ การบริหารงานที่ดีต่อไป

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบาง สะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัด และได้นำเสนอ ดังนี้

พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย” ผลวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการ บริหารจัดการ การสอนกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในอังกฤษทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้าน วิทยากร และด้านบริหารจัดการที่ไม่เพียงพอแก่ความต้องการ และการบริหารจัดการยังขาดสภาพ คล่องตัว เนื่องจากไม่มีทุนสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำงาน ขาดแคลน พระธรรมทูตที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานและด้านภาษา อีกทั้งมี กฎหมายควบคุมการเข้าประเทศอังกฤษที่มีผลกระทบต่อการเข้าไปพำนักในประเทศไทย ส่วน รูปแบบที่ควรพัฒนา คือ ด้านสถานที่ ควรมีการจัดให้มีความเป็นสัปปายะ สำหรับจัดกิจกรรมการสอน กัมมัฏฐานให้เพียงพอ และให้ความอบอุ่นเพียงพอ ด้านวิทยากร ควรมีความรู้ดี ควรประพฤติดี และ มีความสามารถนำหลักพระธรรม มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ด้านการบริหารจัดการ ได้มีการ วางแผนงานระยะสั้นและระยะยาว ควรมีรูปแบบ การบริหารที่ชัดเจน รวมทั้งควรมีคู่มือการสอน กัมมัฏฐานและอุปกรณ์ในการเผยแผ่^{๙๕}

^{๙๕}พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์), “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐาน ของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑-๒.

พระมหากังวาล ธีรธมโม (ศรชัย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพแวดล้อมทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในปัจจุบัน มีจุดแข็ง คือ มีการส่งเสริมให้มีการศึกษาปริยัติธรรมและอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรมแก่พระภิกษุสามเณรภายในสำนักเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความเอาใจใส่ในการเผยแผ่พระธรรม คณะสงฆ์สนับสนุนการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ส่วนจุดอ่อน คือ บางสำนักมีอาคารไม่สามารถรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมจำนวนมากได้ อาคารที่พักมีสภาพเก่าทรุดโทรมเครื่องอำนวยความสะดวกมีไม่เพียงพอ ด้านปัญหาอุปสรรค คือ มีสัตว์รบกวนมาก การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแส โลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีได้ดึงดูดความสนใจพระภิกษุสามเณรออกไปจากการศึกษาสัมมาปฏิบัติ ขาดการส่งเสริมพัฒนาพระภิกษุสามเณรในการศึกษาหลักไตรสิกขา ทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติให้ถึงปฏิเวธอย่างแท้จริง ด้านโอกาส คือ พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับจากองค์กร ระหว่างประเทศด้านการส่งเสริมสันติภาพ มีการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการกิจการ ทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีความขวนขวายหาความรู้ใหม่ ๆ โดยเข้าศึกษาหลักการบริหารจัดการ ในมหาวิทยาลัยของสงฆ์มากขึ้น (๒) ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เกิดประสิทธิภาพนั้น คือการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก (๓) รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๕

พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิ์วิรุฬห์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” จากผลของการวิจัยพบว่า สถานที่ปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม คือ เสนาสนะอันสงัด ได้แก่ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าทึบ ที่กลางแจ้ง ลอมฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมาไม่มีคนพลุกพล่าน นอกจากนั้นอาจเป็น เสนาสนะ ๕ ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำที่สร้างขึ้น ขณะปฏิบัติธรรมผู้ปฏิบัติพึงได้รับความเหมาะสม คือสัปายะ ๗ เว้นจากอสัปายะ ๗ ประการ อันได้แก่ อาवास (ที่อยู่อาศัย) โคจรคาม (หมู่บ้าน หรือท้องถื่นที่จะไปบิณฑบาต) ภัสสะ (ถ้อยคำพูด) บุคคล (บุคคล) โภชนะ (อาหาร) อุตุ (อากาศ) อิริยาปถ (นั่ง นอน ยืน เดิน) หรือ ๕ ประการ คือเสนาสนสัปายะ คือ อาवास (ที่อยู่) อาหารสัปายะ คือ โภชนะ ัมมัสสวน สัปายะ คือ ภัสสะ (การพูดคุย) บุคคลสัปายะ คือ บุคคล และอุตุสัปายะ คือ อุตุ เพื่อเป็นที่สะดวกสบายต่อการเจริญภาวนา นอกจากนี้ยังมีเครื่องสนับสนุน ๕ ประการให้บรรลุมรรคผล ได้แก่ มีศีลบริสุทธิ์ การได้ฟังธรรมและการได้สอบถาม

ปรีชาธรรมจากผู้อื่นซึ่งเป็นกัลยาณมิตร สมณะและวิปัสสนาที่ผู้ปฏิบัติต้องทำให้เกิดขึ้น ดังนั้นรูปแบบที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม คือ สัปปายะ ๗ และการมีกัลยาณมิตรเป็นเครื่องสนับสนุน^{๙๖}

พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมมวโร (วัฒน์คุ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ ผลการวิจัยพบว่า ด้านสถานที่ความพร้อมในเรื่องสถานที่เพื่อให้สะดวกต่อการเดินทางไปปฏิบัติธรรม และสถานที่ปฏิบัติธรรมแยกเป็นสัดส่วนได้อย่างเหมาะสม มีความสะอาด เงียบสงบ ปราศจากเสียง รบกวน ศาลาปฏิบัติธรรมกว้างขวาง ไม่แออัดต่อจำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรม ด้านหลักสูตร มีเนื้อหาด้านการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔ มีการอธิบายขั้นตอน เป็นลำดับ ง่ายต่อการเข้าใจ มีเนื้อหาด้านคุณธรรมจริยธรรมเหมาะสมกับวัย เนื้อหาสอดแทรก หลักธรรมที่เข้าใจได้ง่าย และสอน ให้รู้จักกตัญญูต่อพ่อ แม่ ครูบาอาจารย์ หลักธรรมที่สอน สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้านวิทยากร วิทยากรทั้งพระภิกษุและฆราวาส กัลยาณมิตรที่ดี และมีความเป็นกันเอง ระหว่างผู้เข้าปฏิบัติธรรม วิทยากรใช้วิธีการสอนเชิงเน้นหนักการและวิชาการคู่กัน พร้อมทั้งใช้โสต ทศนูปการในการนำเสนอได้อย่างเหมาะสม วิทยากรใช้วิธีการสอนเชิงเน้นหนักการ ด้านระยะเวลา ระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน ในการปฏิบัติธรรมมีความเหมาะสม เวลาปฏิบัติ ธรรมเป็นเวลาที่นักเรียนมีโอกาสพัฒนาตนในการทำมาความดี มีตารางการฝึกปฏิบัติธรรมเรื่อง ระยะเวลาเหมาะสม^{๙๗}

แม่ชีเนรขมา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์ ได้วิจัยเรื่อง “พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม” ผลวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของสำนักปฏิบัติธรรมที่บริหารโดยคณะสงฆ์และโดยคฤหัสถ์มีดังนี้ ฝ่ายคณะสงฆ์มีการวางแผนงานระยะสั้นและระยะยาว เจ้าสำนักเป็นผู้บริหาร แต่ผู้เดียวในการจัดองค์การ การบริหารงานบุคคลด้วยหลักใช้คนให้เหมาะสมกับงาน การอำนวยการ ผู้นำเป็นผู้อำนวยการเพื่อกำหนดการทำงานตามสายงาน พุทธวิธีการกำกับดูแลใช้หลักธรรมคือหลักไตรสิกขา และหลักเมตตา ช่วยฝ่ายคฤหัสถ์พบว่า การวางแผนมีคณะกรรมการมูลนิธิบริหารในองค์กรขนาดใหญ่ และขนาดกลาง การจัดองค์กรมีสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการเป็นฝ่ายอำนวยการ และปฏิบัติการต่าง ๆ การบริหารงานบุคคลใช้การแบ่งงานตามหน้าที่ ผู้นำของฝ่ายคฤหัสถ์มี การ

^{๙๖}พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิ์วิรุฬห์), “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

^{๙๗}พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมมวโร (วัฒน์คุ), “ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๐๑ - ๑๐๒.

อำนวยการตามกระบวนการของการสั่งการ ตามลำดับชั้น การบริหารงานบุคคล การกำกับดูแลใช้หลักทางตะวันตกผสมผสานกับภูมิธรรมทางตะวันออก การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมโดยคณะสงฆ์ พบว่ามีการพัฒนาบุคลากร พัฒนาสถานที่ พัฒนาสื่อ และพัฒนาหลักสูตร ส่วนรูปแบบฝ่ายคฤหัสถ์ พบว่าเป็นการพัฒนา ๖ ด้าน ได้แก่ พัฒนาโครงสร้างในการบริหารในการบริหาร พัฒนาบุคลากร พัฒนาสื่อ พัฒนาร่างกายและจิตใจ พัฒนาหลักสูตร และพัฒนาสถานที่ รูปแบบการปฏิบัติทางฝั่งคณะสงฆ์ใช้หลักสติปัฏฐาน ๔ ส่วนการปฏิบัติโดยคฤหัสถ์เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางธรรมครบวงจร โดยมีหลักสูตรเป็นตัวกำหนดให้สอดคล้องกับ ผู้ปฏิบัติ รูปแบบพุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม ฝ่ายคณะสงฆ์ใช้หลักในการบริหารสอดคล้องกับพุทธวิธีบริหารของพระพุทธเจ้า^{๔๔}

สรุปได้ว่า สำนักปฏิบัติธรรมนั้น นอกจากจะสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนแล้วยังสอดแทรกกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาการสติปัญญาของผู้ที่มาปฏิบัติให้มีความจดจ่อมากขึ้น มีสมาธิมากขึ้นแล้ว การปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่ดีนั้น ยังต้องประกอบด้วยปัจจัยในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านบุคคล คือ มีอาจารย์ที่ดี มีสหธรรมิกที่ดี เป็นต้น ด้านอาวาสคือ สถานที่ที่มีความสงบร่มรื่น ทั้งในส่วนของที่พัก ห้องน้ำ โรงอาหาร ต้องมีความสะอาด เรียบร้อยด้านอาหาร ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญ อาหารที่ดีและมีประโยชน์จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีการปฏิบัติธรรมที่ดีขึ้น และด้านธรรมะ คือจะต้องมีหลักในการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง และเรียนรู้จากวิปัสสนาจารย์อย่างเข้าใจและชัดเจน จึงจะส่งผลให้การปฏิบัติธรรมเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างดียิ่งต่อไป

^{๔๔} แม่ชีเนรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์, “พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

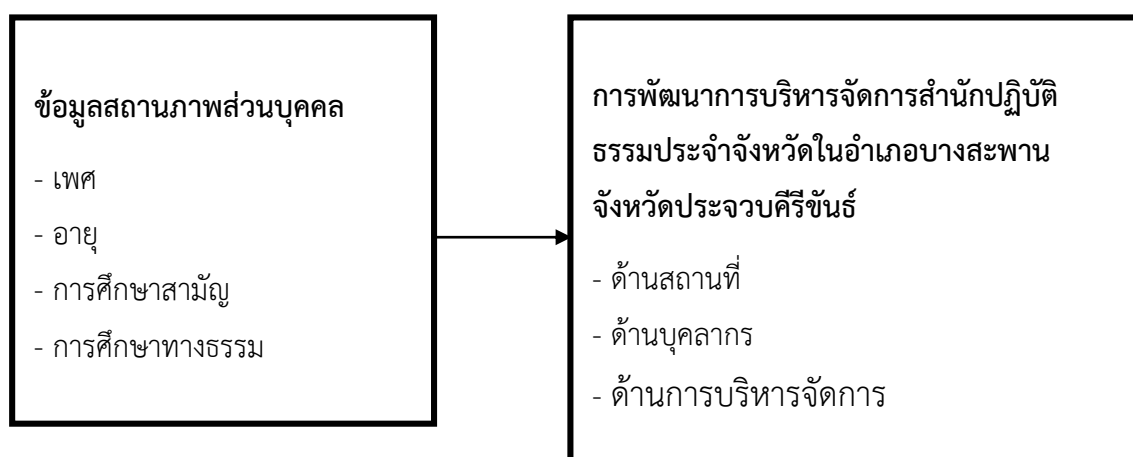
การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษาสามัญ การศึกษาทางธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นของประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใน ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านบุคลากร (๓) ด้านการบริหารจัดการ ดังภาพที่ ๒.๕

ตัวแปรต้น (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” โดยมุ่งศึกษา การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม โดยมีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร (Population)

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้มาปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๓ วัด คือ วัดเขาโบสถ์ พระอารามหลวง วัดเกาะยายฉิม วัดทางสาย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีจำนวนทั้งหมด ๑,๕๙๖ คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากรโดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)^๑ ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย

e คือ เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (๐.๐๕)

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า} \quad n &= \frac{1,596}{1 + 1,596(0.05)^2} \\ &= 320 \text{ คน} \end{aligned}$$

จากการใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นเจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรม และผู้ปฏิบัติธรรม จำนวน ๓ วัด จำนวน ๑,๕๙๖ คน จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๒๐ คน

^๑คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ บรรพชิต จำนวน ๕ รูป ได้แก่

๑. พระราชสิทธิญาณ	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)
๒. พระครูประวิตรพุฒิคุณ	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔)
๓. พระครูวินัยธรไมตรี ฐิตปญโญ	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖)
๔. พระปลัดธรรมฤทธิ ธมมจารี	พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖)
๕. พระครูสมุห์มานะ สนมมโน	พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔)

กลุ่มที่ ๒ คฤหัสถ์ จำนวน ๔ คน ได้แก่

๑. นายวิวัฒน์ วันกมภา	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๒. นายโกศล ทองกรอย	เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)
๓. นายสำเนียง ชูศิริ	เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)
๔. นายอิวัฒน์ ค่นองแค	เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัยครั้งนี้ แบ่งออก เป็น ๒ ส่วน ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบ สัมภาษณ์ มีรายละเอียด ดังนี้

๓.๓.๑ แบบสอบถาม (Questionnaire)

เป็นแบบสอบถามที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการตรวจสอบ เครื่องมือ ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

๑. ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ ปฏิภาณนิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือ

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อ ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่ม ตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการแจกแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของงานการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ (๑) เพศ (๒) อายุ (๓) การศึกษาสามัญ (๔) การศึกษาทางธรรม ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๓ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็นข้อ ดังนี้

๑. ด้านสถานที่มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ คือข้อ ๑-๑๐
๒. ด้านบุคลากร มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ คือข้อ ๑๑-๒๐
๓. ด้านการบริหารจัดการ มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ คือข้อ ๒๑-๓๐

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ มากที่สุด
- ๔ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ มาก
- ๓ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ ปานกลาง
- ๒ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ น้อย
- ๑ หมายถึง ระดับการปฏิบัติ น้อยที่สุด

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๒ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับการปฏิบัติ มากที่สุด

^๒ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับการปฏิบัติ มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับการปฏิบัติ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับการปฏิบัติ น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับการปฏิบัติ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการ
สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นคำถามแบบ
ปลายเปิด (Open Ended Question)

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่
สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเสนอประธานและ
กรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุง
แก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑ พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๒ พระปิฎกโกศล, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๓ พระครูวิสุทธธานันทคุณ, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๔ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผ.ศ. ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๕ ดร. ปณณธร เอียร์ชัยพฤษ

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม
ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้ปฏิบัติธรรมที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพานน้อย ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๓

๓. นำแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๓.๓ แบบสัมภาษณ์

เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่สร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๒. การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิภาพ
๓. วิธีการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการด้านบุคลากร และด้านสถานที่
๔. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
๕. แนวทางและวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
๖. การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire)

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัยและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ – ๒๔๔

๒. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยังพระสงฆ์สามเณรที่เป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ปฏิบัติธรรม จำนวน ๓๒๐ คน ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ใช้ระยะเวลา ๑๐ วัน

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ (Interview)

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยวิธีการจดบันทึก และใช้เครื่องบันทึกเสียง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้น และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.)

เพื่อการทดสอบสมมติฐานและเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการสื่อสารความหมายให้ตรงกับผู้ศึกษาจึงได้กำหนดสัญลักษณ์ และอักษรย่อในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
- $\bar{X}$ คือ ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
- S.D คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- SS คือ ค่าความแปรปรวน
- df คือ จำนวนตัวแปรที่อิสระ
- MS คือ ค่ากำลังสองเฉลี่ย
- t คือ ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา (t-distribution)
- F คือ ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา (F-distribution)
- Sig.(๒-sided)คือ ค่าความน่าจะเป็น
- * คือ ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบทนำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามแบบปลายเปิด

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการ ดังนี้

๑. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกข้อความ
๒. นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
๓. วิเคราะห์คำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)
๔. สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๓๒๐ คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรม โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๕ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๔.๕ สรุปผลสัมฤทธิ์ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๔.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษาสามัญ การศึกษาทางธรรม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

(n = ๓๒๐)

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๑๖	๓๖.๒๕
หญิง	๒๐๔	๖๓.๗๕
๒. อายุ		
อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	๙	๒.๘๑
๒๐-๓๐ ปี	๔๔	๑๓.๗๕
๓๑-๔๐ ปี	๔๙	๑๕.๓๑
๔๑-๕๐ ปี	๘๖	๒๖.๘๘
๕๑ ขึ้นไป	๑๓๒	๔๑.๒๕
๓. การศึกษาสามัญ		
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๒๑๓	๖๖.๕๖
มัธยมศึกษา	๘๖	๒๖.๘๘
ปริญญาตรีขึ้นไป	๒๑	๖.๕๖
๔. การศึกษาทางธรรม		
ธรรมศึกษาชั้นตรี	๑๘๘	๕๘.๗๕
ธรรมศึกษาชั้นโท	๙๗	๓๐.๓๑
ธรรมศึกษาชั้นเอก	๓๕	๑๐.๙๔

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นผู้หญิง จำนวน ๒๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๗๕ มีอายุ ๕๑ ขึ้นไป จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๒๕ มีการศึกษาสามัญ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา จำนวน ๒๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๕๖ และมีธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน ๑๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๗๕

๔.๒ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผลการวิเคราะห์การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม และรายด้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒-๔.๕ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม

(n = ๓๒๐)

ลำดับ	การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับประสิทธิภาพ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านสถานที่	๓.๙๘	๐.๓๑๔	มาก
๒	ด้านบุคลากร	๔.๑๐	๐.๓๔๒	มาก
๓	ด้านการจัดการ	๓.๔๘	๐.๓๓๒	ปานกลาง
ภาพรวม		๓.๘๕	๐.๑๘๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านการจัดการ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ ส่วนด้านอื่น ๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ
ธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่

(n = ๓๒๐)

ข้อ	ด้านสถานที่	ระดับประสิทธิภาพ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	สำนักปฏิบัติธรรมตั้งอยู่ติดถนน/มีการสัญจรเดิน ไป-มาสะดวก มีป้ายชื่อสำนักติดไว้หน้าวัด มองเห็น ชัดเจน	๔.๒๑	๐.๗๘๕	มาก
๒	บริเวณภายในสำนักปฏิบัติธรรมมีการกระทำความ สะอาด จัดแบ่งสถานที่เป็นระเบียบ น่าอยู่	๔.๐๘	๐.๘๐๙	มาก
๓	บริเวณภายในสำนักปฏิบัติธรรมมีความสงบ-ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวน เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม	๓.๘๙	๑.๑๒๐	มาก
๔	สำนักปฏิบัติธรรมมีปูชนียสถานปูชนียวัตถุ เป็นเคารพของประชาชนทั่วไป	๔.๒๒	๐.๗๘๘	มาก
๕	อาคารสถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรม มีความ สะอาดสวยงามและมั่นคง เหมาะแก่การบำเพ็ญ ของสาธุชน	๔.๒๑	๐.๗๒๗	มาก
๖	อาคารสถานที่พักของผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรม มีความ สะอาดและปลอดภัย เหมาะสมแก่ผู้มาอยู่ปฏิบัติ ธรรม	๔.๐๐	๐.๘๙๑	มาก
๗	อาคารสถานที่พักของผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรม มีการ ป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำ อันตราย	๓.๙๙	๐.๙๔๔	มาก

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

ข้อ	ด้านสถานที่	ระดับประสิทธิภาพ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๘	ห้องอาบน้ำ/ห้องสุขา ของสำนักปฏิบัติธรรม มีการทำความสะอาดอยู่เหมาะสม และแยกเพศตามผู้ใช้	๔.๑๗	๐.๘๗๓	มาก
๙	สำนักปฏิบัติธรรมมีถนน และทางเท้าภายในสำนัก สะดวก และมีความเป็นระเบียบสะอาด	๓.๘๗	๐.๙๑๕	มาก
๑๐	ห้องน้ำของสำนักปฏิบัติธรรมมีทางลาดและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ	๓.๑๓	๐.๗๙๙	ปานกลาง
รวม		๓.๙๘	๐.๓๑๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านสถานที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ ข้อที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรม ตั้งอยู่ติดถนน/มีการสัญจรเดินไปมาสะดวก มีป้ายชื่อสำนักติดไว้หน้าวัด มองเห็นชัดเจน, บริเวณภายในสำนักปฏิบัติธรรมมีการทำความสะอาด จัดแบ่งสถานที่เป็นระเบียบ น่ายุ, บริเวณภายในสำนักปฏิบัติธรรมมีความสงบ-ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวน เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม, สำนักปฏิบัติธรรมมีปูชนียสถานปูชนียวัตถุเป็นเคารพของประชาชนทั่วไป, อาคารสถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรมมีความสะอาดสวยงามและมั่นคง เหมาะแก่การบำเพ็ญของสาธุชน, อาคารสถานที่พักของผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรม มีความสะอาดและปลอดภัย เหมาะสมแก่ผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรม, อาคารสถานที่พักของผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรมมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตราย, ห้องอาบน้ำ/ห้องสุขาของสำนักปฏิบัติธรรม มีการทำความสะอาดอยู่เหมาะสมและแยกเพศตามผู้ใช้, สำนักปฏิบัติธรรมมีถนน และทางเท้าภายในสำนักสะดวก และมีความเป็นระเบียบสะอาด ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ
ธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร

(n = ๓๒๐)

ข้อ	ด้านบุคลากร	ระดับประสิทธิภาพ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑๑	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีการส่งเสริมพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดได้รับการศึกษาเล่าเรียนในพระธรรมวินัย	๔.๒๓	๐.๗๓๗	มาก
๑๒	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีการส่งเสริมพระภิกษุในสำนักได้รับการเข้าอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ที่ทางคณะสงฆ์จัดขึ้น	๔.๐๙	๐.๘๑๖	มาก
๑๓	พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักปฏิบัติธรรมเป็นผู้มีศีลาจารวัตรตรงตามเป็นที่เลื่อมใสของประชาชน	๔.๐๓	๑.๐๕๙	มาก
๑๔	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือพระภิกษุผู้เป็นพระวิปัสสนาจารย์มีความสามารถสอนการปฏิบัติธรรมและตอบข้อซักถามสอบถามได้ กัมมัฏฐานได้	๓.๙๙	๐.๘๖๔	มาก
๑๕	พระภิกษุสามเณรหรือเจ้าหน้าที่ประจำสำนักปฏิบัติธรรมเป็นผู้มีอัธยาศัยดี ต้อนรับผู้มาสู่สำนักด้วยไมตรีดี	๔.๐๕	๐.๘๙๖	มาก
๑๖	พระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนักปฏิบัติธรรมสามารถในการเทศนา และบรรยายธรรมแก่ผู้อื่น	๔.๐๔	๐.๘๓๗	มาก
๑๗	เจ้าสำนักปฏิบัติปฏิบัติเอาใจใส่ผู้เข้ามาอยู่ศึกษาปฏิบัติธรรม ตามสมควรแก่ฐานะ	๔.๑๙	๐.๘๔๗	มาก
๑๘	วิทยากรสำนักปฏิบัติธรรมใช้เวลาในการบรรยายธรรมแนะนำการปฏิบัติธรรม เป็นไปอย่างพอเหมาะสม	๔.๑๓	๐.๘๓๐	มาก

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ข้อ	ด้านบุคลากร	ระดับประสิทธิภาพ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑๙	วิทยากรสำนักปฏิบัติธรรมใช้ภาษาถ้อยคำในการ บรรยายธรรม เหมาะสมควรแก่ผู้รับฟัง	๔.๒๓	๐.๘๗๕	มาก
๒๐	การปฏิบัติตนและการวางตัวของเจ้าสำนักหรือพระ วิปัสสนาจารย์ เป็นไปอย่างเหมาะสม	๔.๐๓	๐.๙๐๙	มาก
รวม		๔.๑๐	๐.๓๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดใน
อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านบุคลากร โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ
๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดใน
อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ
ธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ

(n = ๓๒๐)

ข้อ	ด้านการจัดการ	ระดับประสิทธิภาพ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๑	สำนักปฏิบัติธรรมมีการประสานงานกับชุมชนและ หน่วยงานของรัฐในการการจัดกิจกรรม	๓.๐๖	๑.๐๐๙	ปานกลาง
๒๒	ประชาชนมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของสำนัก ปฏิบัติธรรม ตามสมควร	๓.๒๑	๑.๐๓๖	ปานกลาง
๒๓	สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์ข่าวกิจกรรม ของสำนักให้ประชาชนเข้าร่วมอยู่เนืองนิตย์	๓.๑๔	๑.๐๓๖	ปานกลาง
๒๔	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีการประชุมบุคลากรของ สำนักเพื่อเตรียมความพร้อม แบ่งงานกิจกรรมและ ความรับผิดชอบ	๓.๘๕	๐.๙๕๗	มาก

ตารางที่ ๔.๕ (ต่อ)

ข้อ	ด้านการจัดการ	ระดับประสิทธิภาพ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๕	ระยะเวลาในการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมของสำนักมีการกำหนดไว้อย่างเหมาะสม	๓.๖๖	๑.๐๓๓	มาก
๒๖	หลักสูตรการอบรมปฏิบัติธรรมของสำนักเป็นไปอย่างเหมาะสม	๓.๘๐	๐.๙๔๘	มาก
๒๗	เทคนิค-ขั้นตอนและวิธีการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมของสำนัก มีความชัดเจน	๓.๘๒	๐.๙๔๔	มาก
๒๘	สำนักปฏิบัติธรรมมีการดูแลสุขอนามัยแก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรม โดยมีการปฐมพยาบาลแก่ผู้ไม่สบาย	๓.๙๖	๐.๙๓๔	มาก
๒๙	สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของสำนัก ตามสื่อต่าง ๆ	๓.๒๘	๑.๑๔๘	ปานกลาง
๓๐	สำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของสำนักอย่างชัดเจนและตรวจสอบได้	๓.๐๑	๐.๘๖๖	ปานกลาง
รวม		๓.๔๘	๐.๓๓๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านการจัดการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ ข้อที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมมีการประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานของรัฐในการการจัดกิจกรรม, ประชาชนมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของสำนักปฏิบัติธรรม ตามสมควร, สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์ข่าวกิจกรรมของสำนักให้ประชาชนเข้าร่วมอยู่เนืองนิตย์, สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของสำนัก ตามสื่อต่าง ๆ, สำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของสำนักอย่างชัดเจนและตรวจสอบได้, ส่วนด้านอื่น ๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมากทุกด้าน

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรม โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรม ทดสอบสมมติฐาน

โดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และการศึกษาทางธรรม โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ตามสมมติฐานที่ ๑-๔ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ชาย	๑๑๖	๓.๘๗	๐.๑๘๒	มาก
หญิง	๒๐๔	๓.๘๔	๐.๑๘๙	มาก
รวม	๓๒๐	๓.๘๕	๐.๑๘๗	มาก

จากตาราง ๔.๖ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D	t	Sig.
ชาย	๑๑๖	๓.๘๗	๐.๑๘๒	๑.๖๔๖	๐.๙๖๙
หญิง	๒๐๔	๓.๘๔	๐.๑๘๙		

จากตาราง ๔.๗ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ชาย	๑๑๖	๓.๙๙	๐.๒๙๘	มาก
หญิง	๒๐๔	๓.๙๗	๐.๓๒๓	มาก
รวม	๓๒๐	๓.๙๘	๐.๓๑๔	มาก

จากตาราง ๔.๘ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D	t	Sig.
ชาย	๑๑๖	๓.๙๙	๐.๒๙๘	๐.๖๓๓	๐.๒๑๕
หญิง	๒๐๔	๓.๙๗	๐.๓๒๓		

จากตาราง ๔.๙ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ชาย	๑๑๖	๔.๑๔	๐.๓๐๒	มาก
หญิง	๒๐๔	๔.๐๘	๐.๓๖๑	มาก
รวม	๓๒๐	๔.๑๐	๐.๓๔๒	มาก

จากตาราง ๔.๑๐ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D	t	Sig.
ชาย	๑๑๖	๔.๑๔	๐.๓๐๒	๑.๖๘๐*	๐.๐๒๐
หญิง	๒๐๔	๔.๐๘	๐.๓๖๑		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตาราง ๔.๑๑ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามเพศ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ชาย	๑๑๖	๓.๔๙	๐.๓๐๗	ปานกลาง
หญิง	๒๐๔	๓.๔๗	๐.๓๔๖	ปานกลาง
รวม	๓๒๐	๓.๔๘	๐.๓๓๒	ปานกลาง

จากตาราง ๔.๑๒ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘

ตารางที่ ๔.๑๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D	t	Sig.
ชาย	๑๑๖	๓.๔๙	๐.๓๐๗	๐.๕๒๕	๐.๖๓๙
หญิง	๒๐๔	๓.๔๗	๐.๓๔๖		

จากตาราง ๔.๑๓ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามเพศ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
อายุต่ำกว่า ๒๐	๙	๓.๘๕	๐.๑๓๒	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๔๔	๓.๙๐	๐.๒๑๑	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๔๙	๓.๘๔	๐.๑๘๙	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๖	๓.๘๒	๐.๑๘๕	มาก
๕๑ ขึ้นไป	๑๓๒	๓.๘๖	๐.๑๗๙	มาก
รวม	๓๒๐	๓.๘๕	๐.๑๘๗	มาก

จากตาราง ๔.๑๔ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๑๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๑๔	๔	๐.๐๕๔	๑.๕๔๙	๐.๑๘๘
ภายในกลุ่ม	๑๐.๘๙๗	๓๑๕	๐.๐๓๕		
รวม	๑๑.๑๑๒	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๑๕ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
อายุต่ำกว่า ๒๐	๙	๓.๙๐	๐.๔๕๖	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๔๔	๔.๐๒	๐.๒๖๒	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๔๙	๓.๙๖	๐.๓๔๘	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๖	๓.๙๓	๐.๓๓๒	มาก
๕๑ ขึ้นไป	๑๓๒	๔.๐๑	๐.๒๙๓	มาก
รวม	๓๒๐	๓.๙๘	๐.๓๑๔	มาก

จากตาราง ๔.๑๖ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๑๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๖๘	๔	๐.๑๑๗	๑.๑๙๐	๐.๓๑๕
ภายในกลุ่ม	๓๐.๙๗๐	๓๑๕	๐.๐๙๘		
รวม	๓๑.๔๓๘	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๑๗ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามอายุ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
อายุต่ำกว่า ๒๐	๙	๓.๙๐	๐.๒๔๕	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๔๔	๔.๑๓	๐.๓๕๓	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๔๙	๔.๐๖	๐.๒๖๒	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๖	๔.๐๘	๐.๓๖๗	มาก
๕๑ ขึ้นไป	๑๓๒	๔.๑๓	๐.๓๕๐	มาก
รวม	๓๒๐	๔.๑๐	๐.๓๔๒	มาก

จากตาราง ๔.๑๘ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๑๘	๔	๐.๑๕๔	๑.๓๒๙	๐.๒๕๙
ภายในกลุ่ม	๓๖.๕๙๒	๓๑๕	๐.๑๑๖		
รวม	๓๗.๒๑๐	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๑๙ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามอายุ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
อายุต่ำกว่า ๒๐	๙	๓.๗๖	๐.๓๒๔	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๔๔	๓.๕๓	๐.๓๖๓	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๔๙	๓.๕๐	๐.๓๐๘	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๖	๓.๔๔	๐.๓๑๑	ปานกลาง
๕๑ ขึ้นไป	๑๓๒	๓.๔๖	๐.๓๓๖	ปานกลาง
รวม	๓๒๐	๓.๔๘	๐.๓๓๒	ปานกลาง

จากตาราง ๔.๒๐ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘

ตารางที่ ๔.๒๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๕๒	๔	๐.๒๖๓	๒.๔๒๙*	๐.๐๔๘
ภายในกลุ่ม	๓๔.๐๙๐	๓๑๕	๐.๑๐๘		
รวม	๓๕.๑๔๑	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๒๑ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยภาพรวม ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๒

ตารางที่ ๔.๒๒ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนากิจการบริการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD.) ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ

(n = ๓๒๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ			
		อายุต่ำกว่า ๒๐	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี
		๓.๗๖	๓.๕๓	๓.๕๐	๓.๔๔
อายุต่ำกว่า ๒๐	๓.๗๖		๐.๒๒	๐.๒๕*	๐.๓๒*
๒๐-๓๐ ปี	๓.๕๓			๐.๐๓	๐.๐๘
๓๑-๔๐ ปี	๓.๕๐				๐.๐๖
๔๑-๕๐ ปี	๓.๔๔				
๕๑ ขึ้นไป	๓.๔๖				-๐.๐๒

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีอายุ อายุต่ำกว่า ๒๐ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนากิจการบริการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในระดับมากกว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี, ๔๑-๕๐ ปี และ ๕๑ ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๓ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาสามัญ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาสามัญ

การศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๒๑๓	๓.๘๕	๐.๑๘๓	มาก
มัธยมศึกษา	๘๖	๓.๘๖	๐.๑๙๘	มาก
ปริญญาตรีขึ้นไป	๒๑	๓.๘๑	๐.๑๘๒	มาก
รวม	๓๒๐	๓.๘๕	๐.๑๘๗	มาก

จากตาราง ๔.๒๓ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๒๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๔๓	๒	๐.๐๒๒	.๖๑๖	๐.๕๔๑
ภายในกลุ่ม	๑๑.๐๖๙	๓๑๗	๐.๐๓๕		
รวม	๑๑.๑๑๒	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๒๔ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาสามัญ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษาสามัญ

การศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๒๑๓	๓.๙๙	๐.๓๐๑	มาก
มัธยมศึกษา	๘๖	๓.๙๘	๐.๓๓๘	มาก
ปริญญาตรีขึ้นไป	๒๑	๓.๘๘	๐.๓๔๐	มาก
รวม	๓๒๐	๓.๙๘	๐.๓๑๔	มาก

จากตาราง ๔.๒๕ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๒๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๓๘	๒	๐.๑๑๙	๑.๒๑๐	๐.๓๐๐
ภายในกลุ่ม	๓๑.๒๐๐	๓๑๗	๐.๐๙๘		
รวม	๓๑.๔๓๘	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๒๖ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษาสามัญ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๗ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาสามัญ

การศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๒๑๓	๔.๑๐	๐.๓๔๖	มาก
มัธยมศึกษา	๘๖	๔.๑๒	๐.๓๓๔	มาก
ปริญญาตรีขึ้นไป	๒๑	๔.๐๑	๐.๓๒๖	มาก
รวม	๓๒๐	๔.๑๐	๐.๓๔๒	มาก

จากตาราง ๔.๒๗ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๒๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๘๘	๒	๐.๐๙๔	๐.๘๐๖	๐.๔๔๗
ภายในกลุ่ม	๓๗.๐๒๑	๓๑๗	๐.๑๑๗		
รวม	๓๗.๒๑๐	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๒๘ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาสามัญ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษาสามัญ

การศึกษาสามัญ	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๒๑๓	๓.๔๗	๐.๓๒๖	ปานกลาง
มัธยมศึกษา	๘๖	๓.๔๘	๐.๓๔๗	ปานกลาง
ปริญญาตรีขึ้นไป	๒๑	๓.๕๔	๐.๓๓๒	มาก
รวม	๓๒๐	๓.๔๘	๐.๓๓๒	ปานกลาง

จากตาราง ๔.๒๙ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘

ตารางที่ ๔.๓๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษาสามัญ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๘๖	๒	๐.๐๔๓	๐.๓๙๐	๐.๖๗๘
ภายในกลุ่ม	๓๕.๐๕๕	๓๑๗	๐.๑๑๑		
รวม	๓๕.๑๔๑	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๓๐ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษาสามัญ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาทางธรรม มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๑ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาทางธรรม

การศึกษาทางธรรม	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ธรรมศึกษาชั้นตรี	๑๘๘	๓.๘๕	๐.๑๘๔	มาก
ธรรมศึกษาชั้นโท	๙๗	๓.๘๖	๐.๑๙๓	มาก
ธรรมศึกษาชั้นเอก	๓๕	๓.๘๓	๐.๑๘๙	มาก
รวม	๓๒๐	๓.๘๕	๐.๑๘๗	มาก

จากตาราง ๔.๓๑ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาทางธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘

ตารางที่ ๔.๓๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาทางธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๒๘	๒	๐.๐๑๔	๐.๓๙๙	๐.๖๗๑
ภายในกลุ่ม	๑๑.๐๘๔	๓๑๗	๐.๐๓๕		
รวม	๑๑.๑๑๒	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๓๒ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษาทางธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษาทางธรรม

การศึกษาทางธรรม	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ธรรมศึกษาขั้นตรี	๑๘๘	๓.๙๗	๐.๓๐๓	มาก
ธรรมศึกษาขั้นโท	๙๗	๔.๐๐	๐.๓๒๙	มาก
ธรรมศึกษาขั้นเอก	๓๕	๓.๙๕	๐.๓๓๖	มาก
รวม	๓๒๐	๓.๙๘	๐.๓๑๔	มาก

จากตาราง ๔.๓๓ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษาทางธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๓๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษาทางธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๘๑	๒	๐.๐๔๑	๐.๔๑๒	๐.๖๖๓
ภายในกลุ่ม	๓๑.๓๕๗	๓๑๗	๐.๐๙๙		
รวม	๓๑.๔๓๘	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๓๔ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษาทางธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาทางธรรม

การศึกษาทางธรรม	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ธรรมศึกษาขั้นตรี	๑๘๘	๔.๑๐	๐.๓๕๔	มาก
ธรรมศึกษาขั้นโท	๙๗	๔.๑๑	๐.๓๓๐	มาก
ธรรมศึกษาขั้นเอก	๓๕	๔.๐๙	๐.๓๑๐	มาก
รวม	๓๒๐	๔.๑๐	๐.๓๔๒	มาก

จากตาราง ๔.๓๕ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาทางธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘

ตารางที่ ๔.๓๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาทางธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๐๙	๒	.๐๐๕	๐.๐๔๐	๐.๙๖๑
ภายในกลุ่ม	๓๗.๒๐๐	๓๑๗	.๑๑๗		
รวม	๓๗.๒๑๐	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๓๖ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษาทางธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๗ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษาทางธรรม

การศึกษาทางธรรม	n	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
ธรรมศึกษาขั้นตรี	๑๘๘	๓.๔๘	๐.๓๒๔	ปานกลาง
ธรรมศึกษาชั้นโท	๙๗	๓.๔๘	๐.๓๔๙	ปานกลาง
ธรรมศึกษาชั้นเอก	๓๕	๓.๔๕	๐.๓๓๒	ปานกลาง
รวม	๓๒๐	๓.๔๘	๐.๓๓๒	ปานกลาง

จากตาราง ๔.๓๗ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ การจัดการ จำแนกตามการศึกษาทางธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘

ตารางที่ ๔.๓๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษาทางธรรม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๒๙	๒	.๐๑๔	๐.๑๒๙	๐.๘๗๙
ภายในกลุ่ม	๓๕.๑๑๓	๓๑๗	.๑๑๑		
รวม	๓๕.๑๔๑	๓๑๙			

จากตาราง ๔.๓๘ พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษาทางธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๙ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐาน	ผลการทดสอบ	
	ยอมรับ	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๑ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน	✓	-
สมมติฐานที่ ๒ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน	✓	-
สมมติฐานที่ ๓ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาสามัญ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน	-	✓
สมมติฐานที่ ๔ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาทางธรรม มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน	-	✓

จากตารางที่ ๔.๓๙ แสดงให้เห็นว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ และอายุ ของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่ตอบแบบสอบถาม มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้านการศึกษาสามัญ และการศึกษาทางธรรม ไม่มีผลทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง ดังนี้

๔.๔.๑ ด้านสถานที่

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านสถานที่ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๔๐

ตารางที่ ๔.๔๐ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ห้องน้ำ และที่พักมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม	๑ ห้องน้ำ และที่พักมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม
๒ มีปัญหาความสะอาดของที่เก็บขยะ ที่ล้างจาน โรงทาน ห้องน้ำ และอาคารที่พัก	๒ ควรปรับปรุงความสะอาดในสถานที่ต่าง ๆ ควรแยกขยะ และมีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี
๓ ที่รับประทานอาหารไม่มีโต๊ะนั่งทำให้ผู้สูงอายุลำบากในการนั่งทานที่พื้น	๒ ควรมีโต๊ะนั่งทานหรือสถานที่สำหรับผู้สูงอายุให้เพียงพอ
๔ ห้องนอนและห้องปฏิบัติธรรมบางครั้งคนมากทำให้อากาศไม่ถ่ายเท	๔ ห้องนอนควรติดพัดลมระบายอากาศเพื่อให้อากาศถ่ายเทดีขึ้น
๕ สถานที่พัก ที่ภาวนา ยังมียุ่งและแมลงรบกวนเยอะในเวลาพักและภาวนา ถนนเข้าวัดทางไม่ค่อยดี ทางเดินระหว่างตัวอาคารไม่ค่อยมีต้นไม้ร่มเงา	๕ ควรปลูกพืชสมุนไพร เช่นตะไคร้หอมเพื่อไล่ยุงในสถานที่พัก ภาวนา ทางเข้าควรมีโหล่ทางเดินและควรปลูกต้นไม้อนุรักษ์ความเป็นสมณะที่สะอาด สงบ และ เรียบง่ายไว้

๔.๔.๒ ด้านบุคลากร

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านบุคลากร รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๔๑

ตารางที่ ๔.๔๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ไม่มีคู่มืออบรมการสอนและสื่อสำหรับพระที่ชัดเจนให้เป็นไปในทางเดียวกัน	๑. ควรทำคู่มืออบรมการสอนและสื่อสำหรับพระเพื่อใช้ในการเผยแพร่ต่อไป
๒. บางช่วงพระอาจารย์บรรยายเพียงท่านเดียว ควรมีวิทยากรบรรยายหลากหลายเพื่อความน่าสนใจมากขึ้นและไม่่วง	๒. ควรมีการจัดหากิจกรรมอื่นเข้ามาเสริมเพื่อสร้างความผ่อนคลายจากการปฏิบัติธรรม เช่น ควรใช้สื่อวีดีโอเสริมในการอบรม เป็นต้น
๓. พระอาจารย์ วิทยากรน้อยเกินไป ไม่ค่อยมีการถามตอบปัญหาธรรมะ	๓. ควรจัดพระวิทยากรเข้ามาช่วยในการอบรมปฏิบัติธรรมให้มากขึ้นและสอนธรรมะที่ประยุกต์ใช้ในชีวิตปัจจุบันมากขึ้น
๔. ไม่มีวิทยากรช่วยสอนปฏิบัติธรรมโดยแยกผู้ที่มาใหม่กับผู้ปฏิบัติเก่า	๔. ควรแยกหลักสูตรสอนสำหรับผู้ปฏิบัติใหม่ก่อนจะมารวมกันเพื่อความเข้าใจในการปฏิบัติ

๔.๔.๓ ด้านการจัดการ

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๔๒

ตารางที่ ๔.๔๒ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดการสื่อสารข้อมูลในแผนกต่าง ๆ ทำให้ขาดการประสานงานและเข้าใจผิดกันแผนกต่าง ๆ	๑. ควรมีการอบรมการสื่อสารถึงกันภายในวัด และส่งเสริมเมตตาธรรม จัดหาองค์ความรู้เพิ่ม
๒. การประชาสัมพันธ์โครงการมีน้อยเกินไป จะรู้ได้จากการบอกต่อจากผู้ที่เคยมาปฏิบัติธรรมเป็นส่วนใหญ่	๒. ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการปฏิบัติธรรมในหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้มากขึ้น
๓. การอยู่ร่วมกันในการปฏิบัติธรรมของคนจำนวนมาก มักมีปัญหาลึก ๆ น้อย ๆ ทำให้เกิดความไม่สบายใจ	๓. ควรให้มีการฝึกแก้ปัญหาระหว่างสมาชิกในกลุ่ม
๔. เจ้าหน้าที่ของสำนักปฏิบัติธรรมพูดจาไม่สุภาพ มารยาทไม่ดี กริยาไม่เหมาะสม ก้าวร้าว ขาดเมตตาธรรม ขาดความสามัคคีปรองดองกัน ทำให้วัดเสียชื่อเสียงได้	๔. ควรปรับเปลี่ยนตำแหน่งทุก ๆ ๒ ปีเพื่อให้มีผลงานและจัดการอบรมเจ้าหน้าที่เพิ่มเติม
๕. เจ้าหน้าที่ของสำนักปฏิบัติธรรมไม่ช่วยกันดูแล และบำรุงรักษาของวัด ของสงฆ์ ทำให้ทรัพย์สินเสียหาย สูญหายและขาดการซ่อมบำรุงทันได้การ จึงต้องซื้อของใหม่ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณของวัด	๕. ควรจัดอบรมและปลูกฝังคุณธรรม ความรัก ความซื่อสัตย์ และความกตัญญูทวดต่อพระอาจารย์ ต่อวัด และต่อพระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นว่าน่าต้องพึงเรือเสือต้องพึ่งป่า วัดและพระศาสนาจึงจะเจริญก้าวหน้าขึ้นไปได้
๖. ขาดการประมาณงบ การบริหารความเสี่ยงในโครงการต่าง ๆ ทำให้งบประมาณบานปลาย	๖. ควรกำหนดงบประมาณรวมทั้งศึกษาการบริหารความเสี่ยงของโครงการเพิ่มเติมทุกครั้ง

๔.๕ สรุปผลสัมภาษณ์ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดใน อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผลการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สามารถสรุปผลโดยจำแนกตาม
รายด้านของการวิจัย ดังนี้

๔.๕.๑ ด้านสถานที่

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในด้านสถานที่ จากการศึกษาและ
สัมภาษณ์ ได้ค้นพบผลการศึกษาดังต่อไปนี้

เรื่องของสถานที่แต่ละสถานที่ จุดเน้นไม่เหมือนกัน อย่างจุดเน้นของบางสำนักปฏิบัติ
ก็ต้องการให้อยู่ปฏิบัติสัมผัสแบบติดดิน อย่างอยู่กลด ปักกลด อันนี้ก็ทำได้ เพราะคนที่เขามีศรัทธาอยู่
แบบนั้น เขาก็รับได้ อาคารสถานที่ที่มีที่บังพร้อมมีห้อง มีมุ้งลวดมีห้องน้ำในตัวอำนวยความสะดวกมันก็
เป็นความพร้อมในระดับหนึ่ง แต่สิ่งที่ตามมามันก็คือภาระเรื่องค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอะไรอีกเยอะ ซึ่งมันก็
ต้องมีค่าใช้จ่ายแต่ถ้าอยู่แบบธรรมชาติค่าใช้จ่ายมันก็น้อย เป็นต้น อันนี้จะว่าไม่พร้อมก็ไม่ใช่ เพราะว่า
มันเป็นจุดมุ่งหมายของสถานที่ปฏิบัติธรรมตรงนั้น ท่านต้องการให้คนอยู่ป่า
อยู่โคนไม้ หรือว่าใช้ชีวิตอยู่ปฏิบัติ ลดละความหุรหุราฟุ่มเฟือยตรงนั้นมันก็คือว่าเป็นความพร้อม
มันไม่ถือว่าเป็นจุดด้อยนะ มันเป็นจุดเด่นของแต่ละที่^๑

ส่วนบางที่ก็อาจจะมียุทธศาสตร์ตรงที่สถานที่ต่าง ๆ มีความพร้อมมีที่บังที่มีบัง มะลงแมลงไม่
ค่อยกวน อยู่ในห้องก็มีมุ้งลวดเพลอ ๆ ร้อนมากบางที่ก็มีแอร์ให้เป็นต้น พัดลมก็ดี มันก็เป็นความ
สะดวก ถือว่าเป็นวิบากดีอย่างหนึ่ง อันนั้นก็ไม่ได้ถือว่าเป็นจุดด้อยมันแล้วแต่เพราะว่าถ้าเรามี
หลากหลายให้เลือก บางคนอาจจะชอบติดดินอย่างที่ว่า บางคนอาจจะมีความพร้อมในระดับใกล้เคียง
กับบ้านตัวเอง อาจจะลดละลงมาได้ขนาดนี้ อยู่สบายไม่เป็นปรีโชนในเรื่องพวกนี้ก็จะอาจจะเดินจะนั่ง
ปฏิบัติธรรมได้ดีก็ได้ มันอาจจะเรียกว่าจริตของแต่ละคนมันอาจจะต่างกันไป บางคนถ้าเป็นแบบติด
ดินจริง ๆ ก็คืออย่างนี้ เป็นต้น^๒ หรือบางคน บางช่วงของชีวิตก็อยากจะแบบนั้นบ้าง บางช่วงก็อยากจะอยู่
แบบนั้นบ้าง มันก็เป็นทางออก หรือเป็นทางเลือก คือเพียงแค่เราพัฒนา ถ้าถือว่าเป็นจุดเด่น เราก็

^๑สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๔
ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๒สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖
ธันวาคม ๒๕๖๑.

พัฒนาให้มันพร้อมอยู่เสมอ เรื่องสถานที่ก็แล้วแต่จะจัดสรร^๓ ใช้แล้วแต่จะจัดสรรบรรลุลัทธประสงค์ให้ชัดเจน แล้วก็ไม่ต้องกลัวว่าญาติโยมจะไม่อยู่ปฏิบัติเขาจะไม่มาไม่ใช่ว่าบางที่ก็แคบก็กลดอยู่ หรือมีกระต๊อบหลังเล็ก ๆ ให้ ห้องน้ำก็อยู่ต่างหากต้องเดิน คนก็ไม่ค่อย แต่บางที่สถานที่ใหญ่โตโอ้อ่า หูหระ ไม่มีคนก็มี หรือบางสถานที่พร้อมคนก็แน่นแออัดเหยียดก็มี มันก็อยู่ที่ว่าเราเน้นตรงไหนในส่วนของสำนักปฏิบัติ ก็ไม่ใช่ว่าโจมตีกันไปกันมา อันนี้คือทำให้แต่ละที่ด้อยลงไปด้วย^๔

ทางด้านคนที่เข้ามามองภาพในทางที่ไม่สร้างสรรค์เท่าไร (มองแต่จุดดี ว่ามีความพร้อมอยู่แล้ว) ตรงนี้มีความพร้อมคนก็เลือกเพราะวิบากกตบาบุญมาดีส่งเสริมกันไป ในส่วนที่ท่านอาจจะคุ้นเคยอยู่กับดินกับหญ้า สัมผัสตรงนั้นมันได้อะไรมากขึ้น อะไรพวกนี้ มาส่งเสริมกัน ไม่ใช่ว่าเป็นการโจมตีจุดด้อย จุดเด่น ซึ่งกันและกัน คือสำนักปฏิบัติธรรมก็ต้องปฏิบัติธรรมจริง ๆ^๕ เหมือนกับเกี๊ยวกุลกันได้โดยทางตรงก็เกี๊ยวกุล ทางอ้อมก็เกี๊ยวกุลในทางอ้อม แนะนำหรือให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับญาติโยมที่สนใจ และอาจจะเลือกไปตรงนี้ ไปตรงนั้น วัดนั้น วัดนี้ เหมือนกับทุกคนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า แนะนำให้ทุกคนเข้าสู่ธรรมะและมีสถานที่เหล่านี้รองรับกระจายอยู่ทุกที่ มันก็เป็นความโชคดีของชาวพุทธที่ทำให้รู้สึกได้ว่า เข้าที่ไหนก็มีที่พึ่งทางจิตใจ เหมือนกับงานสำนักปฏิบัติธรรมสามารถตอบสนองได้ทุกที่อยากจะเปลี่ยนจากภาคเหนือมาภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกหรืออยากจะทำอย่างไรก็รู้สึกอบอุ่นไปหมดคือทำให้เป็นเหมือนเครือข่ายเดียวกันหมดเลย^๖

สำนักปฏิบัติธรรมจำเป็นจะต้องเตรียมพร้อม ในส่วนของอาคารสถานที่เพื่อรองรับผู้เข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรมในด้านสถานที่ เราต้องดูอรรถาธิบายว่าชาวบ้านถิ่นนั้น ๆ เขาต้องการอะไรแล้วพยายามปรับปรุงพัฒนาสถานที่ให้สอย สถานที่ปฏิบัติให้รองรับและเข้ากับเขาให้ได้ก่อนเขาจึงจะยอมรับว่าเป็นสถานที่เหมาะสมที่เขาจะมาปฏิบัติธรรมได้ สถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรม เป็นองค์ประกอบสำคัญให้คนเลือกเข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรม สถานที่ต้องเป็นสปปายะ สะอาด เงียบสงบและเป็นระเบียบเรียบร้อย มีสถานที่ที่เหมาะสม ในการปฏิบัติธรรม สถานที่ปฏิบัติธรรมที่ดีนั้น สถานที่เป็นสิ่งสำคัญ คือต้องมีสถานที่สปปายะ และเหมาะสมสำหรับการเข้ามาปฏิบัติธรรม สถานที่ที่

^๓สัมภาษณ์ พระครูประวิตรพุดิคุณ, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔), ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๔สัมภาษณ์ พระครูสมุห์มานะ สนตมโน, พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔), ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๕สัมภาษณ์ นายอริวัฒน์ คนองแคะ, เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๖สัมภาษณ์ นายโกศล ทองกรอย, เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

เหมาะสมในการปฏิบัติธรรมในเรื่องความสะอาด ร่มรื่น ในที่นี้ไม่ใช่ให้มีอาคารเต็มไปหมดคือ ให้มีความร่มรื่นเป็นระบบระเบียบ ไม่ได้หมายความว่าให้มีอาคารสวยหรู เพราะอาคารสวยหรูหลายแห่งไปแล้วไม่ติดคือต้องสะอาด สงบ ระเบียบเรียบร้อย ไม่สกปรกรุงรัง คือเขาไม่ได้ดูตรงนั้นเป็นหลัก เขาจะดูความสงบร่มเย็น ความเป็นที่พึงใช้ใหม่ การกินอยู่สะดวกสบาย การเข้าห้องน้ำก็พอสะดวกสบายบ้างนะ

นอกจากนี้ สถานที่ที่เหมาะสมสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด สถานที่นี้การสัปปายะต้องครบ ที่มันมีคุณค่าแล้วให้ใช้ประโยชน์ได้จริง คือต้องมีที่ปฏิบัติพอสมควร คือคำว่า พอสมควร คือ ขนาดเล็ก ขนาดใหญ่แล้วแต่ สมมุติว่าวัดไม่ใช่วัดใหญ่ที่จะรับได้ทีละ ๒๐-๓๐ คน ก็โอเค แต่ว่าต้องมีที่ปฏิบัติธรรมพร้อม มีที่พักให้มีสัปปายะเรื่องอาหาร มีคนดูแลอาหารให้ แล้วก็เรื่องความปลอดภัยนี่ก็เป็นอันดับหนึ่ง แล้วก็เรื่องห้องสุขา ห้องอาบน้ำให้สะดวกมีความปลอดภัยมิดชิดนี้ คือสัปปายะเรื่องสถานที่เรื่องของที่พัก^๗ ก็ต้องมีความสะดวกสบาย หรือที่เรียกว่ามีความสัปปายะห้องน้ำหรือบรรยากาศร่มรื่นไม่ร้อนเกินไป ต้องมีต้นไม้บ้างเพื่อจะได้พักผ่อนสำหรับคนเดินจงกรมได้พักผ่อน^๘ สถานที่ปฏิบัติธรรมได้ดีควรจะเป็นสถานที่เงียบ สงบ เป็นธรรมชาติ มีป่าไม้ร่มรื่น เพราะเพียงเราเข้าไปในสถานที่นั้น ๆ ใจก็น้อมเอาความสงบมาสู่จิตใจได้แล้ว เมื่อมีศรัทธาแล้ว จะอยู่อย่างไรก็เป็นรอง ๆ ลงไป หากไม่มีศรัทธาปฏิบัติมีสถานที่ดูสวยหรูก็เท่านั้น ไม่เกิดประโยชน์ จึงควรมีสถานที่รองรับการปฏิบัติธรรมแบบนี้เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติจิตภาวนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป สถานที่ที่มีความสัปปายะทำให้เอื้อต่อการปฏิบัติให้เกิดผลปฏิเวธ ต้องร่มรื่น มีแมกไม้ มีธรรมชาติ มีความสงบ มีความสะดวก มีความสะอาดเพื่อรองรับธรรมะและการปฏิบัติธรรม^๙

สรุปได้ว่า ในด้านสถานที่ที่เหมาะสมโดยภาพรวมข้อมูลต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ประมวลจากการสัมภาษณ์เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม เจ้าหน้าที่ประจำสำนักปฏิบัติธรรม ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความเห็นที่ตรงและสอดคล้องกัน ในเรื่องสัปปายะ คือต้องมีความ ร่มรื่น สถานที่พัก อาหาร และห้องน้ำพอเพียง มีความสะอาดและมีความปลอดภัยในการอยู่ประพฤติปฏิบัติธรรม

^๗สัมภาษณ์ พระปลัดธรรมฤทธิ์ ธมฺมจารี, พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖), ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๘สัมภาษณ์ นายสำเนียง ชูศิริเจ้า, เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๙สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรไมตรี จิตปณฺโณ, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖), ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๔.๕.๒ ด้านบุคลากร

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในด้านบุคลากร จากการศึกษาและสัมภาษณ์ได้ค้นพบผลการศึกษาดังต่อไปนี้

นอกจากนี้ความสำคัญของบุคลากรคือ ตัวบุคลากรเป็นกัลยาณมิตรด้วย ถ้าท่านปรับปรุงตัวเองให้มีศักยภาพ ในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติ ทุกอย่างก็จะตามมาเพราะบางครั้ง เราพยายามจะจัดหาบุคลากรที่ขึ้นมาลง แต่บุคลากรที่มีคุณภาพ ท่านก็จะมีที่อยู่ของท่านที่เป็นที่เป็นทางอยู่ เราเอามาลงได้เพียงครั้งคราว ฉะนั้น เราต้องมีเอง ต้องพยายาม ถ้าสำนักปฏิบัติธรรมพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพบุคลากร หรือบุคลากรที่มีอยู่แล้ว พยายามต่อยอดด้วยการให้เข้าไปฝึกปฏิบัติทำให้จริงจังจนเป็นที่ยอมรับแล้วนี่^{๑๐} แน่นนอนมันก็มีหลายสิ่งหลายอย่างตามมา ซึ่งสิ่งเหล่านั้นมันก็สำคัญในระดับที่เรียกว่ารองลงไป เพราะถ้าถือตามพุทธพจน์ว่า กัลยาณมิตรเป็นทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด มันก็จะเป็นที่รวมของความพร้อมต่าง ๆ ด้วย เหมือนครูบาอาจารย์ที่นั่นไปปักกลด ที่ไหน พอคนรู้มันมันก็ไปหมด มันก็พร้อมไปด้วยในตัว ไปในป่า มันก็จริงอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัส เป็นสัจจะอยู่^{๑๑}

สำนักปฏิบัติธรรมจะเป็นที่นิยมและมีชื่อเสียงจำเป็นจะต้อง เตรียมพร้อมในเรื่องบุคลากร หรือพระอาจารย์ผู้สอน บุคคลผู้เป็นเจ้าสำนักจะต้องมีภาวะผู้นำที่ดี และมีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับชุมชนได้ อย่าไปยกตนข่มท่าน ต้องเข้ากับชาวบ้านให้ได้ ต้องรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เข้ากับเขาให้ได้ก่อน ใครที่เป็นหัวหน้าต้องมีมนุษยสัมพันธ์กับชาวบ้านต้องไปหาเขา อयरอให้เขามาหาเรา สมัยที่หลวงพ่อบุญเป็นเจ้าอาวาสใหม่ ๆ ต้องไปเยี่ยมเยียนหาชาวบ้านบ่อย ๆ เขาก็เข้ามาวัดเขาเจ็บป่วยก็ไปเยี่ยมเขา ต้องมีเมตตา^{๑๒} เช่น ให้ทานบ้างจะทำให้เขารักและคอยช่วยเหลือเราคอยปกป้องเป็นกำแพงให้เรา ผู้บรรยายหรือผู้สอนจำเป็นจะต้องศึกษา และมีความรู้อย่างถูกต้อง เพื่อจะได้แนะนำสั่งสอนศิษย์ได้ถูกต้อง การศึกษาปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร^{๑๓}

^{๑๐}สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรไมตรี จิตปัญโญ, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖), ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระครูสมุห์มานะ สนตมโน, พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔), ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระครูประวิตรพุมิคุณ, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔), ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

การศึกษาก็เป็นสิ่งจำเป็นของพระภิกษุ นอกจากการศึกษาให้ดีแล้ว การได้ปฏิบัติจนมีผลแห่งการปฏิบัติ จะทำให้เราสามารถพัฒนาบุคลากรได้ เมื่อฝึกฝนอบรมดีแล้วก็สามารถจะเผยแผ่ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้มีประสิทธิภาพต่อไป เราจะปฏิเสธตัวบุคคลไม่ได้เลย ส่วนมากจะเป็นตัวอาจารย์เจ้าสำนักเองและมีคำสอนที่เคลียร์ชัดเจน ต้องมีใจบริการมีวิสัยทัศน์ชัด มีปณิธานที่มั่นคง เพราะงานพัฒนาใจคนมันไม่เหมือนงานทั่วไป ถ้าทนได้ระยะยาวผมยืนยันได้ว่าประสบความสำเร็จทุกรูป ความสำคัญกับบุคลากร คือข้อวัตรปฏิบัติของวิปัสสนาจารย์อันนี้เป็นอันดับหนึ่งเลย คนตอนนี้เครียดอยู่ก็เยอะ เห็นหลวงพ่อก็ก้อแล้วศรัทธาในหลวงพ่อก้อ เดินมาเห็นเหมือน “พระอัสสี” โอ..เห็นแค่นี้ก็เลื่อมใสแล้ว อันนี้เป็นจุดเด่น เพราะฉะนั้น ถ้าวิปัสสนาจารย์พระในวัด อาจารย์ในวัดไม่สำรวจจริยวัตรที่งดงาม^{๑๔} อันนี้คือทำลายศรัทธา บางครั้งมีคนบอกว่าวัดนี้ดีดี แต่ไยวันนั้นเห็นพระองค์นั้นทำงี้ ๆ นี่คือข้อปฏิบัติจริยวัตรของพระ หมายรวมพระทั่วไปด้วยนะที่เป็นสัญลักษณ์ของวัดนั้นแล้ว ก็ข้อปฏิบัติของพระกรรมฐานถ้าท่านเนียบใคร ๆ ก็ดีดีมาก ถ้าพระวิปัสสนาจารย์สามารถประยุกต์บูรณาการเรื่องกรรมฐานมาใช้ในการทำงานได้ทุกอย่างนั้น จะมีความสุขที่สุดเลยทั้งชีวิตส่วนตัว ชีวิตการทำงานมันรุ่งไปหมด^{๑๕}

ในประเด็นเดียวกัน พระวิทยากรหรือพระผู้สอนจะต้องมีความรู้ ความสามารถ เพื่อที่ผู้ที่ได้เข้าไปปฏิบัติธรรมแล้วเกิดความรู้ เกิดความประทับใจ ที่จะสามารถปฏิบัติตามคำแนะนำได้ดี เขาก็จะเป็นแรงจูงใจ ซึ่งสำหรับบางคนที่เขาไปแรก ๆ ก็เอาง่าย ๆ ก่อนไม่ต้องเข้มมาก เพื่อที่จะให้เขาได้ปรับตัวได้ แต่อาจจะต้องดูว่าคนเข้ามาครั้งที่เข้าไร เพราะถ้าครั้งแรกให้ทำงานง่าย ๆ ครั้งต่อ ๆ ไปก็จะเพิ่มขึ้น^{๑๖} ตัวของพระสงฆ์เองที่จะมาให้คำชี้แนะในการปฏิบัติธรรมต้องมีความรู้ ความสามารถความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง โดยเฉพาะเยาวชนเราอาจจะใช้สื่อของเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วยเช่น คอมพิวเตอร์ที่จะช่วยคิดอะไรต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากเหตุการณ์ปัจจุบันที่จะให้นาคูเป็นตัวอย่าง เพราะว่าถ้าเราพูดถึงเรื่องนิทานจะไม่เห็นจะต้องสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมาให้เห็น ให้ดูว่าอย่างนี้แหละ^{๑๗} เพราะฉะนั้นผู้สอนจึงเป็นส่วนสำคัญ ครูผู้สอนหรือพระกรรมฐานจะต้องได้รับการอบรม

^{๑๔}สัมภาษณ์ นายโกศล ทองกรอย, เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕}สัมภาษณ์ นายอริวัฒน์ คณองแคะ, เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖}สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗}สัมภาษณ์ นายสำเนียง ชูศิริเจ้า, เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ฝึกฝนปฏิบัติภาวนาเพื่อให้เข้าใจในแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องจากประสบการณ์ตรงจึงจะสามารถอธิบายชี้แจง และแก้ไขปัญหจากผู้ปฏิบัติได้ รวมถึงการศึกษา การประพฤติปฏิบัติและหมั่นฝึกฝนอบรมจะทำให้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง สามารถแนะนำสั่งสอนผู้อื่นได้ซึ่งจะเป็นการพัฒนาบุคลากรในการเผยแผ่พระศาสนาที่เหมาะสมได้ในที่สุด^{๑๘}

สรุปได้ว่า ในด้านบุคลากรผู้สอนเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมให้เจริญก้าวหน้า เป็นที่รู้จักกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความมีภาวะผู้นำที่เต็มไปด้วยเมตตาธรรม และข้อวัตรปฏิบัติ จริยวัตรที่งดงาม อีกทั้งมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด สอนกรรมฐานให้ผู้ฟังเข้าใจและรับไปปฏิบัติได้ง่าย จะยิ่งทำให้เกิดศรัทธาในการประพฤติปฏิบัติธรรมได้มาก

๔.๕.๓ ด้านการจัดการ

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในด้านการบริหารจัดการ จากการศึกษา และสัมภาษณ์ได้ค้นพบผลการศึกษาดังต่อไปนี้

สำนักปฏิบัติธรรมที่ดีนอกจากจะเตรียมพร้อมในเรื่องของสถานที่ และวิทยากรแล้ว สิ่งจำเป็นที่จะต้องเตรียมพร้อมคือในส่วนของการบริหารจัดการ เพื่อความเป็นมาตรฐานและควมมีประสิทธิภาพในการจัดการและพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้ความสะดวกและให้เป็นที่เคารพศรัทธา เข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรมของเหล่าสาธุชนพุทธบริษัทได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป ในการจัดการควรส่งเสริม และปลูกฝังความรักความผูกพันกับวัด^{๑๙} รักการปฏิบัติธรรมตั้งแต่วัยเด็กและปลูกฝังความกตัญญู น้ำใจไมตรี และความเมตตาในหมู่คณะทำงาน เราควรส่งเสริมให้เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม รู้หลักในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากเจ้าสำนักจะต้องรู้เรื่อง การปฏิบัติการสอนกรรมฐานแล้ว ยังควรศึกษาหลักการบริหารงานคณะสงฆ์และบริหารกิจการวัด เพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม และเอื้ออำนวยต่อผู้มาปฏิบัติด้วย^{๒๐}

^{๑๘}สัมภาษณ์ นายอธิวัฒน์ คนองแค, เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙}สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๐}สัมภาษณ์ พระครูประวิตรพุทธิคุณ, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔), ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ในด้านเดียวกัน ตัวคณะที่ลงมาช่วยจัดการให้เกิดระบบที่ดีมีความพร้อม ไม่ใช่แบบให้เขาไปแบบไม่มีการแนะนำ คือให้ดูแลเขาด้วยนอกจากตัวอาจารย์ที่มีความรู้จริงแล้ว ยังต้องมีคณะทำงานที่เข้าใจงานนะครับตรงนี้สำคัญ เช่น งานบริหารนี้สำคัญเพราะจะให้เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมลงมาดูแลเองอย่างนี้คงไม่ใช่ และหนักเกินไปสำคัญคือผู้ร่วมงาน ซึ่งงานกรรมฐานต้องควบคู่ไปกับการบริหาร บ้านเราพระอาจารย์หลาย ๆ ท่านเก่งนะ แต่ไม่ได้เน้นการบริหาร^{๒๑} ส่วนใหญ่พระไม่เน้นการบริหาร คราวนี้บริหารไม่ได้ มันก็ไปจัดการไม่ได้ วัดใครวัดมัน แต่ก็ขอโทษเถอะพระอาจารย์ดัง ๆ เราจะเห็นพระดัง ๆ ทั้งหลาย พอท่านมรณภาพไปแล้ว งานก็จะทรุด เช่นหลวงปู่แหวน งานบริหารไม่มี ก็ไปอยู่ที่ตัวท่าน ทุกข์หมดไป ฉะนั้นการบริหารสำคัญครับ บางทีการบริหารที่ดี อาจารย์สอนกรรมฐานไม่ต้องเก่งเลอเลิศนะ แต่ทีมบริหารช่วยให้ทำให้สำคัญขึ้นมา ได้ช่วยทำให้สถานที่ไม่สำคัญทำให้สำคัญขึ้นมาได้มาคิดว่าถ้าเราเข้าไปในสำนักปฏิบัติธรรมแล้วสิ่งที่เราคาดหวังในด้านการบริหารจัดการเดียวกันนี้บางเรื่องในวิธีการที่ทางสำนักปฏิบัติธรรมอาจจะใช้ ก็จะมีค่าใช้จ่ายมาจากผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอย่างเช่นว่า ทำอย่างไรที่จะสามารถดึงเยาวชน หรือประชาชนในวัย ๓๐-๔๐ ปี ให้เข้าวัดมากขึ้น^{๒๒}

รูปแบบของการเข้าวัด จัดเก้าอี้ให้นั่งได้ใหม่จากที่นั่งกับพื้น เพราะว่าถ้านั่งกับพื้นไปนาน ๆ จะเมื่อย เพราะว่าถ้าได้จัดเป็นเก้าอี้ให้เยาวชนได้นั่งเก้าอี้ แต่ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ก็จัดอาสนะให้สูงขึ้น เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจมากขึ้น และเพื่อเป็นการปรับสมดุลความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ให้อ่อน ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป ทั้งในการนั่งเก้าอี้และนั่งพื้น เพื่อที่จะสามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งให้สำนักปฏิบัติธรรมลดหย่อนให้กันและกัน และย้อนดูว่าในอดีตที่ผ่านมาเป็นอย่างไร และก็หันกลับไปดูว่าในสังคมปัจจุบันต้องการอะไร^{๒๓} ส่วนของผู้ที่จะเข้าไปสำนักปฏิบัติธรรมก็ต้องถอยหลังและสิ่งที่ได้รับอาจจะไม่ตรงกัน แต่ก็ต้องพยายามปรับเข้าหากัน ต้องบอกว่าต้องทำอะไร และสำนักปฏิบัติธรรมก็ต้องดูว่าผู้ที่มาต้องการอะไร ไม่ใช่เราเอาแต่แนวทางของสำนักปฏิบัติธรรมอย่างเดียว เราควรมีการบริหารจัดการภายในวัด โดยยึดหลักธรรมคำสั่งสอน ระเบียบวินัยตามหลักที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้เมื่อเรามีมาตรฐานเดียวกันก็เป็นการง่ายที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก ความเจริญในจิตใจเพราะพระธรรมวินัย เป็นเหมือนมัลลย์ที่ร้อยดวงใจ ของคนต่างชั้น

^{๒๑}สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรไมตรี จิตปัญโญ, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖), ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๒}สัมภาษณ์ พระปลัดธรรมฤทธิ์ ธมฺมจาริ, พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖), ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๓}สัมภาษณ์ พระครูสุทนต์มโน, พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔), ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

วรรณะกันมาแต่อดีต^{๒๔} จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องอาศัยผู้นำที่มีอุดมการณ์ มีความตั้งใจจริงและเสียสละ มีหมู่คณะช่วยเหลือรวมทั้งผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยกัน โดยต้องอาศัยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาคือมีพรหมวิหารสี่ เมตตาต่อกัน กรุณาช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน มีมุทิตาไม้อิจฉาริษยาและมีความเป็นกลางไม่ลำเอียงและต้องประกอบไปด้วยสังคหวัตถุคือมีน้ำใจไมตรี ปิยวาจา อตถจริยาช่วยเหลืองานกันและความไม่ถือตัวตนเป็นหลักคือสมานัตตา ความเป็นอย่างงกันจึงจะมีความสามัคคีปรองดองซึ่งจะทำกิจการงานใดใดก็จะสำเร็จไปด้วยดี^{๒๕}

เรื่องการจัดการภายใน งานธุรการ งานลงทะเบียน เรื่องการต้อนรับ เรื่องการให้แนะนำ เรื่องการจัดการทุกอย่างอย่างเช่นมีชาวต่างชาติมา คนแคไหนไม่เป็นไร เราต้องออกไปรับรองให้ไหม เพราะว่าตอนนี้ราชการหลายแห่งพบว่าอนุญาตให้ปฏิบัติธรรมได้แต่ต้องมีใบรับรอง พวกนี้เป็นเรื่อง ความพร้อม เรื่องการจัดเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ เพราะฉะนั้นถ้าเป็นลักษณะที่ผมทำพูดไว้ ๓-๔ ประเด็นนี้ แค่นี้ไม่ต้องมากมาย ถ้าอย่างนี้ได้ก็เป็นที่ยอมรับคนไปก็สบายใจ ปลอดภัยอยากจะไปแล้ว อีก ประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ มีการประชาสัมพันธ์ไหม เพราะในการประชาสัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นในเรื่อง ของแผ่นพับ เป็นเรื่องออกอากาศ^{๒๖} หรือเรื่องของตารางเวลาให้การไปปฏิบัติตลอดปีมีกี่ครั้ง ทำทุก เดือนไหม หรือทำได้ตลอดเวลาอันนี้ต้องมีบอก แล้วเขาจะประสานสะดวกได้อย่างไร ว่าผมจะเดินทางไป อาทิตยทานมีที่ให้ผมไหมครับ พอไหมครับ นำมา ๕ คนไหวไหมครับ อันนี้ก็คือเรื่องของ การประชาสัมพันธ์ ถ้าพบอย่างก็จะเป็นที่รู้จัก แล้วก็ เป็นประโยชน์อันควรจะทำอย่างที่ว่า เป็นพระไม่ต้องขออนุญาต แค่ว่าแจ้งให้ทราบเพราะมันเป็นหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ให้ทราบว่าเราได้ ทำอะไร และถ้าเราต้องการจะการันตีในเรื่องของมหาเถรก็ทำให้มันชัดเจนให้มันมีแบบฟอร์มว่า และ อย่างที่บอกต้องมีสัปปายะอะไรบ้าง รับคนได้เท่าไร แล้วยื่นเจ้าคณะตำบล อำเภอ จังหวัดทราบ ถ้า ทราบก็ส่งมหาเถร มหาเถรก็จะการันตีให้ อันเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด^{๒๗}

^{๒๔}สัมภาษณ์ นายอริวัฒน์ คณองค, เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕}สัมภาษณ์ นายสำเนียง ชูศิริเจ้า, เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๖}สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๗}สัมภาษณ์ นายโกศล ทองกรอย, เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓), ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สรุปได้ว่า กลยุทธ์ในด้านของการบริหารจัดการ เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเตรียม ในการบริหาร
เงิน บริหารคน และบริหารงานภายใต้หลักพระธรรมและพระวินัย มีระเบียบ ระบบ ความมี
น้ำใจไมตรีและความรักสมัคครสมานสามัคคี ให้งานเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิด
ประสิทธิผลสูงสุดใน การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา วรรณกรรมทาง พระพุทธศาสนา หนังสือ ตำราทางวิชาการและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้ แจกแบบสอบถามและทำการสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรม และผู้เข้าปฏิบัติธรรม ทำให้ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ ใหม่ ดังภาพที่ ๔.๑

ภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ได้ว่าการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์นั้น มีความโดดเด่นในเรื่อง

๑. ด้านสถานที่ มีความเหมาะสมโดยภาพรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ประมวลจากองค์ความรู้จึงสอดคล้องกันในเรื่องสัปปายะ คือ ต้องมีความร่มรื่นสถานที่พักอาหารและห้องน้ำพอเพียงมีความสะอาดและมีความปลอดภัยในการอยู่ประพฤติปฏิบัติธรรมสำนักปฏิบัติธรรม มีความแตกต่างกัน การดำรงชีพขั้นพื้นฐานของผู้ฝึกปฏิบัติตลอดถึงการเข้าไปสนับสนุนอุปถัมภ์บำรุงลำบากด้านสภาพแวดล้อมในภาพรวมมีความเหมาะสม สะอาด ร่มรื่นบรรยากาศดี สงบ ร่มเย็นเป็นธรรมชาติ บางแห่งมีสภาพป่าช้าของชุมชน มีการปลูกป่าเพิ่ม บางสำนักปรับแต่งสำนักมีส่วนพันธุ์ไม้ดอกสวยงาม เป็นระเบียบ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในสำนักอย่างเหมาะสม

บางสำนักปฏิบัติธรรมก็อาจจะมียุคขายตรงที่สถานที่ต่าง ๆ มีความพร้อมมีที่บังกะบัง มะลงแมลงไม่ค่อยกวน อยู่ในห้องก็มีมุ้งลวดเปลือย ๆ ร้อนมากบางที่ก็มีแอร์ให้เป็นที่นอน พัดลมก็ดี มั่นก็เป็นความสะดวก ถือว่าเป็นวิบากดีอย่างหนึ่ง อันนั้นก็ไม่ได้ถือว่าเป็นจุดด้อยมันแล้วแต่เพราะว่าถ้าเรามีหลากหลายให้เลือก บางคนอาจจะชอบติดดินอย่างที่ว่า บางคนอาจจะมีความพร้อมในระดับใกล้เคียงกับบ้านตัวเอง อาจจะลดละลงมาได้ขนาดนี้ อยู่สบายไม่เป็นประโยชน์ในเรื่องพวกนี้ก็จะอาจจะเดินจะนั่งปฏิบัติธรรมได้ดีก็ได้ มันอาจจะเรียกว่าจริตของแต่ละคนมันอาจจะต่างกันไป บางคนถ้าเป็นแบบติดดินจริง ๆ ก็เป็นอย่างนี้ เป็นต้น หรือบางคน บางช่วงของชีวิตก็อยากจะแบบนั้นบ้าง บางช่วงก็อยากอยู่แบบนั้นบ้าง มันก็เป็นทางออก หรือเป็นทางเลือก คือเพียงแต่ว่าเราพัฒนา ถ้าถือว่าเป็นจุดเด่น เราก็พัฒนาให้มันพร้อมอยู่เสมอ เรื่องสถานที่ที่ที่แล้วแต่จะจัดสรร ใช้แล้วแต่จะจัดสรรบรรลุวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน แล้วก็ไม่ต้องกลัวว่าญาติโยมจะไม่อยู่ปฏิบัติเขาจะไม่มาไม่ใช่ะบางที่ก็แค่ปักกลดอยู่ หรือมีกระต๊อบหลังเล็ก ๆ ให้ ห้องน้ำก็อยู่ต่างหากต้องเดิน คนก็ไม่ค่อย แต่บางที่สถานที่ใหญ่โตโอ้อ่าหรูหรา ไม่มีคนก็มี หรือบางสถานที่พร้อมคนก็แน่นแออัดยัดเยียดก็มี มันก็อยู่ที่ว่าเราเน้นตรงไหนในส่วนของสำนักปฏิบัติธรรม ก็ไม่ใช่ว่าโจมตีกันไปกันมา อันนี้คือทำให้แต่ละที่ด้อยลงไปด้วย

ทางด้านคนที่เข้ามาชมภาพในทางที่ไม่สร้างสรรค์เท่าไร (มองแต่จุดดี ว่ามีความพร้อมอยู่แล้ว) ตรงนี้มีความพร้อมคนก็เลือกเพราะวิบากคงหาบุญมาดีส่งเสริมกันไป ในส่วนที่ท่านอาจจะคุ้นเคยอยู่กับดินกับหญ้า สัมผัสตรงนั้นมันได้อะไรมากขึ้น อะไรพวกนี้ มาส่งเสริมกัน ไม่ใช่ว่าเป็นการโจมตีจุดด้อย จุดเด่น ซึ่งกันและกัน คือสำนักปฏิบัติธรรมก็ต้องปฏิบัติธรรมจริง ๆ เหมือนกับเกี๊ยูกุลกันได้โดยทางตรงก็เกี๊ยูกุล ทางอ้อมก็เกี๊ยูกุลในทางอ้อม แนะนำหรือให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับญาติโยม

ที่สนใจ และอาจจะเลือกไปตรงนี้ ไปตรงนั้น วัดนี้ วัดนั้น เหมือนกับทุกคนเป็นตัวแทนของ พระพุทธเจ้า แนะนำให้ทุกคนเข้าสู่ธรรมและมีสถานที่เหล่านี้รองรับกระจายอยู่ทุกที่ มันก็เป็นความ โชคดีของชาวพุทธที่ทำให้รู้สึกว่ เข้าที่ไหนก็มีที่พึ่งทางจิตใจ

๒. ด้านบุคลากร พระวิปัสสนาจารย์ เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม ให้เจริญก้าวหน้าเป็นที่รู้จักกว้างขวางยิ่งขึ้นโดยเฉพาะความมีภาวะผู้นำที่เต็มไปด้วยเมตตาธรรมและ ข้อวัตรปฏิบัติ จริยวัตรที่งดงาม อีกทั้งมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดสอนกรรมฐานให้ผู้ฟัง เข้าใจและรับไปปฏิบัติได้ง่ายจะยิ่งทำให้เกิดศรัทธาในการปฏิบัติธรรมได้มาก สำนักปฏิบัติธรรมจะเป็น ที่นิยมและมีชื่อเสียงจำเป็นจะต้อง เตรียมพร้อมในเรื่องบุคลากร หรือพระอาจารย์ผู้สอน บุคคลผู้เป็น เจ้าสำนักจะต้องมีภาวะผู้นำที่ดี และมีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับชุมชนได้ อย่าไปยกตนข่มท่าน ต้องเข้ากับชาวบ้านให้ได้ ต้องรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เข้ากับเขาให้ได้ก่อน ใครที่เป็นหัวหน้าต้องมี มนุษยสัมพันธ์กับชาวบ้านต้องไปหาเขา อ่ยารอให้เขามาหาเรา สมัยที่หลวงพ่เป็นเจ้าอาวาสใหม่ ๆ ต้องไปเยี่ยมเยียนหาชาวบ้านบ่อย ๆ เขาก็เข้ามาวัดเขาเจ็บป่วยก็ไปเยี่ยมเขา ต้องมีเมตตา เช่น ให้ ทานบ้างจะทำให้เขารักและคอยช่วยเหลือเราคอยปกป้องเป็นกำแพงให้เรา ผู้บรรยายหรือผู้สอน จำเป็นจะต้องศึกษา และมีความรู้อย่างถูกต้อง เพื่อจะได้แนะนำสั่งสอนศิษย์ได้ถูกต้อง การศึกษา ปริญญา ปฏิบัติ ปฏิเวธเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร

พระวิทยากรหรือพระผู้สอนจะต้องมีความรู้ ความสามารถ เพื่อที่ผู้ที่ได้เข้าไปปฏิบัติธรรม แล้วเกิดความรู้ เกิดความประทับใจ ที่จะสามารถปฏิบัติตามคำแนะนำได้ดี เขาก็จะเป็นแรงจูงใจ ซึ่ง สำหรับบางคนที่เขาไปแรก ๆ ก็เอาง่าย ๆ ก่อนไม่ต้องเข้มมาก เพื่อที่จะให้เขาได้ปรับตัวได้ แต่อาจจะ ต้องดูว่าคนเข้ามาครั้งที่เข้าไร เพราะถ้าครั้งแรกให้ท่ง่าย ๆ ครั้งต่อ ๆ ไปก็จะเพิ่มขึ้น ตัวของพระสงฆ์ เองที่จะมาให้คำชี้แนะในการปฏิบัติธรรมต้องมีความรู้ ความสามารถความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง โดยเฉพาะเยาวชนเราอาจจะใช้สื่อของเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วยเช่น คอมพิวเตอร์ที่จะช่วยคิดอะไร ต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากเหตุการณ์ปัจจุบันที่จะให้นาคูเป็นตัวอย่าง เพราะว่าถ้าเราพูดถึงเรื่องนิทานจะ ไม่เห็นจะต้องสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมาให้เห็น ให้ดูว่าอย่างนี้แหละ เพราะฉะนั้นผู้สอนจึงเป็น ส่วนสำคัญ ครูผู้สอนหรือพระกรรมฐานจะต้องได้รับการอบรมฝึกฝนปฏิบัติภาวนาเพื่อให้เข้าใจในแนว ทางการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องจากประสบการณ์ตรงจึงจะสามารถอธิบายชี้แจง และแก้ไขปัญหา จากผู้ปฏิบัติได้ รวมถึงการศึกษา การประพฤติปฏิบัติและหมั่นฝึกฝนอบรมจะทำให้เกิดความเข้าใจ แจ่มแจ้ง สามารถแนะนำสั่งสอนผู้อื่นได้ซึ่งจะเป็นการพัฒนาบุคลากรในการเผยแผ่พระศาสนาที่ เหมาะสมได้ในที่สุด

๓. ด้านการจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมที่ดินนอกจากจะเตรียมพร้อมในเรื่องของสถานที่ และ วิทยากรแล้วสิ่งจำเป็นที่จะต้องเตรียมพร้อมคือในส่วนของการบริหารจัดการ เพื่อความเป็นมาตรฐาน และควรมีประสิทธิภาพในการจัดการและพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม ให้ความสะดวกและให้เป็น ที่เคารพศรัทธา เข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรมของเหล่าสาธุชนพุทธบริษัทได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป ในการจัดการควรส่งเสริม และปลูกฝังความรักความผูกพันกับวัด รักการปฏิบัติธรรมตั้งแต่วัย เด็ก

และปลูกฝังความกตัญญู น้ำใจไมตรี และความเมตตาในหมู่คณะทำงาน เราควรส่งเสริมให้ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม รู้หลักในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมเป็นไป ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากเจ้าสำนักจะต้องรู้เรื่อง การปฏิบัติการสอนกรรมฐานแล้ว ยังควร ศึกษาหลักการบริหารงานคณะสงฆ์และบริหารกิจการวัด เพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม และเอื้ออำนวยต่อผู้มาปฏิบัติด้วย

เรื่องการจัดการภายใน งานธุรการ งานลงทะเบียน เรื่องการต้อนรับ เรื่องการให้แนะนำ เรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย เรื่องการจัดการทุกอย่างอย่างเช่นมีชาวต่างชาติมา คนแคไหนไม่ เป็นไร เราต้องออกไปรับรองให้ไหม เพราะว่าตอนนี้ราชการหลายแห่งพบว่าอนุญาตให้ปฏิบัติธรรมได้ แต่ต้องมีใบรับรอง พวกนี้เป็นเรื่องความพร้อม เรื่องการจัดทำเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ เพราะฉะนั้นถ้าเป็น ลักษณะนี้มี ๓-๔ ประเด็นนี้ แค่นี้ก็ต้องมากมาย ถ้าอย่างนี้ได้ก็เป็นที่ยอมรับคนไปก็สบายใจ ปลอดภัย อยากรจะไปแล้วอีก ประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ มีการประชาสัมพันธ์ไหม เพราะในการประชาสัมพันธ์ไม่ ว่าจะเป็นในเรื่องของแผ่นพับ เรื่องออกอากาศ หรือเรื่องของตารางเวลาให้การไปปฏิบัติตลอดปีมีกี่ ครั้ง ทำทุกเดือนไหม หรือทำได้ตลอดเวลาอันนี้ต้องมีบอก แล้วเขาจะประสานสะดวก

นอกจากนี้สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ยังจำเป็นต้องพัฒนาเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ เข้าปฏิบัติธรรม อันประกอบไปด้วย

๑. รูปแบบการแสดงธรรมเทศนา คือ นักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือ แต่ถือหนังสือเทศน์ เป็นคัมภีร์ประคองไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถ ของนักเทศน์ที่มีไหวพริบ ปฏิภาณ ความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะ นักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้ และได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี มีนิทานสาธกและยกเรื่องที่คนสนใจมาประกอบ การเทศนา จะไม่เป็นยาขม แต่จะเป็นที่นิยมชมชอบ เพราะนิทานจะช่วยในการขยายธรรม จะเป็นเทศนาที่เข้าใจ ง่าย ฟังง่าย และง่ายต่อการจดจำนำไปประพฤติปฏิบัติการเตรียมตัวของการเป็นนักเทศน์ที่ดินนั้น จะต้องเตรียมสิ่งที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้ เตรียมตัว เตรียมใจ เตรียมวิสัยผู้ฟัง เตรียมหลักการเทศน์

๒. รูปแบบการบรรยายธรรม หรือปาฐกถาธรรม คือ กล่าวธรรมะ หรือแสดงธรรมโดยการ ยืนปาฐกถาธรรม ที่ไม่เน้นรูปแบบพิธีในการแสดงธรรม เป็นการกล่าวธรรมแก่ผู้รับฟังด้วยการเล่าเรื่อง เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ประสบ หรือพบเห็นในปัจจุบันของบ้านเมืองแล้วสอดแทรกธรรมะในพระพุทธ ศาสนาเข้าไปให้เป็นที่เข้าใจการรับอาราธนาบรรยายธรรม หรือปาฐกถาธรรม จะเป็นผู้ได้รับอาราธนา ให้เป็นผู้แสดงธรรมตามความต้องการของผู้จัดในโอกาสต่าง ๆ เช่น โครงการอบรมคุณธรรมสำหรับ ข้าราชการ โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนนักศึกษา เยาวชน ประชาชน การ ประชุมสัมมนาและอื่น ๆ

๓. รูปแบบปฏิบัติและวิธีฝึกปฏิบัติ คือ การจัดรูปแบบการฝึกอบรมเน้นความเป็น ธรรมชาติ กลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่เน้นสิ่งปลูกสร้างให้แปลกไปจากธรรมชาติ มีการปลูกต้นไม้เสริม ให้มีความสงบร่มรื่น เหมาะสำหรับการฝึกบำเพ็ญภาวนาการเน้นนาหลักธรรมที่สูงกว่าหลักธรรมชั้น พื้นฐานมาใช้ฝึกอบรมจิตและพัฒนาปัญญา ที่เรียกว่าปฏิบัติธรรมด้วยวิธีภาวนา หรือบำเพ็ญ กัมมัฏฐาน โดยการปลีกตัวออกจากสังคม ไปอยู่ที่วัด ไปอยู่ที่สำนักปฏิบัติธรรม หรือสถานที่สงบอื่น ๆ เพื่อหาวิธีควบคุมจิตใจให้ได้ดีที่สุด

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้ใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นเจ้าหน้าที่ประสานงานประจำสำนักปฏิบัติธรรม และผู้ปฏิบัติธรรม จำนวน ๓ วัด จำนวน ๑,๕๙๖ คน จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๒๐ คน ซึ่งใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิด และปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เมื่อพบความแตกต่าง จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นผู้หญิง จำนวน ๒๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๗๕ มีอายุ ๕๑ ขึ้นไป จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๒๕ มีการศึกษาสามัญ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา จำนวน ๒๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๕๖ และมีธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน ๑๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๗๕

๕.๑.๒ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

(๑) ด้านสถานที่

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านสถานที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสถานที่ ข้อที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมตั้งอยู่ติดถนน มีการสัญจรเดินไปมาสะดวก มีป้ายชื่อสำนักติดไว้หน้าวัด มองเห็นชัดเจน, บริเวณภายในสำนักปฏิบัติธรรมมีการทำความสะอาด จัดแบ่งสถานที่เป็นระเบียบ น่าอยู่, บริเวณภายในสำนักปฏิบัติธรรมมีความสงบ-ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวน เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม, สำนักปฏิบัติธรรมมีปูชนียสถานปูชนียวัตถุเป็นเคารพของประชาชนทั่วไป, อาคารสถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรมมีความสะอาดสวยงามและมั่นคง เหมาะแก่การบำเพ็ญของสาธุชน, อาคารสถานที่พักของผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรมมีความสะอาดและปลอดภัย เหมาะสมแก่ผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรม, อาคารสถานที่พักของผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรมมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตราย, ห้องอาบน้ำห้องสุขาของสำนักปฏิบัติธรรม มีการทำความสะอาดอยู่เหมาะสมและแยกเพศตามผู้ใช้, สำนักปฏิบัติธรรมมีถนน และทางเท้าภายในสำนักสะดวก และมีความเป็นระเบียบสะอาด ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับปานกลาง

(๒) ด้านบุคลากร

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านบุคลากร โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอ บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านบุคลากร อยู่ในระดับมากทุกข้อ

(๓) ด้านการจัดการ

การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านการจัดการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอ บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการจัดการ ข้อที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ สำนักปฏิบัติ ธรรมมีการประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานของรัฐในการการจัดกิจกรรม, ประชาชนมีความสนใจ เข้าร่วมกิจกรรมของสำนักปฏิบัติธรรม ตามสมควร, สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์ข่าว กิจกรรมของสำนักให้ประชาชนเข้าร่วมอยู่เนืองนิตย์, สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม โครงการต่างๆ ของสำนัก ตามสื่อต่างๆ, สำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของสำนัก อย่างชัดเจนและตรวจสอบได้, ส่วนด้านอื่นๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมากทุกด้าน

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรม โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

สมมติฐานที่ ๑ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหาร จัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม แตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการ พัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านบุคลากร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่นๆ ที่เหลือ ไม่ แตกต่าง

สมมติฐานที่ ๒ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหาร จัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านการจัดการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่นๆ ที่เหลือไม่แตกต่าง

สมมติฐานที่ ๓ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาสามัญ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่าง

พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาสามัญ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาสามัญ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาทางธรรม มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

พบว่า ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมที่มีการศึกษาทางธรรม มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ ธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามรายด้านของการวิจัย สรุปได้
ดังนี้

ด้านสถานที่

ปัญหา อุปสรรค

๑. ห้องน้ำ และที่พักมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม
๒. มีปัญหาความสะอาดของที่เก็บขยะ ที่ล้างจาน โรงทาน ห้องน้ำ และอาคารที่พัก
๓. ที่รับประทานอาหารไม่มีโต๊ะนั่งทำให้ผู้สูงอายุลำบากในการนั่งทานที่พื้น
๔. ห้องนอนและห้องปฏิบัติธรรมบางครั้งคนมากทำให้อากาศไม่ถ่ายเท
๕. สถานที่พัก ที่ภาวนา ยังมียุ่งและแมลงรบกวนเยอะในเวลาพักและภาวนา ถนนเข้าวัด
ทางไม่ค่อยดี ทางเดินระหว่างตัวอาคารไม่ค่อยมีต้นไม้ ร่มเงา

ข้อเสนอแนะ

๑. ห้องน้ำ และที่พักมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม
๒. ควรปรับปรุงความสะอาดในสถานที่ต่างๆ ควรแยกขยะและมีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี
๒. ควรมีโต๊ะนั่งทานหรือสถานที่สำหรับผู้สูงอายุให้เพียงพอ
๔. ห้องนอนควรติดพัดลมระบายอากาศเพื่อให้อากาศถ่ายเทดีขึ้น
๕. ควรปลูกพืชสมุนไพร เช่นตะไคร้หอมเพื่อไล่ยุงในสถานที่พัก ภาวนา ทางเข้าควรมีไหล่
ทางเดินและควรปลูกต้นไม้อนุรักษ์ความเป็นสมณะที่สะอาด สงบ และ เรียบง่ายไว้

ด้านบุคลากร

ปัญหา อุปสรรค

๑. ไม่มีคู่มืออบรมการสอนและสื่อสำหรับพระที่ชัดเจนให้เป็นไปในทางเดียวกัน
๒. บางช่วงพระอาจารย์บรรยายเพียงท่านเดียว ควรมีวิทยากรบรรยายหลากหลายเพื่อ
ความน่าสนใจมากขึ้นและไม่่วง
๓. พระวิปัสสนา, พระวิทยากร มีน้อยเกินไป ไม่ค่อยมีการถามตอบปัญหาธรรมะ

๔. ไม่มีวิทยากรช่วยสอนปฏิบัติธรรมโดยแยกผู้ที่มาใหม่กับผู้ปฏิบัติเก่า

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรทำคู่มืออบรมการสอนและสื่อสำหรับพระเพื่อใช้ในการเผยแพร่ต่อไป

๒. ควรมีการจัดหากิจกรรมอื่นเข้ามาเสริมเพื่อสร้างความผ่อนคลายจากการปฏิบัติธรรม เช่น ควรใช้สื่อวีดีโอเสริมในการอบรม เป็นต้น

๓. ควรจัดพระวิทยากรเข้ามาช่วยในการอบรมปฏิบัติธรรมให้มากขึ้นและสอนธรรมะที่ประยุกต์ใช้ในชีวิตปัจจุบันมากขึ้น

๔. ควรแยกหลักสูตรสอนสำหรับผู้ปฏิบัติใหม่ก่อนจะมารวมกันเพื่อความเข้าใจในการปฏิบัติ

ด้านการจัดการ

ปัญหา อุปสรรค

๑. ขาดการสื่อสารข้อมูลในแผนกต่างๆทำให้ขาดการประสานงานและเข้าใจผิดกันในพื้นที่ต่างๆ

๒. การประชาสัมพันธ์โครงการมีน้อยเกินไป จะรู้ได้จากการบอกต่อจากผู้ที่เคยมาปฏิบัติธรรมเป็นส่วนใหญ่

๓. การอยู่ร่วมกันในการปฏิบัติธรรมของคนจำนวนมาก มักมีปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ทำให้เกิดความไม่สบายใจ

๔. เจ้าหน้าที่ของสำนักปฏิบัติธรรมพูดจาไม่สุภาพ มารยาทไม่ดี กริยาไม่เหมาะสม ก้าวร้าว ขาดเมตตาธรรม ขาดความสามัคคีปรองดองกัน ทำให้วัดเสียชื่อเสียงได้

๕. เจ้าหน้าที่ของสำนักปฏิบัติธรรมไม่ช่วยกันดูแล และบำรุงรักษาของวัด ของสงฆ์ ทำให้ทรัพย์สินเสียหาย สูญหายและขาดการซ่อมบำรุงทันได้การ จึงต้องซื้อของใหม่ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณของวัด

๖. ขาดการประมาณงบ การบริหารความเสี่ยงในโครงการต่างๆทำให้งบประมาณบานปลาย

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการอบรมการสื่อสารถึงกันภายในวัดและส่งเสริมเมตตาธรรม จัดทางองค์ความรู้
เพิ่ม
๒. ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการปฏิบัติธรรมในหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้มากขึ้น
๓. อยากให้มีการฝึกแก้ปัญหาระหว่างสมาชิกในกลุ่ม
๔. ควรปรับเปลี่ยนตำแหน่งทุกๆ ๒ ปีเพื่อให้ไม่หลงอำนาจและจัดการอบรมเจ้าหน้าที่
เพิ่มเติม
๕. ควรจัดอบรมและปลูกฝังคุณธรรม ความรักความซื่อสัตย์ และความกตัญญูทวนเวียนต่อ
พระอาจารย์ ต่อวัด และต่อพระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นว่าน่าต้องฟังเรือเสือต้องฟังป่า วัดและพระ
ศาสนาจึงจะเจริญก้าวหน้าขึ้นไปได้
๖. ควรกำหนดงบประมาณรวมทั้งศึกษาการบริหารความเสี่ยงของโครงการเพิ่มเติมทุก
ครั้ง

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑. ด้านสถานที่

จากผลการวิจัย พบว่า นอกจากจะสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนแล้วยังสอดแทรกกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาการสติปัญญาของผู้ที่มาปฏิบัติให้มี
ความจดจ่อมากขึ้น มีสมาธิมากขึ้นแล้ว การปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่ด้นนั้น ยังต้องประกอบด้วย สถานที่
ที่มีความสงบร่มรื่น ทั้งในส่วนของที่พัก ห้องน้ำ โรงอาหาร ต้องมีความสะอาดเรียบร้อย ซึ่งสอดคล้อง

กับงานวิจัยของ พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิวิรุฬห์)^๑ กล่าวว่า สภาที่ปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม คือ เสนาสนะอันสงัด ได้แก่ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าทึบ ที่กลางแจ้ง ลอมฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมาไม่มีคนพลุกพล่าน นอกจากนั้นอาจเป็นเสนาสนะ ๕ ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำที่สร้างขึ้น ทำให้สะดวกสบายต่อการเจริญภาวนา

๒. ด้านบุคลากร

จากผลการวิจัย พบว่า สำนักปฏิบัติธรรมพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพบุคลากร หรือบุคลากรที่มีอยู่แล้ว พยายามต่อยอดด้วยการให้เข้าไปฝึกปฏิบัติทำให้จริงจัง จนเป็นที่ยอมรับ ซึ่งการพัฒนาบุคลากรในสำนักปฏิบัติธรรมนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญ เพื่อให้การพัฒนาบุคลากรในการเผยแผ่พระศาสนาที่เหมาะสมได้ในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมมวโร (วัฒนคุ)^๒ กล่าวว่า ด้านวิทยากร วิทยากรทั้งพระภิกษุ และฆราวาส กัลยาณมิตรที่ดี และมีความเป็นกันเองระหว่างผู้เข้าปฏิบัติธรรม วิทยากรใช้วิธีการสอนเชิงนันทนาการและวิชาการคู่กัน พร้อมทั้งใช้สื่อบัณฑิตในการนำเสนอได้อย่างเหมาะสม วิทยากรใช้วิธีการสอนเชิงนันทนาการ

๓. ด้านการบริหารจัดการ

สำนักปฏิบัติธรรมที่ดีจะเตรียมพร้อมในเรื่องของสถานที่ และวิทยากรแล้วสิ่งจำเป็นที่จะต้องเตรียมพร้อมคือในส่วนของการบริหารจัดการ เพื่อความเป็นมาตรฐานและควมมีประสิทธิภาพในการจัดการและพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม ให้ความสะดวกและให้เป็นທີ່เคารพศรัทธา เข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรมของเหล่าสาธุชนพุทธบริษัทได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหากังวาล ธีธมโม (ศรชัย)^๓ กล่าวว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ต้องมีจัดทำบัญชีรายรับ – จ่าย ให้เป็นระบบโปร่งใสชัดเจนตรวจสอบได้ บัญชีการเงินของสำนักปฏิบัติธรรมควรแยก

^๑พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิวิรุฬห์), “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

^๒พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมมวโร (วัฒนคุ), “ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๑ - ๑๐๒.

^๓พระมหากังวาล ธีธมโม (ศรชัย), “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

จากบัญชีวัด จัดทำสถิติผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม มีการตั้งทุนเพื่อการเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อ และจัดทำสื่อการปฏิบัติธรรม

๕.๒.๒ การเปรียบเทียบระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรม โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

จากการเปรียบเทียบระดับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามความคิดเห็นของผู้มาเข้าปฏิบัติธรรม ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และการศึกษาทางธรรม ผู้วิจัยมีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

๑. เพศ

ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจาก บุคคลที่มีความแตกต่างด้านเพศ ย่อมมีความต่างด้านทัศนคติหรือความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแตกต่างกัน ดังนั้น สถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ จึงทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโฆ (มินุสรณ์)^๔ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสราณียธรรม ๖: กรณศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรี” พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสราณียธรรม ๖: กรณศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒. อายุ

ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจาก บุคคลที่มีความแตกต่างด้านอายุ ย่อมมีความต่างด้านประสบการณ์และระยะเวลาในการสั่งสมความรู้ ซึ่งนำมาสู่ความมีทัศนคติหรือความคิดเห็นในเรื่องใด

^๔พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโฆ (มินุสรณ์), “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสราณียธรรม ๖: กรณศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๒.

เรื่องหนึ่งแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ที่เคยประสบมาในแต่ละช่วงอายุ ดังนั้น สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ จึงทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระเกษมศักดิ์ วรสกุโข (อาสนะทอง)**^๕ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ” พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. การศึกษาสามัญ

ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจาก วัดเป็นองค์กรซึ่งมีความแตกต่างจากองค์กรทั่วไป มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเวไนยสัตว์สู่ความสุขอันเป็นนิรันดร์หรือพระนิพพาน ซึ่งเป็นศาสตร์เฉพาะที่มีในพระพุทธศาสนา เท่านั้น ดังนั้น สถานภาพส่วนบุคคลด้านการศึกษาสามัญ จึงไม่ทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระธนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์)**^๖ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า พระสังฆาธิการที่มีการศึกษาสามัญแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔. การศึกษาทางธรรม

ผู้มาเข้าปฏิบัติธรรมมีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจาก การศึกษานักธรรมเป็นการศึกษาในรายวิชาทั้ง ๔ ได้แก่ วิชากระบี่ วิชาธรรมะ วิชาพุทธประวัติ และเบญจศีล เบญจธรรม ซึ่งเป็นการเรียนการสอนที่มีระยะเวลาจำกัด ฉะนั้น ด้วยระยะเวลาที่จำกัดนี้จึงทำให้ผู้เรียนไม่สามารถหลักธรรมคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างถ่องแท้ ดังนั้น สถานภาพส่วนบุคคลด้านการศึกษาทางธรรม จึงไม่ทำให้เกิด

^๕พระเกษมศักดิ์ วรสกุโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑-๒.

^๖พระธนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

ความเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระหัตถ์สนัย ปริบุญโญ (สุวรรณจินดา)^๗ ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดสงขลา” พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ด้านสถานที่ ควรสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะวัด ปัญหาที่พบคือ ขาดการดูแลเอาใจใส่ จึงจำเป็นต้องมีนโยบายการตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแล ให้มีผู้รับผิดชอบที่เป็นรูปธรรมและเอาใจใส่จริงจัง ส่วนการที่ทางการให้ความช่วยเหลือน้อยมาก จึงควรทำหนังสือติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. โดยจัดทำโครงการเสนอกับทางราชการก่อนดำเนินการก่อสร้าง ตลอดจนชาวบ้านมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยจึงจำเป็นต้องมีการประชุมคณะกรรมการเพื่อวางแผนและกำหนดนโยบาย พร้อมกับติดป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อแจ้งให้ทราบโดยทั่วกัน เพื่อประกาศเชิญชวนชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมอธิบายให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ในการบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ

๒. ด้านบุคลากร ควรมีนโยบายการประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รวมทั้งศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท.) เพื่อจัดทำโครงการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ และอบรมพระภิกษุใหม่ให้มากขึ้น เพื่อการพัฒนาบุคลากร

๓. ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อจัดสัมมนาและเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการพัฒนาบุคลากรและองค์กรให้ความรู้ในวัดเพิ่มเติม

^๗พระหัตถ์สนัย ปริบุญโญ (สุวรรณจินดา), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๒.

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงในการนำผลวิจัยไปใช้

๑. ด้านสถานที่ ควรจัดอาคารสถานที่พักของอุบาสกพัก เมื่อเกิดฝนตกในช่วงเวลาการฝึกอบรม
๒. ด้านบุคคลากร ควรจัดการรักษาความปลอดภัย ควรมีการกำหนดเวลาการออกนอกสถานที่ของผู้อบรม ในเวลาวิกาล การป้องกันฉ้อโกงปลอมเข้ามาขโมยสิ่งของ
๓. ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการฝึกอบรมให้กว้างขวางออกไป เป็นกระบวนการอย่างมีระบบ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพเพื่อจะได้ทราบรายละเอียด ด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) โดยแบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เช่น พระสังฆาธิการ ไวยาวัจกร กรรมการวัด หรือผู้นำชุมชน เป็นต้น
๒. ควรศึกษาจากกลุ่มประชากร หรือกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่านี้ เช่น ระดับจังหวัด หรือระดับภาค เป็นต้น เพื่อศึกษาข้อมูลว่ามีกลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม มีความเหมือนหรือแตกต่างจากการวิจัยครั้งนี้
๓. ควรศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม โดยมุ่งเน้นในด้านต่างๆ ให้มากขึ้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กลยุทธ์ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมต่อไป
๔. ควรศึกษาประสิทธิผลในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อพัฒนาวิธีการและรักษารูปแบบ รวมถึงส่งเสริมโครงการปฏิบัติธรรม ให้คงอยู่เป็นโครงการพัฒนาสังคมให้ได้รับความสุขต่อไป
๕. ควรศึกษาหลักการ กลยุทธ์และวิธีการในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาเปรียบเทียบหาจุดบกพร่องและแก้ไขให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
๖. ควรศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของแต่ละสถานที่ที่มีรูปแบบต่างกันในด้านต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสีย แล้วนำมาปรับปรุงงานวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กิตติมา ปรีดีติลล. ทฤษฎีบริหารองค์การ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙.

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ๒๕๕๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ดร. ญาณวัฒนา และคณะ. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด ศึกษาเฉพาะกรณี วัดอัมพวัน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

เด่น ชะเนติย์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: ม. ป. ท., ๒๕๓๓.

ดิน ปรัชญพฤทธิ. ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

_____ . หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

ธงชัย สันติวงศ์. องค์การและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

ธนกรส พูนสิทธิ์. การจัดการองค์การและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: อักษรปริทรรศน์, ๒๕๔๔.

นิตย สัมมาพันธ์. การบริหารเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

นรินทร์ แจ่มจำรัส. การพัฒนาองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พัฒนาทุนมนุษย์, ๒๕๔๙.

นภดล เชนะโยธิน. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๑.

ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด้าน
สุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ฝ่ายวิชาการคณะทำงานโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน.

**คู่มือโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน กองพุทธ
ศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.**

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม,
๒๕๔๓.

_____. พุทธศาสนาในอาเซียน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนา
ธรรมสภา, ๒๕๕๕.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีในการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธ
ธรรม, ๒๕๔๐.

พระมหาภูติชัย วชิรเมธี. คนสำราญงานสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พ
ริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

พระปลัดสมชาย กนตสีโล. คู่มือนักเผยแผ่. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๔๕.

พระระพิน พุทธสาโร. คู่มือสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๔.

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒.

พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: พรวนการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตวณะบุตร. หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. การบริหารการผลิต. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. นนทบุรี: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๕.

_____. การพัฒนาองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์
ไทย, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊ค
พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ฟอว์เพช,
๒๕๔๙.

_____. หลักรัฐประศาสนศาสตร์: แนวคิดและกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กส
เปอร์เนท จำกัด, ๒๕๔๙.

_____. การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ และ
หน่วยงานของรัฐ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘.

วิโรจน์ สารรัตน์. การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. การพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้. (กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เนท, ๒๕๔๓.

ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท.). คู่มือปฏิบัติสมณวิปัสสนา
กัมมัฏฐาน ๕ สาย: อานาปานสติภาวนา. นครปฐม: บริษัท เพชรเกษม พรินต์ติ้ง กรุป
จำกัด, ๒๕๕๓.

ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิตย, ๒๕๔๐

ศิริอร ชันธหัตถ์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: อักษรปริทรรศน์, ๒๕๔๑.

ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ วัดพิชยญาติการาม
กรุงเทพมหานคร. ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยสำนักปฏิบัติธรรม, ๒๕๖๐.

ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ระเบียบมหาเถร
สมาคมว่าด้วยสำนักปฏิบัติธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ, ๒๕๕๘.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย: แนวทางวิจัยและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๙.

สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์,
๒๕๔๗), หน้า ๓.

สมาน รังสิโยภักษ์, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พัทธอักษร, ๒๕๔๒),
หน้า ๑๖.

สมพงศ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓),
หน้า ๕ - ๖.

สมยศ นาวิการ, **การบริหารเชิงกลยุทธ์**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙),
หน้า ๑๒.

เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

_____. **การบริหารตามสถานการณ์**, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). **หนังสือประกอบงานอีสานสร้างสุข**

ปี ๕๑-๕๒ พระสงฆ์กับสุขภาพ. อุบลราชธานี: วิแคน เซอร์วิส เอ็กซ์เพรส, ๒๕๕๒.

สำลี รักสุทธี. **มงคลชีวิต ๓๘**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๒.

อนันต์ เกตุวงศ์. **การบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

เจริญ ช่วงชิต. “พัฒนาการของการปฏิบัติสมาธิของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺโธโร). “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของ
จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระราชธรรมสารสุธี (ธีรังกูร มูลพันธ์). “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมของ
พระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
๒๕๕๘.

พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์). “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐาน
ของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๖.

พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโฆ (มีนุสรณ์). “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖:
กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภทฺโท). “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ของพระสังฆาธิการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระครูภาวนาปัญญาคุณ (สมพงษ์ กรุณา). “การพัฒนาจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทของ
สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแพร่แห่งที่ ๑ (ธรรมยุต) วัดป่าเวียงทอง อำเภอสูงเม่น
จังหวัดแพร่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหากังวาล ธีรธมโม (ศรชัย). “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหานกตล สุวณณเมธี (มีคำเหลื่อง). “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรมเยาวชนของค่าย
คุณธรรมวัดบรรพตสถิต จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิ์วิรุฬห์). “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์
พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมมวโร (วัฒนคุ). “ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนัก
ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอ
ชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
เชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระธนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์). “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระหัตสนัย ปริบุญโณ (สุวรรณจินดา). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัด
สงขลา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

แม่ชีเนรัลมา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์, “พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

อุทัย สติมัน. “การพัฒนารูปแบบการจัดองค์ความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

(๓) รายงานวิจัย:

ศิริพร แยมนิล. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมศึกษาเฉพาะกรณี วัดปัญญา
นันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”. รายงานการวิจัย. โครงการนำร่องการ
จัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมวัดในพระพุทธศาสนา: สำนักงานเลขาธิการสภา
การศึกษา, ๒๕๕๘.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางสะพาน. แบบรายงานผลของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดในอำเภอบาง
สะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๐. ประจวบคีรีขันธ์:
สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางสะพาน. ๒๕๖๐, (เอกสารเย็บเล่ม).

มณฑนา อินทุสมิต. คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร: พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทาง
การศึกษา. เลย: สถาบันราชภัฏเลย, ม. ป. ป. ๒๕๕๓, (อัดสำเนา).

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ปวย อึ้งภากรณ์. ศาสนธรรมกับการพัฒนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://ulib.arsomsilp.ac.th>
[๑ สิงหาคม ๒๕๖๑].

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การศึกษา: เครื่องมือที่ยังต้องพัฒนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf> [๑ สิงหาคม ๒๕๖๑].

(๖) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

สัมภาษณ์ พระราชสิทธิญาณ. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๑๓, ๑๔
ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูประวิตรพุทธิคุณ. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๑๔,
๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรไมตรี จิตปัญโญ. เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
แห่งที่ ๖, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระปลัดธรรมฤทธิ์ ธมมจารี. พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๖, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูสมุห์มานะ สนตมโน. พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๑๔, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ วันกุ่มภา. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์,
๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายโกศล ทองกรอย. เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
แห่งที่ ๑๓, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสำเนียง ชูศิริเจ้า. เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๑๓,
๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายอธิวัฒน์ คะนองแค. เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๑๓, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

1. Primary Sources

L. Gulick and J. Urwick. Papers on the Science of Administration. New York: Institute of
Public Administration. 1999.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๑. พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒. พระปิฎกโกศล, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๓. พระครูวิสุทธาันทคุณ, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๔. พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผ.ศ. ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๕. ดร. ปิณณธร เขียรชัยพุกษ์

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๕๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๙	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระสมุทรขรรค์ไชยธร, ดร.

เนื่องด้วย พระปลัดพนมชัย ฉายา มหาวชิโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๓๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระปลัดพนมชัย
 พระสมุทรขรรค์ไชยธร
 พระสมุทรขรรค์ไชยธร

พระเทพญาณมงคล, รศ.(พิเศษ)
 ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระปลัดพนมชัย ฉายา มหาวชิโร
 โทรติดต่อกับ ๐๙-๔๗๒๗-๓๙๕๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๙	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระปิฎกโกศล, ดร.

เนื่องด้วย พระปลัดพนมชัย ฉายา มหาวชิโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๓๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในโอกาสที่
พระปิฎกโกศล
พระ ๖๑

พระเทพญาณมงคล, รศ. (พิเศษ)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระปลัดพนมชัย ฉายา มหาวชิโร
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๙-๔๗๒๗-๓๙๔๙

บันทึกข้อความ

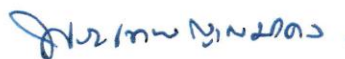
ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๔๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๙	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระครูวิสุทธิธานันทคุณ, ดร.

เนื่องด้วย พระปลัดพนมชัย ฉายา มหาวชิโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๓๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

นางอศุภนิษฐ์
นางศุภนิษฐ์
(นางศุภนิษฐ์ นามสกุล...)
๒๗ ต.ค. ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระปลัดพนมชัย ฉายา มหาวชิโร

โทรติดต่อก่อน ๐๙-๔๗๒๗-๓๔๔๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๕๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๙	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทนต์, ผศ.ดร.

เนื่องด้วย พระปลัดพนมชัย ฉายา มหาวชิโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๓๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

(พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทนต์, ผศ.ดร.)
๕ / พ.ช. / ๒๑

ผู้ประสานงาน : พระปลัดพนมชัย ฉายา มหาวชิโร

โทรติดต่อก่อน ๐๙-๔๗๒๗-๓๙๕๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๕๙	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เจริญพร ดร.ปณณธร เขียวชัยพุกษ์

เนื่องด้วย พระปลัดพนมชัย ฉายา มหาวชิโร รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๓๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ศาสตราจารย์พิเศษ
ปณณธร เขียวชัยพุกษ์
๕๐ ต.ต. ๖/

ผู้ประสานงาน : พระปลัดพนมชัย ฉายา มหาวชิโร

โทรติดต่อกับ ๐๙-๔๗๒๗-๓๙๔๙

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

กลุ่มที่ ๑ บรรพชิต จำนวน ๕ รูป ได้แก่

๑. พระราชสิทธิญาณ	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)
๒. พระครูประวิตรพุดิคุณ	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔)
๓. พระครูวินัยธรไมตรี ฐิตปญโญ	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖)
๔. พระปลัดธรรมฤทธิ์ ธมมจารี	พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖)
๕. พระครูสมุห์มานะ สนมมโน	พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔)

กลุ่มที่ ๒ คฤหัสถ์ จำนวน ๔ คน ได้แก่

๑. นายวิวัฒน์ วันกมภา	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๒. นายโกศล ทองกรอย	เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)
๓. นายสำเนียง ชูศิริ	เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)
๔. นายอิวัฒน์ คำนองแค	เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

ที่ ศธ. ๒๑๖๑/ว.๓๒

ปลัดกระทรวงพาณิชย์
 ชั้นงานส่งเสริมการค้า
 กระทรวงพาณิชย์
 เลขที่ ๓๐๔ หมู่ที่ ๔ ตำบลเทพารักษ์
 อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร
 ๗๕๐๐๐

ณ วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓

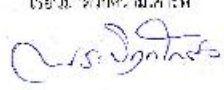
เรื่อง จดความอนุเคราะห์ใช้วีดิทัศน์ภาพเคลื่อนไหวเพื่อประกอบการ
 เรียน พระคัมภีร์ กิตติสุทโธ รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดดอนอาร์ย์
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบยื่นคำขออนุญาตใช้วีดิทัศน์ภาพเคลื่อนไหว จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอุทธรธรรม ธาณ อุปสมโต รหัสประจำตัวบัตร ๒๐๓๐๒๐๕๐๐๒ มีชื่อ
 หลักสูรพระศาสนาบัตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
 น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องไม่มีความจำเป็นจะต้องเก็บภาพพระคัมภีร์พระคุณ ซึ่งก่อให้เกิดความ
 ขบถระงับจากพระคัมภีร์พระคุณได้ ผลพิจารณาอนุญาต ให้วีดิทัศน์ได้ดำเนินการดำเนินการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
 การวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แม้เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ สาขาวิชาการจัดการเชิง
 พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และหลังจากนั้นจะได้รับความ
 อนุเคราะห์จากพระคัมภีร์พระคุณด้วยดี จึงขอออก ความยินยอมให้เจ้าอาวาสวัดดอนอาร์ย์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พิภติ ไศลวาท
 อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิร
 ๒๖ พ.ค. ๒๕๖๓

เรียน ด้วยความเคารพ

 (พระปิฎกโกศล, ดร.)
 รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอุทธรธรรม ธาณ อุปสมโต
 โทรศัพท์ ๐๙-๓๐๖๒๖๕-๔๙๙๙

ที่ ศธ. ๒๑๒๓/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตวังน้อย
วิทยาเขตคลองหลวง
เลขที่ ๔๐๔ หมู่ที่ ๕ ตำบลเทพารักษ์
อำเภอลำลูกเกด จังหวัดราชบุรี
๓๐๑๓๓

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอยกฐานะคณะศึกษาศาสตร์ให้เป็นงานวิชาการ
เรียน พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต เจ้าอาวาสวัดพระหินขาวาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบอัตรากำลังให้ดำเนินการแก้ไขข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอุทธรธรรม อภกา อุตฺตมโต คุปฺสประจําตัวบิษั ๒๐๓๐๒๐๕๐๐๒ บิษั
หลักสุตรพุทธศาสนานิกายเถรวาท สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตวังน้อย ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าศึกษาดังกล่าว

ในการศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องมีความจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณในพระอารามหลวง ได้มีมติได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการจัดการต่อไป แก่หลักสุตรพุทธศาสนานิกายเถรวาท สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตวังน้อย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอกราบ ขอรบกวนขอแนบเพื่อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

มีมติเห็นชอบ
๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
พระอธิการจารึก ปสนนจิตโต
(พระครูอุทธรธรรม อภกา อุตฺตมโต)

เรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระปิฎกโกศล, ดร.)
ผู้อำนวยการสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ

ผู้ประสานงาน : พระครูอุทธรธรรม อภกา อุตฺตมโต
โทรศัพท์ ๐๙-๖๗๗๕-๕๐๗๗

ที่ ๙๖. ๖๖๒๓/ว.๖๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสงขลาบุรี
วิทยาเขตสงขลาธรรมการณ
เลขที่ ๔๐๐ หมู่ที่ ๘ ตำบลหนอง
คำมอก อำเภอสะบัก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บัณฑิตวิทยาลัยให้ใบข้อมูลการวิจัย
เรียน พระอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวไร เจ้าอาวาสวัดท่าช้าง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ให้ใบผลการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอุทราพรธรรม ญาณ อุปลนโต รหัสประจำตัวบปช ๒๐๓๐๒๐๕๐๐๒ มีวัด
หลักศูนย์หอศาลธรรมาภิบาล วัดสาขาวิทยาเขตสงขลาธรรมการณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสงขลาบุรี ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าวิทยานิพนธ์ดังกล่าว

ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องซึ่งมีความจำเป็นต้องเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงได้ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณไปโปรดพิจารณาอนุญาต ให้ได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อนำรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะได้นำประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่ทั้งเจ้าศูนย์หอศาลธรรมาภิบาล วัดสาขาวิทยาเขตสงขลาธรรมการณราชวิทยาลัย
พุทธ มหาวชิราวุธสถานสงเคราะห์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตสงขลาบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี ซึ่งขอขอบคุณในพระเมตตาต่อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ข้าพเจ้าขอ
ขานูเดระระตั้งนามอัน
เจ้าอธิการณรงค์ศักดิ์ อีรวไร
ให้ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงขลาบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอุทราพรธรรม ญาณ อุปลนโต
โทรศัพท์ ๐๙-๙๙๙๙ ๕๙๙๙

พ.ศ. ๒๕๖๑/๗ ๓๒

มหาวิทยาลัยสุโขทัยนครราชสีมา
วิทยาเขตชุมพวง
วิทยาลัยการศึกษามหาสารคาม
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
อำเภอชุมพวง จังหวัดสุรินทร์
๗๖๐๐๐

๓๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอกวามอนุเคราะห์ให้นักศึกษามีใบเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน พระมหาพรตศักดิ์ ขยวญณโน เจ้าคณะตำบลไชยราช

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอุทธรธรรม ฉายา อุบาสโน ไร่สีละ เจ้าอาวาสวัด ๒๐๓๐๒๐๕๐๐๒ มีกิจหลักสุตรพุทธศาสนาในวัด สาขาวิชาการศึกษามหาสารคาม วิทยาลัยการศึกษามหาสารคาม จังหวัดสุรินทร์ ได้ทำการศึกษารวบรวมเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเก็บข้อมูลหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีสาระสำคัญเป็นวัดซึ่งมีพระภิกษุพระสงฆ์ ซึ่งได้มีความอนุเคราะห์จากพระภิกษุพระสงฆ์ในวัดศึกษามหาสารคาม ได้มีมติให้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะปฏิบัติงานในทางวิชาการต่อไป นักศึกษาดูตรพุทธศาสนาในวัด สาขาวิชาการศึกษามหาสารคาม วิทยาลัยการศึกษามหาสารคาม จังหวัดสุรินทร์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระภิกษุพระสงฆ์ในวัดศึกษามหาสารคาม เพื่อเก็บข้อมูลในการศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ในนามของ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยนครราชสีมา
วิทยาเขตชุมพวง
วิทยาลัยการศึกษามหาสารคาม
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
อำเภอชุมพวง จังหวัดสุรินทร์
๗๖๐๐๐

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระวิฑูรโกศล, พ.ร.)

ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษามหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระครูอุทธรธรรม ฉายา อุบาสโน ไร่สีละ

โทรศัพท์ ๐๙-๐๖๖๔-๕๖๕๕๕

ที่ ศธ. ๖๑๖๖๓/ว.๑๖

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วิทยาเขตคลองลพบุรี
เลขที่ ๑๑๙ หมู่ที่ ๕ ตำบลม่วงหวาน
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๖๑๓๐๐

๓๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้ใช้ส้วมสาธารณะร่วมกับข้อมูลการวิจัย

เรียน พระครูประจักษ์ศีริคุณ เจ้าคณะตำบลปากแพรก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบฟอร์มขอใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรวราธรรม ฉายา อุปสันโต รัชสวณฺโณ เจ้าคณะตำบลปากแพรก ๒๐๓๐-๒๐๕๐๐๒ ปี สิริ
พระครูพุทธศาสนสุภคณาภิบาล ศาสนาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บจากแหล่งพระพุทธรูป จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเจ้าพระครูอาทรวราธรรม ให้มีสิทธิดำเนินการสืบถามข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูป
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่พระเดชพระคุณศาสตราจารย์ ดร. ศาสนาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเจ้าพระครูอาทรวราธรรม ให้มีความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เห็นด้วย
พระครูประจักษ์ศีริคุณ
เจ้าคณะตำบลปากแพรก
๒๐๓๐-๒๐๕๐๐๒ ปี
๒๕๖๕

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎาโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรวราธรรม ฉายา อุปสันโต

โทรศัพท์ : ๐๙๔-๙๗๙๕ ๕๓๓๔

ที่ ศธ. ๖๑๐๑/ว.๔๖

มหาวิทยาลัยสุโขทัยและเทคโนโลยี
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
จังหวัดสุพรรณบุรี
สาขา ๓๐๙/ว.๔๖ จำนวน ๓๐๐
อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
๓๐๑๐๐๐

๓๖ พฤษภาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ให้ใช้สิทธิลงนามเพื่อเก็บข้อมูลการจัด
เรียน พระครูประทีปสรพุดธิคุณ ที่ศึกษาเจ้าคณะตำบลบางสนวน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสมโณ รัชประจาตัวนิสิต ๒๐๓๐๒๐๑๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสนวน
น้อย จังหวัดสุพรรณบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีหลายเจ้าเป็นต้องเก็บจากพระเถระพระคุณ จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากพระเถระพระคุณในเขตที่จำพรรษาอยู่ ให้ใช้สิทธิลงนามในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การจัดเรียน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป อีกทั้งหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตราชบุรี และขอใ้แจ้งเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความ
อนุเคราะห์จากพระเถระพระคุณแล้วได้ จะขอขอบคุณในความเกื้อกูลเพื่อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ทราบและอนุเคราะห์

ในนามพระเถระ
๐๘/๕๖
๐๘/๕๖
๐๘/๕๖

เรียนด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสมโณ

โทรศัพท์ ๐๙-๓๐๙๐๙๐-๓๐๙๐๙๐

ที่ ศธ. ๖๑๖๑๗/ว.๑๖

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
วิทยาเขตราชบุรี
วิทยาเขตจังหวัดราชบุรี
เลขที่ ๖๐๙/๒๕๖๑ จ.ราชบุรี
อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
๗๖๐๐๐๐

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอลาหยุดราชการไปปฏิบัติหน้าที่พิเศษ
เรียน พระปลัดอานนท์ ญาณธมโม เจ้าคณะตำบลบางสะพาน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัณนิษฐานใช้ในการเป็นข้อมูล จำนวน ๓ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอุทธรธรรม ญาณ อุปลนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๒๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาวิทยาเขต
ราชบุรี ได้เข้าการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นแบบอย่างของการศึกษาด้านพุทธศรัทธา

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บเก็บจากพระเดชพระคุณ จึงได้ขอลา
ลาหยุดราชการจากพระเดชพระคุณไปปฏิบัติหน้าที่พิเศษ ไม่ให้เสียค่าเบี้ยเลี้ยงพิเศษเพื่อไม่รบกวนข้อ
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หากมีผู้สนใจศึกษาเพิ่มเติมสามารถติดต่อ
ขอข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาวิทยาเขตราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้มีความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอเรียนขอในพระนามเพื่อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

เรียน เจ้าคณะตำบล

๑๗ พ.ค. ๒๕๖๑

พระปลัดอานนท์

(พระปลัดอานนท์, ดร.)

เจ้าคณะตำบลบางสะพานน้อย

๑๗ พ.ค. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูอุทธรธรรม ญาณ อุปลนโต

โทรศัพท์ ๐๙-๐๖๖๖๕-๕๕๐๐๙

ที่ ศอ. ๒๑๖๓/ว.๓๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสงขลาบุรี
วัดกลางพรตธรรมมาศาราม
เลขที่ ๙๐๘ หมู่ ๖ ตำบลนาคะขำ
อำเภอคำชะอี จังหวัดน่าน
๕๐๑๓๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง จอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย

เจริญพร นายมนัส วงศ์กุล ไวยาวัจกรวัดวัดปกก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบฟอร์มคำขออนุญาตเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม อายา อุปสนโต รหัสประจำตัวบิสิต ๒๐๓๐๒๐๕๐๐๒ มีวิชา
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาสังฆะนาคบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยข้างต้นเรื่องมีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้มีสิทธิ์ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตสงขลาบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร
จิณดี นิตตมอหิ (๑๖/๖)

๒๐ เม. ๒๕๖๑

เจริญพร
พระปิฎกโกศล, ดร.)
รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงขลาบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม อายา อุปสนโต
โทรศัพท์ : ๐๙-๑๒๙๖๐-๖๖๖๖

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/๖๑๖

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
วิทยาเขตราชบุรี
วิทยาเขตสวนสุนันทา
เลขที่ ๑๐๖ หมู่ ๕ ตำบลหนองพลวง
อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
๗๖๑๐๐

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบพระคุณและรับเข้าศึกษาการวิจัย

เจริญพร นายไพฑูรย์ เลี่ยมสุวรรณ ไวยาวัจกรวัดระฆัง

สิ่งซึ่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสมโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ ได้ติดต่อขอข้อมูลเอกสารหนังสือ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตราชบุรี ได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า เรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยนี้มีประโยชน์อย่างยิ่ง จำเป็นต้องเก็บข้อมูล จึงได้ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้พิจารณาอนุญาตให้เปิดดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แยกส่งผู้ทรงคุณวุฒิเอกสารข้อคิด สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ซึ่งขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วิจิตร ใจงาม
ดร.น. สรรพสิทธิ์
ไพฑูรย์ เลี่ยมสุวรรณ
๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เจริญพร
ดร. วิจิตร ใจงาม
(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม ฉายา อุปสมโต

โทรศัพท์ : ๐๙๖-๑๑๒๑๕๕ ๑๒๓๔๕

ที่ กศ. ๖๐๖๖๗/ว.๖๓๖

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
วิทยาเขตสงขลาบุรี
โคกควนเค็ด ต.ควนเค็ด อ.นาบอน
สงขลา ๙๐๑๐๐
โทร ๐๙๐-๐๐๐๐๐๐๐๐

๓๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์นำเรื่องมาวินิจฉัย

เจริญพร นายสมเจตน์ ไชยธรรมา โอรสจังหวัดบางเขน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แผนสัมนาของมหาวิทยาลัยในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรมธาดา อุปสมโต รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสงขลาบุรี ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บจากท่าน มีใจเรื่องความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แม้แต่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตสงขลาบุรี และทรงเป็นบ่ออ้างอิงว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดฯ ให้ความอนุเคราะห์

อ.ดร. ชินดนัย ชินดนัย
ทั้ง ๓ ชุด ส่งมา ๒๕.๖๐
๒๕.๖๐.๒๕๖๑

เจริญพร
อ.ดร. ชินดนัย
(พระปิฎกโกศล, ดร.)
รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงขลาบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรมธาดา อุปสมโต

โทรศัพท์ : ๐๙-๐๙๐๙๐-๙๙๙๙

ที่ ศธ. ๒๑๖๑/ว.๑๓

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
วิทยาเขตนครราชสีมา
อาคารเรียนรวม
แฟ้ม ๑๐๙ หมู่ที่ ๓ ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
๓๑๐๐๐

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายจตุรงค์ ศรีทอง ในสารัตถะวัดหัวขี้เหล็ก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบ สัมภาษณ์ไว้ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอุทราธรรม อายา อุปสนโต รัชกาลที่ ๒๐ ปี ๒๐๓๐๒๐๕๐๐๒ บิสิค
หลักสุตรพุทธศาสนา นานาชาติ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครราชสีมา ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรนี้

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีหลายท่านเป็นต้นแบบจากท่าน จึงได้ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้ใช้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เพื่อเป็นระบบและข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ซึ่ง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงเรียนขอเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร นายจตุรงค์ ศรีทอง
วัดหัวขี้เหล็ก
๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เจริญพร
พระปิฎกโกศล, ดร.
รักษาการผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิร

ผู้ประสานงาน : พระครูอุทราธรรม อายา อุปสนโต
โทรศัพท์ ๐๙-๐๙๙๙-๘๘๘๘๘

ที่ ศธ. ๐๑๑๓๓/ว.๓๑

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
วิทยาเขตสระบุรี
โกลนพระธรรมกายธรรม
เลขที่ ๓๐๓ หมู่ที่ ๓ ตำบลหนอง
ลำไย ตำบลในระยอง จังหวัดสระบุรี
๓๐๓๓๓

๓๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายพินิจ โพธิ์กลีกร โฆษกจังหวัดสระบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แผนสัมมนาเวทีในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรม อารา อูปสนโต รหัสประจำตัวนิสิต ๒๐๓๐๓๐๕๐๐๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสระบุรี ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน ซึ่งได้ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้ใช้สถานที่ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อ
วิชาการต่อไป แม้จะมีพุทธศาสนสถานในจังหวัดสระบุรี สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตสระบุรี และจังหวัดเป็นอย่างไรจึงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อหาวิชาการ. ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นาย พินิจ โพธิ์กลีกร
๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
พระปณิธิ โพธิ์กลีกร
๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เจริญพร
นาย พินิจ โพธิ์กลีกร
(พระปณิธิโพธิ์กลีกร, ดร.)
รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสระบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรม อารา อูปสนโต

โทรศัพท์ ๐๙-๐๗๙๙๙-๐๓๓๓๓

$$\frac{1}{V} \approx 5, \quad \frac{1}{2} \log(1.016)^{1/4} \approx 1.016.$$

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุพรรณบุรี
วิทยาเขตสุพรรณบุรี
เลขที่ ๒๔๐๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลหนองมะ
อ้น อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
๓๒๑๐๐๐๐

ଉତ୍ତର ଗୁଜରାଟୀ ଏବଂ ଉତ୍ତର

เรื่อง ขบวนการชนวนตราสารกับข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายปรีชา จันทนาม ไวยาวัจกรวัดน้ำตกนาโพธิ์ของ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบต้นแบบที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูพุทธพรธรรม ฉายา อุปสมถ์ วัดโพธิ์ประทับช้าง ปีชวด ๒๕๖๓-๒๕๖๔ วัด
พุทธมณฑลพนาสวณนา อำเภอ สังขะ จังหวัด จันทบุรี จึงขอ ฝาก หนังสือ จดหมาย
เชิญไปยัง เจ้าอาวาส วัดโพธิ์ประทับช้าง ปีชวด ๒๕๖๓-๒๕๖๔ วัดโพธิ์ประทับช้าง
เพื่อ ให้ท่านพิจารณาเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางพระพน
น้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" เพื่อ เสนอ หนังสือขอการพิจารณาจากท่านเจ้าอาวาสวัด

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมาตรฐานจำเป็นที่จะต้องมีเกณฑ์การกำหนด ซึ่งได้วางตัวตามอนุสัญญาบัตรจากทบวง ได้พิจารณาจากอนุญาบัตรให้สิทธิดำเนินการสัมปทานเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในทางวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แต่สิ่งที่ถูกพูดหรือคาดหมายกันคือ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรี และหวังเป็นกำลังที่จะจะได้มีความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

1/20/2019
1/20/2019
1/20/2019

ເຈົ້າ, 70

อ.ร. วิชาเส
(พระวิสุทธิโกศล, ตร.)

การพิจารณาผู้จำหน่ายและรับส่งสินค้า

ผู้ประสานงาน : พระครูอุทธรธรรม ฉายา สุนฺสโร

இந்தக் கட்டுரை 2014 ஆகஸ்ட்-செப்டம்பர்

ที่ ศธ. ๒๐๖๖๓/๒๓๒

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
วิทยาเขตนครราชสีมา
วัดสง่างาม ต.สระบัว อ.เมือง
นครราชสีมา ๓๐๐๐๐๐

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความเห็นชอบการแก้ไขข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล นายอำเภอบางสะพานน้อย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์วิจัยในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรธรรมธรม ฉายา อุปลมโน ตรีปิฎกธำมณี วิสุทธ ๒๐๓๓๒๐๕๐๐๒ ปีชด
หลักสุตรพุทธศาสนดรรชนีเขตฯ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครราชสีมา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาภาคสนามที่ภูมิกิจการดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน จึงได้ขอความเห็นชอบการแก้ไขข้อมูล
ได้พิจารณาอนุญาตให้แก้ไขดำเนินการสัมภาษณ์เพิ่มเติมรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป แก่หลักสุตรพุทธศาสนดรรชนีเขตฯ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึง
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อหาวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนขอความเห็นชอบมาให้ความอนุเคราะห์

๑๑๑ นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล
๑ พ.ย. ๖๓
นายศราวุธ จิรพิทักษ์กุล
นายอำเภอบางสะพานน้อย

เจริญพร
พระปิฎกโกศล, ดร.)
วิชาการสู่สถาบันการศึกษาลือลือราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรธรรมธรม ฉายา อุปลมโน

โทรศัพท์ ๐๙๙-๗๗๖๖๔-๔๘๙๙๙

ที่ ศธ. ๖๓๖๓๓/๖๓๖

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
วิทยาเขตสระบุรี
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
เลขที่ ๓๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลหนองหลวง
อำเภอคำเนินสงขลา จังหวัดสงขลา
๗๖๐๐๖

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอบขออนุญาตระงับเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายวิวัฒน์ วันคุณภา ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกระบี่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ชุด

เนื่องด้วย พระครูอาทรพรธรรม นาย อา อุบลนโค รหัสประจำตัวนิสิต ๒๐๓๐๒๐๕๐๑๒ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสระบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอบางสะพาน
น้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บจากท่าน จึงได้ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้พิจารณาอนุญาตให้เก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์เพื่อนเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อ
วิชาการต่อไป แห่งหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตสระบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ซึ่ง
ขอขอบพระคุณในความเห็นต่อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงขอพินิจเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

พระปิฎกโกศล, ดร.

ขอสงวนนาม

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

เจริญพร

พระปิฎกโกศล, ดร.

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูอาทรพรธรรม นาย อา อุบลนโค

โทรศัพท์ ๐๘๖-๘๘๙๙ ๘๖๙๙๙

ภาคผนวก ค.

ตัวอย่างเครื่องมือวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
ในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม คำตอบของท่านผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบต่อการทำงานของท่าน หรือหน่วยงานที่ท่านรับผิดชอบ เนื่องจากผู้วิจัยจะนำคำตอบของท่านไปใช้ในการวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น

๒. แบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วย ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๓. การตอบแบบสอบถามของท่านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จผู้วิจัยหวังว่า จะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระปลัดพนมชัย มหาวชิโร)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
ในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ตอนที่ ๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่าน

ข้อมูลทั่วไป

๑. เพศ

☐ ชาย☐ หญิง

๒. อายุ

☐ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี☐ ๒๐-๓๐ ปี☐ ๓๑-๔๐ ปี☐ ๔๑-๕๐ ปี☐ ๕๑ ขึ้นไป

๓. การศึกษาสามัญ

☐ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา☐ มัธยมศึกษา☐ ปริญญาตรีขึ้นไป

๔. การศึกษาทางธรรม

☐ ธรรมศึกษาชั้นตรี☐ ธรรมศึกษาชั้นโท☐ ธรรมศึกษาชั้นเอก

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ว่าท่านมีความคิดเห็นในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความ

เป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อย

๑ หมายถึง มีประสิทธิภาพการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อ	การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	ด้านสถานที่					
๑	สำนักปฏิบัติธรรมตั้งอยู่ติดถนน/มีการสัญจรเดินไป-มาสะดวก มีป้ายชื่อสำนักติดไว้หน้าวัด มองเห็นชัดเจน					
๒	บริเวณภายในสำนักปฏิบัติธรรมมีการกระทำความสะดวก จัดแบ่งสถานที่เป็นระเบียบ น่าอยู่					
๓	บริเวณภายในสำนักปฏิบัติธรรมมีความสงบ-ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวน เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม					
๔	สำนักปฏิบัติธรรมมีปูชนียสถานปูชนียวัตถุ เป็นเคารพของประชาชนทั่วไป					

ข้อ	การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๕	อาคารสถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรม มีความสะอาด สวยงามและมั่นคง เหมาะแก่การบำเพ็ญของสาธุชน					
๖	อาคารสถานที่พักของผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรม มีความ สะอาดและปลอดภัย เหมาะสมแก่ผู้มาอยู่ปฏิบัติ ธรรม					
๗	อาคารสถานที่พักของผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรม มีการ ป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตราย					
๘	ห้องอาบน้ำ/ห้องสุขา ของสำนักปฏิบัติธรรม มีการ รักษาความสะอาดอยู่เหมาะสม และแยกเพศตามผู้ใช้					
๙	สำนักปฏิบัติธรรมมีถนน และทางเท้าภายในสำนัก สะดวก และมีความเป็นระเบียบสะอาด					
๑๐	ห้องน้ำของสำนักปฏิบัติธรรมมีทางลาดและสิ่ง อำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ					
	ด้านบุคลากร					
๑๑	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีการส่งเสริมพระภิกษุสามเณร และศิษย์วัดได้รับการศึกษาเล่าเรียนในพระธรรม วินัย					
๑๒	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีการส่งเสริมพระภิกษุในสำนัก ได้รับการเข้าอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ที่ทาง คณะสงฆ์จัดขึ้น					
๑๓	พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักปฏิบัติธรรม เป็นผู้มีศีลาจารวัตรงดงามเป็นที่เลื่อมใสของประช่า ชน					

ข้อ	การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑๔	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือพระภิกษุผู้เป็นพระ วิปัสสนาจารย์มีความสามารถสอนการปฏิบัติธรรม และตอบข้อซักถามสอบถามได้ คัมมัฏฐานได้					
๑๕	พระภิกษุสามเณรหรือเจ้าหน้าที่ประจำสำนักปฏิบัติ ธรรมเป็นผู้มีอัธยาศัยดี ต้อนรับผู้มาสู่สำนักด้วยไมตรี ดี					
๑๖	พระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนักปฏิบัติธรรมสามารถ ในการเทศน์ และบรรยายธรรมแก่ผู้อื่น					
๑๗	เจ้าสำนักปฏิบัติปฏิบัติเอาใจใส่ผู้เข้ามาอยู่ศึกษา ปฏิบัติธรรม ตามสมควรแก่ฐานะ					
๑๘	วิทยากรสำนักปฏิบัติธรรมใช้เวลาในการบรรยาย ธรรมแนะนำการปฏิบัติธรรม เป็นไปอย่างพอเหมาะ สม					
๑๙	วิทยากรสำนักปฏิบัติธรรมใช้ภาษาถ้อยคำในการ บรรยายธรรม เหมาะสมควรแก่ผู้รับฟัง					
๒๐	การปฏิบัติตนและการวางตัวของเจ้าสำนักหรือพระ วิปัสสนาจารย์ เป็นไปอย่างเหมาะสม					

ข้อ	การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	ด้านการจัดการ					
๒๑	สำนักปฏิบัติธรรมมีการประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานของรัฐในการการจัดกิจกรรม					
๒๒	ประชาชนมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของสำนักปฏิบัติธรรม ตามสมควร					
๒๓	สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์ข่าวกิจกรรมของสำนักให้ประชาชนเข้าร่วมอยู่เนืองนิตย์					
๒๔	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีการประชุมบุคลากรของสำนักเพื่อเตรียมความพร้อม แบ่งงานกิจกรรมและความรับผิดชอบ					
๒๕	ระยะเวลาในการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมของสำนักมีการกำหนดไว้อย่างเหมาะสม					
๒๖	หลักสูตรการอบรมปฏิบัติธรรมของสำนักเป็นไปอย่างเหมาะสม					
๒๗	เทคนิค-ขั้นตอนและวิธีการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมของสำนัก มีความชัดเจน					
๒๘	สำนักปฏิบัติธรรมมีการดูแลสุขอนามัยแก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรม โดยมีการปฐมพยาบาลแก่ผู้ไม่สบาย					
๒๙	สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการต่างๆ ของสำนัก ตามสื่อต่างๆ					
๓๐	สำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของสำนักอย่างชัดเจนและตรวจสอบได้					

ส่วนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการ
สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

คำชี้แจง ให้ท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อใช้ในการ
พัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ต่อไป

ด้านการบริหารจัดการ

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ด้านบุคลากร

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ด้านสถานที่

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

พระปลัดพนมชัย มหาวชิโร (กิตติศักดิ์) (ผู้จัดทำแบบสอบถาม)

คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการบริหารงาน คน เงิน วัสดุสิ่งของ คุณธรรม ข้อมูลข่าวสาร และเวลา ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในโครงการปฏิบัติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การคิดหรือการวางแผน, การดำเนินงาน และการประเมินผล

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หมายถึง วัดที่ได้รับการจัดตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๘

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
หมายถึง วัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๘ จำนวนทั้งสิ้น ๓ แห่ง ได้แก่ วัดเขาโบสถ์ พระอารามหลวง วัดเกาะยายฉิม วัดทางสาย

ส่วนที่ ๓ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านมีความคิดเห็นว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไรบ้าง

๒. ท่านมีความคิดเห็นว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านสถานที่” นั้น ควรมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง

๓. การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านบุคลากร” นั้น ควรมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง

๔. ท่านมีความคิดเห็นว่า การพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านการบริหารจัดการ” นั้น ควรมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง

๕. ท่านมีความคิดเห็นว่า ปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอย่างไร

.....

พระปลัดพนมชัย มหาวชิโร (กิตติศักดิ์)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ง.
ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
พระราชสิทธิญาณ
ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๑๓
สัมภาษณ์เมื่อ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

พระครูประวิตรพุฒิคุณ

เจ้าคณะคณะอำเภอบางสะพาน, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๑๔

สัมภาษณ์เมื่อ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

พระครูวินัยธรไมตรี จิตปญโญ

รองเจ้าคณะอำเภอบางสะพาน, เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แห่งที่ ๖

สัมภาษณ์เมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
พระปลัดธรรมฤทธิ์ ธมมจารี
พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๖)
สัมภาษณ์เมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
พระครูสมุทรมานะ สนตมโน
พระวิทยากรประจำสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๔)
สัมภาษณ์เมื่อ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
นายวิวัฒน์ วันกุมภา
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
สัมภาษณ์เมื่อ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์
นายโกศล ทองกรอย
เจ้าหน้าที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)
สัมภาษณ์เมื่อ สัมภาษณ์เมื่อ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

นายสำเนียง ชูศิริเจ้า

หน้าที่สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)

สัมภาษณ์เมื่อ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

นายอริวัฒน์ คະนองแค

เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แห่งที่ ๑๓)

สัมภาษณ์เมื่อ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๑

ภาคผนวก จ.

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ผลการประเมินความเที่ยงตรง (Index of Item Objective Congruence : IOC)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผู้วิจัย พระปลัดพนมชัย มหาวชิโร (กิตติศักดิ์)

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

๑) พระสมุทรวชิโสภณ, ดร.

๒) พระปิฎกโกศล, ดร.

๓) พระครูวิสุทธาณันทคุณ, ดร.

๔) พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร

๕) ดร.ปณณธร เขียวชัยพฤษ

ข้อ	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ค่าคะแนนโดย ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
๑	☐ ชาย ☐ หญิง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒	☐ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ☐ ๒๐-๓๐ ปี ☐ ๓๑-๔๐ ปี ☐ ๔๑-๕๐ ปี ☐ ๕๑ ขึ้นไป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓	การศึกษาสามัญ ☐ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ ปริญญาตรีขึ้นไป	๑	๑	๑	-๑	๑	๓	๐.๖	ใช้ได้

ข้อ	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ค่าคะแนนโดย ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
๔	การศึกษาทางธรรม ☐ ธรรมศึกษาขั้นตรี ☐ ธรรมศึกษาชั้นโท ☐ ธรรมศึกษาชั้นเอก	๑	๑	๑	-๑	๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
ด้านสถานที่									
๑	สำนักปฏิบัติธรรมตั้งอยู่ติดถนน/มีการ สัญจรเดินไป-มาสะดวก มีป้ายชื่อสำนัก ติดไว้หน้าวัด มองเห็นชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒	บริเวณภายในสำนักปฏิบัติธรรมมีการ ทำความสะอาด จัดแบ่งสถานที่เป็น ระเบียบ น่าอยู่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓	บริเวณภายในสำนักปฏิบัติธรรมมีความ สงบ-ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวน เหมาะแก่ การปฏิบัติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔	สำนักปฏิบัติธรรมมีปูชนียสถานปูชนียวัตถุ เป็นเคารพของประชาชนทั่วไป	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕	อาคารสถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรม มี ความสะอาดสวยงามและมั่นคง เหมาะแก่ การบำเพ็ญกุศล/สมณธรรมของสาธุชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๖	อาคารสถานที่พักของผู้มาอยู่ปฏิบัติ ธรรม มีความสะอาดและปลอดภัย เหมาะสมแก่ผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ค่าคะแนนโดย ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
๗	อาคารสถานที่พักของผู้มาอยู่ปฏิบัติธรรม มีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวน หรือทำอันตราย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๘	ห้องอาบน้ำ/ห้องสุขา ของสำนักปฏิบัติ ธรรม มีการทำความสะอาดอยู่เสมอ และแยกเพศตามผู้ใช้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๙	สำนักปฏิบัติธรรมมีถนน และทางเท้า ภายในสำนักสะดวก และมีความเป็น ระเบียบสะอาด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐	ห้องน้ำของสำนักปฏิบัติธรรมมีทางลาด และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
ด้านบุคลากร									
๑๑	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีการส่งเสริม พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดได้รับ การศึกษาเล่าเรียนในพระธรรมวินัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๒	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีการส่งเสริม พระภิกษุในสำนักได้รับการเข้าอบรม หลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ที่ทางคณะ สงฆ์จัดขึ้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๓	พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนัก ปฏิบัติธรรมเป็นผู้มีศีลาจารวัตรงดงามเป็น ที่เลื่อมใสของประชาชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ค่าคะแนนโดย ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
๑๔	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือพระภิกษุผู้เป็น พระวิปัสสนาจารย์มีความสามารถสอน การปฏิบัติธรรมและตอบข้อซักถามสอบ อารมณ์ กัมมักฐานได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๕	พระภิกษุสามเณรหรือเจ้าหน้าที่ประจำ สำนักปฏิบัติธรรมเป็นผู้มีอัธยาศัยดี ต้อนรับผู้มาสู่สำนักด้วยไมตรีดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๖	พระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนักปฏิบัติ ธรรมสามารถในการเทศนา และบรรยาย ธรรมแก่ผู้อื่นมาปฏิบัติธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๗	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมเอาใจใส่ผู้เข้ามาอยู่ ศึกษาปฏิบัติธรรม ตามสมควรแก่ฐานะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๘	วิทยากรสำนักปฏิบัติธรรมใช้เวลาในการ บรรยายธรรมแนะนำการปฏิบัติธรรม เป็นไปอย่างพอเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๙	วิทยากรสำนักปฏิบัติธรรมใช้ภาษาถ้อยคำ ในการบรรยายธรรม เหมาะสมควรแก่ ผู้รับฟัง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๐	การปฏิบัติตนและการวางตัวของเจ้าสำนัก หรือพระวิปัสสนาจารย์ เป็นไปอย่าง เหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๑	สำนักปฏิบัติธรรมมีการประสานงานกับ ชุมชนและหน่วยงานของรัฐในการการจัด กิจกรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ค่าคะแนนโดย ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
	ด้านการจัดการ								
๒๒	ประชาชนมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ของสำนักปฏิบัติธรรม ตามสมควร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๓	สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์ข่าว กิจกรรมของสำนักให้ประชาชนเข้าร่วมอยู่ เนื่องนิตย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๔	เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีการประชุม บุคลากรของสำนักเพื่อเตรียมความพร้อม แบ่งงานกิจกรรมและความรับผิดชอบ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๕	ระยะเวลาในการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมของ สำนักมีการกำหนดไว้อย่างเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๖	หลักสูตรการอบรมปฏิบัติธรรมของสำนัก เป็นไปอย่างเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๗	เทคนิค-ขั้นตอนและวิธีการฝึกอบรม ปฏิบัติธรรมของสำนัก มีความชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๘	สำนักปฏิบัติธรรมมีการดูแลสุขอนามัยแก่ ผู้เข้าปฏิบัติธรรม โดยมีการปฐมพยาบาล แก่ผู้ไม่สบาย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๙	สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมโครงการต่างๆ ของสำนัก ตามสื่อ ต่างๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๐	สำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่าย ของสำนักอย่างชัดเจนและ ตรวจสอบได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ค่าคะแนนโดย ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
	ด้านการบริหารจัดการ ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
	ด้านบุคลากร ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
	ด้านสถานที่ ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ค่าคะแนนโดย ผู้เชี่ยวชาญท่านที่					รวม	ค่า IOC	ผลการ ประเมิน
		๑	๒	๓	๔	๕			
๑	ท่านมีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอ บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใน ปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒	ท่านมีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอ บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านการบริหารจัดการ” นั้น ควรมี แนวทางเป็นอย่างไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านบุคลากร” นั้น ควรมีแนวทางเป็นอย่างไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๔	ท่านมีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในอำเภอ บางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ “ด้านสถานที่” นั้น ควรมีแนวทางเป็น อย่างไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๕	ท่านมีความคิดเห็นว่าการบริหารอุปสรรคต่อ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	: พระปลัดพนมชัย มหาวชิโร (กิตติศักดิ์)
วัน เดือน ปีเกิด	: วันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๐
ภูมิลำเนาที่เกิด	: ๑๙๘ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลน้ำก่ำ อำเภอดงเจริญ จังหวัดนครพนม
การศึกษา	: พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (พธ.บ.) รุ่นที่ ๖๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐
บรรพชา	: วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๕ โดยมีพระราชสิทธิญาณ เป็นพระอุปัชฌาย์ (สมัยที่มีสมณศักดิ์ ที่ พระสิทธิญาณมุนี)
อุปสมบท	: วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๑ โดยมีพระราชสิทธิญาณ เป็นพระอุปัชฌาย์
สังกัด	: มหานิกาย
ปีที่เข้าศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๐
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดเขาโบสถ์ พระอารามหลวง ๒๗๔ หมู่ ๑ ตำบลก้านแดนพยุคน อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์